

De situatie in de gesloten centra voor vreemdelingen

Aide aux Personnes Déplacées, Caritas International België, CIRE, Jesuit Refugee Service Belgium, Ligue des Droits de l'homme asbl, MRAX, Point d'Appui, Protestants Sociaal Centrum, Sociale Dienst Socialistische Solidariteit, Vluchtelingenwerk Vlaanderen.

Foto : Chloé Houyoux Pilar

oktober 2006

Gesloten centra : stand van zaken

Inhoudstafel

Inleiding	3
1. Beschrijving van de gesloten centra	5
1.1 Het « INAD »-centrum (luchthaven van Zaventem)	5
1.2 Het “ transitcentrum 127 ” (Melsbroek)	6
1.3 Het “ repatriëringscentrum 127 bis ” (Steenokkerzeel)	6
1.4 Het “ Centrum voor Illegalen van Brugge ”	7
1.5 Het “ Centrum voor Illegalen van Merksplas ”	8
1.6 Het “ Centrum voor Illegalen van Vottem ”	8
2. Gesloten centra : cijfers en commentaar	10
2.1 Hoeveel personen zitten er in centra opgesloten ?	10
2.1.1 Cijfers	10
2.1.2 Commentaar	11
2.2 Wie wordt opgesloten ?	12
2.2.1 Cijfers	12
2.2.2 Commentaar	14
2.3 Minderjarigen in gesloten centra	17
2.3.1 Cijfers	17
2.3.2 Commentaar	18
2.4 Hoelang duurt het verblijf in de gesloten centra?	19
2.4.1 Cijfers	19
2.4.2 Commentaar	20
2.5 Hoe vertrek je uit een gesloten centrum ?	24
2.5.1 Cijfers	24
2.5.2 Commentaar	30
2.6 Klachtencommissie	34
2.6.1 Cijfers	34
2.6.2 Commentaar	34
2.7 Disciplinaire afzondering	35
2.7.1 Cijfers	35
2.7.2 Commentaar	35
3. Medische en psychologische aspecten van detentie	37
3.1 Medische en sociale begeleiding, zowel in de wetgeving als in de praktijk	37
3.1.1 De medische dienst is niet onafhankelijk ten aanzien van de Dienst Vreemdelingenzaken	37
3.1.2 Medische bezwaren tegen de verwijdering of de detentie	38
3.1.3 Werking van de medische dienst in de gesloten centra	39
3.1.4 Vrije keuze van de arts	41
3.1.5 Toegang tot het geneeskundig dossier, afgifte van attesten	42
3.1.6 Sociale en psychologische begeleiding	43
3.1.7 Zelfmoordpogingen	45
3.2 De opsluiting van zieke, gehandicapte of kwetsbare personen	46

3.2.1	Algemene klachten op vlak van beleving.....	46
3.2.2	Personen met ernstige medische en/of psychische problemen.....	48
3.2.3	Zwangere vrouwen en vrouwen met een zuigeling.....	52
3.3	Medische en psychologische gevolgen van de opsluiting	53
3.3.1	Aanhouding en opsluiting : sluitstuk van een mislukte droom	53
3.3.2	Impact van de opsluiting	56
3.3.3	Hongerstakingen, automutilaties en zelfmoordpogingen	60
3.3.4	De langdurige opsluitingen	61
3.3.5	Specifieke groep : minderjarigen	61
4.	Druk en geweld rond uitwijzingen	65
4.1	Politieke context	65
4.2	Vóór de uitwijzing: voorbereiding en druk.....	67
4.2.1	verschillende vormen van drukkingsmiddelen.....	67
4.2.2	De rol van de sociale diensten in de gesloten centra	69
4.2.3	De rol van de vertegenwoordigers van SN Brussels Airlines	69
4.2.4	De plaatsing in de transitzone	70
4.3	Tijdens de uitzetting.....	72
4.3.1	Internationale kritiek en behoefte aan transparantie.....	72
4.3.2	De verschillende stappen van de uitwijzing	74
4.4	Na de uitwijzingspoging: de terugkeer naar het centrum	80
4.4.1	De doktersattesten	80
4.4.2	De klachten.....	81
4.5	De afwezigheid van follow-up in het land van herkomst na de uitwijzing	83
5.	Conclusies.....	85
6.	Aanbevelingen.....	90
6.1	Cijfers en Statistieken	90
6.2	Geneeskundige en psychologische aspecten van detentie	91
6.3	Druk en geweld rond de uitwijzingen.....	92
BIJLAGE 1	94
Alfabetische lijst van de organisaties die bezoeken afleggen aan de gesloten centra.....		94
BIJLAGE 2	95
Lijst van de afkortingen.....		95
Redactiegroep.....		96

Inleiding

Sinds een aantal jaren zijn verschillende NGO's regelmatig aanwezig¹ in de gesloten centra voor vreemdelingen. Wij ontmoeten er op regelmatige basis gedetineerden en personeelsleden. Wij voelen ons verplicht verslag uit te brengen over hetgeen we daar vaststellen en willen deze vaststellingen bekend maken aan de overheid, de politieke wereld en de burger. Het is in het bestek van dit verslag niet de bedoeling om de visie van de NGO's of de NGO-bezoekers over het principe zelf van de administratieve opsluiting van vreemdelingen met het oog op hun uitwijzing² aan de orde te brengen. Dat is een ander debat.

Wij hebben een dubbel doel voor ogen : enerzijds de verantwoordelijken inlichten en hen vragen geschikte maatregelen te nemen om een einde te maken aan bepaalde situaties die ons onaanvaardbaar lijken, anderzijds de burger de kans te geven zich een mening te vormen over dat wat wij hebben vastgesteld op plaatsen waar bijna niemand toegang toe heeft.

Dit rapport werd opgemaakt op basis van bezoekersrapporten van de jaren 2002, 2003 en 2004 van bezoekers die regelmatig de centra 127, 127 bis, Brugge, Merksplas en Vottem bezoeken. Het bevat vier delen. In het eerste deel worden de centra in het kort beschreven³. In het tweede deel worden de statistieken weergegeven op basis van de officiële jaarverslagen van de centra voor de jaren 2002 tot 2004. De cijfers worden in het kort becommentarieerd aan de hand van onze eigen vaststellingen. Een derde deel is gewijd aan kwesties van psychische en mentale aard. Daarin worden de wettelijke en reglementaire bepalingen en de toepassing ervan besproken, de psycho-medische problemen van de gedetineerden en de gevolgen van detentie voor hun gezondheidstoestand. Een vierde deel handelt over uitwijzingen. Na een schets van het politiek kader komt ook de voorbereidende fase in de gesloten centra aan bod en de omstandigheden waarin de uitwijzingspogingen verlopen. Tenslotte formuleren wij aanbevelingen waarvan een aantal gericht zijn aan de Dienst Vreemdelingenzaken en aan hen die de gesloten centra beheren. Andere aanbevelingen hebben betrekking op wijzigingen in het KB van 2 augustus 2002, waarin de werking van de centra is bepaald.

Dit rapport behandelt dus de psycho-medische kwesties en de uitwijzingen. Andere thema's behandelen wij hier niet. Als wij ervoor gekozen hebben in een eerste rapport vooral deze twee onderwerpen te bespreken, dan is dit omwille van het belang ervan voor de gedetineerden die wij hebben ontmoet en omwille van herhaaldelijke klachten over het ontbreken van hun rechten. Andere aspecten van de problematiek van de gesloten centra bewaren we voor latere rapporten.

Het werk is nog op een ander vlak onvolledig : door ons statuut als bezoeker en door het feit dat wij noch artsen noch politieagenten zijn, hebben wij geen toegang tot alle informatie. Die is beschermd door het medisch geheim en de interne werkingsmechanismen van de centra enerzijds en door de ondoorzichtigheid van de uitwijzingspraktijken anderzijds. Wij maken een stand van zaken op op basis van wat honderden gedetineerden ons hebben verteld en op basis van getuigenissen waar wij krediet aan geven. De getuigenissen zijn terug te vinden in dit rapport in de vorm van kaders.

¹ De lijst van deze NGO's is bijgevoegd in de bijlage.

² In dit rapport gebruiken we de term "*gedetineerde*" voor de personen die opgesloten zijn in de gesloten centra. We verkiezen deze term boven de term "*bewoner*" die in de officiële teksten wordt gebruikt. Deze mensen zijn tegen hun wil in opgesloten in omstandigheden die gelijkstaan aan gevangenisomstandigheden. Vanuit dezelfde bezorgdheid om geen eufemistische taal te gebruiken, verkiezen wij de term "*uitwijzing*" boven "*verwijdering*". Wij gebruiken deze term om de onvrijwilligheid van het vertrek aan te duiden, zonder daarom het onderscheid te maken tussen repatriëringen, teruggedrijvingen en grensleidingen. Om dichter te staan bij het menselijke van de realiteit hebben wij het bij voorkeur over "*personen zonder wettig verblijf*", en niet over "*illegalen*".

³ Dit was de situatie einde 2004. Indien er sindsdien belangrijke veranderingen zijn gebeurd, zullen we dit melden.

Niet alle uitspraken van gedetineerden worden gebruikt. Wij zijn ons bewust van het vaak subjectieve karakter ervan, maar wij hebben slechts die getuigenissen weerhouden waarin feiten voorkomen of klachten die vaak herhaald worden.

Wij willen onze sympathie uitdrukken jegens alle gedetineerden die ons hun vertrouwen schonken ondanks het weinige dat wij hen kunnen geven. Op die manier hielpen ze ons om in de loop der jaren een enorme hoeveelheid informatie te verzamelen.

Wij willen de personeelsleden die tijd voor ons vrijmaakten en ons vaak kostbare informatie gaven, bedanken. Wij willen ook benadrukken dat de meeste gedetineerden die wij ontmoetten het systeem sterk bekritisieren maar tegelijkertijd een onderscheid maken tussen het systeem en de personeelsleden van de gesloten centra. Als wij soms klachten kregen over bepaalde personen, dan werd dit in dit rapport niet gemeld, omdat hier uitsluitend de geldende regels en hun toepassingswijzen worden besproken.

1. Beschrijving van de gesloten centra

1.1 Het « INAD »-centrum (luchthaven van Zaventem)

Het INAD-centrum is gelegen in de transitzone in de gebouwen van de luchthaven Brussel-Nationaal. Het bevindt zich aan het einde van de pier die bestemd is voor vluchten van landen buiten de Schengenzone, op de benedenverdieping (aan de gang waarlangs de passagiers die in Zaventem aankomen, naar buiten gaan).

Het centrum werd geopend nadat België veel kritiek gekregen had op leefomstandigheden en de ontbrekende hygiëne (overnachting op matrassen, zelfs op de grond) op de plaatsen waar personen aan wie de toegang tot het grondgebied was geweigerd, in de luchthaven moesten overnachten.

Het is een tamelijk klein centrum. Het bestaat uit 4 vertrekken: een kleine inkomsthal die ook als kantoor dienst doet, een woongedeelte (met TV en pingpongtafel) die ook als eetzaal dient en twee slaapvertrekken (één voor mannen en één voor vrouwen) met elk ongeveer 15 bedden. Er zijn ook 2 douches, 2 toiletten, en 2 wastafels.

In principe kunnen er in het centrum maximum 30 personen worden ondergebracht, maar er verblijven zelden meer dan 20 personen op hetzelfde ogenblik. Het centrum heeft grote ramen die rechtstreeks uitgeven op de taxibaan van de luchthaven. De gedetineerden kunnen buiten geen luchtje scheppen.

In het INAD-centrum worden drie soorten personen vastgehouden:

- personen die krachtens artikel 3 van de wet van 15 december 1980 in aanmerking komen voor een beslissing tot uitwijzing omdat zij niet in het bezit zijn van de vereiste documenten om het grondgebied binnen te komen of eenvoudigweg omdat de reden van hun reis in de ogen van de grenspolitie niet duidelijk is. De Dienst Vreemdelingenzaken noemt hen “IN-ADS” (voor “inadmissibles”, “niet-toegelatenen”). Zij worden vastgehouden totdat zij door de luchtvaartmaatschappij die hen naar België bracht, opnieuw wordt teruggebracht;
- personen in illegaal verblijf die door de Dienst Vreemdelingenzaken beschouwd worden als “gemakkelijk uit te wijzen” (o.w.v. hun nationaliteit, de diplomatieke betrekkingen met het land van herkomst...) en, voor zij uitgewezen worden, er vaak een aantal uren of een nacht doorbrengen, zonder eerst in een gesloten centrum te zijn geweest;
- uitgeprocedeerde asielzoekers die in een gesloten centrum werden vastgehouden en een aantal uren voor hun uitwijzing naar het INAD-centrum worden gebracht.

In principe worden deze personen niet lang in het INAD-centrum vastgehouden (gemiddeld 1 tot 2 dagen), maar wanneer zij in beroep gaan tegen de beslissing tot uitwijzing, blijven zij er soms verschillende weken.

Het contact met de buitenwereld is in het INAD-centrum zeer ingewikkeld. Er is slechts één, betalend, openbaar telefoontoestel en het is onmogelijk om er in rustige omstandigheden te bellen. Wie raad van een advocaat wil, moet zich alleen uit de slag trekken: hij krijgt niet meer dan een telefoongids. NGO-vertegenwoordigers noch advocaten hebben toegang tot het INAD-centrum. Advocaten die hun cliënt wensen te ontmoeten, moeten dit doen in de lokalen van de luchthavenpolitie. Hun cliënt wordt dan vanuit het INAD-centrum met een politie-escorte naar dit lokaal gebracht.

1.2 Het “ transitcentrum 127 ” (Melsbroek)

Dit centrum is gelegen naast de militaire luchthaven van Melsbroek. Het bestaat uit 2 prefabconstructies (slaapzalen en een gemeenschappelijke zaal in de ene constructie; keuken, refter en spreekruimtes in de andere) en een gebouw waar de directie, de sociale dienst en de medische dienst gevestigd zijn. Er is een kleine binnenplaats/tuin (ongeveer 150 m²). Het centrum heeft een capaciteit van ongeveer 60 personen.

Omwille van de ouderdom en de slechte staat van de infrastructuur is dit centrum absoluut niet geschikt voor de opsluiting van vreemdelingen.

Het centrum 127 is het oudste gesloten centrum in België. Het dateert van 1988. Het centrum diende oorspronkelijk om de personen die bij hun aankomst op het Belgisch grondgebied een asielaanvraag hadden ingediend (voornamelijk in de nationale luchthaven maar ook in andere havens en luchthavens van het land), “aan de grens te houden” in afwachting van een beslissing over de ontvankelijkheid van hun aanvraag. Tegenwoordig vervult het nog steeds deze rol, maar het aantal asielaanvragers aan de grens is gedaald. Alle andere soorten personen die in België in gesloten centra verblijven, worden daar nu ook vastgehouden: asielaanvragers op het grondgebied (vooral “Dublin”⁴-gevallen) en personen in illegaal verblijf.

Sinds de opening worden er niet-begeleide minderjarigen en gezinnen in het centrum 127 opgesloten. De kinderen slapen in dezelfde slaapzalen als de volwassenen (de meisjes in de slaapzaal van de vrouwen en de jongens in die van de mannen).

Er is voortdurend lawaai van landende en opstijgende vliegtuigen. Wanneer het vluchten zijn van de militaire luchthaven in de buurt, is het geluid oorverdovend.

Het centrum is van de buitenwereld afgesloten omdat het op militair terrein is gelegen. De toegang ertoe wordt verhinderd door verschillende reeksen tralies en prikkeldraad. Het centrum 127 is bovendien met het INAD-centrum, het enige centrum waar de gedetineerden geen bezoek van familieleden of vrienden krijgen omdat bezoeken van familieleden volgens de maatschappij BIAC - die het territorium van de luchthaven waarop het centrum is gelegen beheert - de veiligheid van de luchthaven in gevaar zou brengen.

1.3 Het “ repatriëringscentrum 127 bis ” (Steenokkerzeel)

Dit centrum is gelegen in Steenokkerzeel, op 400 meter van een tunnel die onder de taxibanen van de luchthaven van Brussel ligt. Het is omgeven door twee reeksen prikkeldraad. Het centrum bestaat uit twee gebouwen. Het eerste, zonder verdiepingen, heeft twee vleugels die voornamelijk bestemd zijn voor de lokalen van het maatschappelijk, administratief en medisch personeel. Ook de disciplinaire isolatiecel is er gevestigd. Achter de binnenplaats en de reeksen traliwerk met prikkeldraad van 5 meter hoog ligt het tweede gebouw, dat bestemd is voor de gedetineerden.

⁴ De « Dublin »-procedure, die bedoeld is om de lidstaat van de Europese Unie te bepalen die verantwoordelijk is voor het onderzoek van de asielaanvraag, wordt nader verklaard onder punt 2.2.2

Aan beide verdiepingen van dit gebouw zijn er 2 vleugels die gescheiden zijn door een centrale overloop, waar de bewakers van achter een groot raam toezicht houden op de gang van elke vleugel. Aan de linker- en rechterkant van de gang bevinden zich eerst, tegenover elkaar, het rokerslokaal en het bureau van de vleugel, vervolgens de eetzaal, en daarna, ook tegenover elkaar, 6 kamers met 2 stapelbedden, zonder kast, wel met een rek, stoelen, en achterin een raam met tralies.

Een van de vleugels van de benedenverdieping is meestal niet bezet. Die dient alleen om de gedetineerden te isoleren en af en toe voor overnachtingen van personen uit andere landen of centra om hen met een beveiligde chartervlucht in groep uit te wijzen. De capaciteit van het centrum, berekend volgens het normale gebruik van 3 van de 4 vleugels is 120 plaatsen.

Twee van de drie vleugels die normaal gezien bezet worden, zijn voorzien voor gezinnen, en voor alleenstaande vrouwen of vrouwen met kinderen. In het centrum verblijven personen die op het grondgebied werden aangehouden omdat zij er illegaal verbleven, uitgeprocedeerde asielzoekers, maar ook asielzoekers die nog in de procedure zitten en vooral mensen in afwachting van een “Dublinterugname” door een ander land van de Europese Unie. Een voorbeeld: half mei 2006 verbleven er in totaal 122 personen, waarvan 52 “Dublinge vallen”. Op het totale aantal van 80 gedetineerden in de vleugel voor families zaten 30 minderjarigen opgesloten, waarvan de meesten nog erg jong waren. Het nijpende gebrek aan ruimte, het lawaai, de druk van verschillende kanten, de gevangenisachtige omgeving en het samenleven van de gedetineerden maken van de vaak zeer lange detentie (in bepaalde gevallen meer dan 5 maanden) een moeilijk te verdragen periode.

1.4 Het “ Centrum voor Illegalen van Brugge ”

Het “Centrum voor Illegalen Brugge” is gevestigd in de gebouwen van de voormalige vrouwengevangenis in Sint-Andries, naast de gebouwen van de federale politie en in de buurt van de nieuwe gevangenis. Sinds 1995 wordt het gebruikt als “gesloten centrum voor vreemdelingen”. Het oude gevangenisgebouw is omgeven door hoge hekken met prikkeldraad.

Het heeft een capaciteit van 112 personen: 72 mannen (in twee groepen gedetineerden verdeeld) en 40 vrouwen. Door de structuur van de lokalen zijn de bewoners gedwongen voortdurend in groep te leven: de gedetineerden verplaatsen zich alleen in groep onder de leiding van het veiligheidspersoneel dat bevoegd is de deuren te openen en te sluiten. De tijdschema's zijn vast en bindend voor iedereen, behalve voor de zieken die bij de medische dienst zijn ondergebracht. De gedetineerden logeren in slaapzalen (4 voor de mannen, 2 voor de vrouwen), waar toiletten aan grenzen (3 per slaapzaal) en wastafels (4 per slaapzaal). Er is slechts één lokaal met 20 douches. Er moet op bepaalde vaste tijdstippen per week verplicht gedoucht worden. De maaltijden worden op vaste tijdstippen genomen. Voor elke groep is dit een ander tijdstip. De rest van de tijd wordt doorgebracht in de leefruimtes, die uitgerust zijn met een biljarttafel, een pingpongtafel, een televisie en een computer (zonder toegang tot het internet). Overdag is de toegang tot de slaapzalen verboden. De gedetineerden hebben beperkte toegang tot een klein bibliotheekzaaltje waar zij wat rust kunnen vinden. Er is nog een fitnesszaal waar de mannen vier keer per week gebruik van mogen maken, en de vrouwen drie keer.

Er is een lokaal beschikbaar waar de verschillende geloofsovertuigingen gebruik kunnen van maken. De binnenplaats, die door prikkeldraad is omgeven, dient als ontspanningsruimte. Na de maaltijden moeten de gedetineerden er drie keer per dag verplicht 40 minuten doorbrengen. Bij mooi weer is dat langer. Bepaalde ontspanningsactiviteiten worden georganiseerd door monitoren. De gangen en lokalen van het centrum zijn verfraaid door muurschilderingen en kunstwerken van de gedetineerden. Voor zeldzame gelegenheden worden feestelijke activiteiten gemeenschappelijk voor de drie groepen georganiseerd. Buiten deze momenten zijn de groepen strikt gescheiden.

1.5 Het “ Centrum voor Illegalen van Merksplas ”

Zoals in het rapport 2004 van het centrum van Merksplas wordt benadrukt, zijn de gebouwen van het “Centrum voor Illegalen te Merksplas” reeds lang bestemd om onderdak te verlenen aan de “outcasts” van de maatschappij. In 1875 werden zij gebouwd om er landlopers in onder te brengen. Sinds maart 1994 worden er vreemdelingen in opgesloten. De gebouwen maken, samen met de gevangenis, deel uit van een belangrijk complex van penitentiaire instellingen dat niet ver van het dorpscentrum van Merksplas is gelegen. Het centrum heeft veel weg van een gevangenis. Door de afgelegen ligging is het voor familie, vrienden en advocaten bijzonder moeilijk bereikbaar.

Medio 2005 was het centrum, met een theoretische capaciteit van 172 personen, volledig bezet door mannen. Tegenwoordig zijn er ook vrouwen in ondergebracht en sinds begin 2006 gezinnen. Het enorme centrum bevat twee delen die volledig van elkaar gescheiden zijn:

- Aan de ene kant staan er drie gebouwen in U-vorm rond een binnenplaats. In een van deze gebouwen zijn de eetzaal, de fitnesszaal en de kantoren van de directie gevestigd. In de twee andere zijn er voornamelijk slaapzalen en leefruimtes.
- Aan de andere kant staan er twee gebouwen tegenover elkaar. Zij worden gescheiden door een koer. In het ene gebouw zijn de eetzaal, de “individuele kamers” (die eerder cellen zijn), de isoleercellen en de leefruimte gelegen. In het andere zijn er kamers van 2 of 4 personen en leefruimtes.

Net als in Brugge zijn de groepen hier van elkaar gescheiden, de tijdschema’s strikt, en verlopen de verplaatsingen in groep onder streng toezicht. Terwijl de verplaatsingen in Brugge binnen eenzelfde gebouw gebeuren, moeten de gedetineerden in CIM, door weer en wind, naar buiten gaan om de eetzaal te bereiken en bepaalde groepen moeten dit zelfs doen om naar de douches te gaan.

Begin 2005 werd één van de vleugels gereorganiseerd om de omstandigheden van de detentie “draaglijker” te maken en kregen de gedetineerden ook een beetje meer bewegingsvrijheid. Onder-tussen wordt dit aangepast regime ook uitgebreid naar nog twee andere vleugels.

1.6 Het “ Centrum voor Illegalen van Vottem ”

Het centrum van Vottem, nabij Luik, is het meest recente gesloten centrum. Het werd geopend in 1999. Dit centrum bestaat uit vier vleugels die elk 40 personen kunnen “opvangen”. Het heeft dus een totale capaciteit van 160 plaatsen.

Ondanks de moderne infrastructuur heeft het centrum gevangeniskenmerken. Elke vleugel is gesloten door twee rijen tralies. De mogelijkheid om naar de “wandel”-ruimtes te gaan is beperkt. Vrije verplaatsing is alleen mogelijk tussen de kamers en de gemeenschappelijke zaal.

Elke kamer is uitgerust met twee stapelbedden (2 x 2 plaatsen). Van intimiteit is er dus nauwelijks sprake. Veiligheidsagenten zijn overal talrijk aanwezig.

Jarenlang waren slechts 3 vleugels bezet door mannen die meestal in illegaal verblijf waren.

Een van de kenmerken van Vottem is de relatief grote hoeveelheid gewezen “strafrechterlijke” gedetineerden die de Belgische verblijfsvoorwaarden niet vervullen en voor hun uitwijzing een tijd in het centrum verblijven. Dit zorgt vaak voor spanning tussen “strafrechterlijk” gedetineerden die niet begrijpen dat zij, na hun straf te hebben uitgezeten, opnieuw worden opgesloten, en vreemdelingen zonder wettig verblijf die geen enkel misdrijf gepleegd hebben en zich gelijkgesteld voelen met misdadigers.

Soms worden ook asielzoekers in procedure in het Centrum van Vottem vastgehouden. De laatste tijd zijn er ook steeds meer asielaanzoekers in afwachting van een “overdracht” naar een andere lidstaat van de Europese Unie (“Dublingeval”).

Sinds maart 2006 is de vierde vleugel in gebruik. Hier bevinden zich gezinnen met kinderen. De komst van kinderen in het centrum van Vottem heeft bij de inwoners van Luik geleid tot een sterke burgermobilisatie.⁵

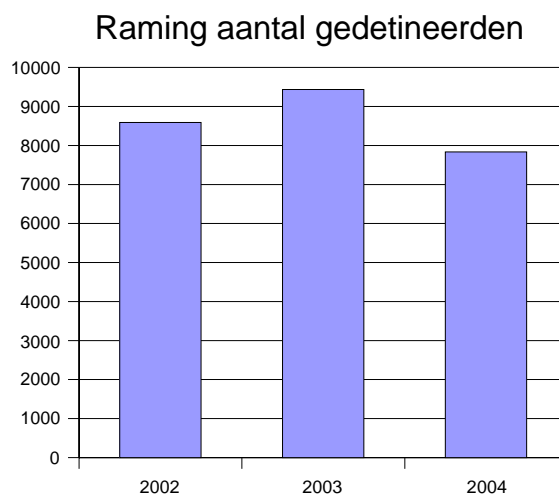
⁵ Sinds juni 2006 worden er in Vottem geen gezinnen meer opgesloten. Deze vleugel is opnieuw alleen voor mannen bestemd.

2. Gesloten centra : cijfers en commentaar

2.1 Hoeveel personen zitten er in centra opgesloten ?

2.1.1 Cijfers

a) Raming van het jaarlijks aantal gedetineerden in de gesloten centra

	2002	2003	2004
Aantal inschrijvingen in gesloten centra ⁶	9442	10208	8467
Aantal transfers tussen twee gesloten centra	852	773	630
Aantal gedetineerden in gesloten centra	8590	9345	7837

Tabel 1: Bron: De cijfers komen uit de jaarrapporten van de gesloten centra

De cijfers in deze tabel zijn slechts **ramingen**: 8590 detenties in 2002, 9345 in 2003 en 7837 in 2004.

Onze berekening van het aantal gedetineerden is gebaseerd op het aantal (ingeschreven) binnenkomsten in de gesloten centra, waarvan het aantal “overbrengingen naar een andere gesloten centrum” is afgetrokken. Deze cijfers zijn afkomstig uit de jaarverslagen van elk gesloten centrum. Het gaat om een raming, aangezien meerdere “overbrengingen” van eenzelfde gedetineerde naar verschillende centra kunnen plaatsvinden, waardoor het juiste aantal overbrengingen niet duidelijk is. Ondanks deze raming onthullen de cijfers behoorlijk nauwkeurige informatie over de detentie van vreemdelingen in België.

⁶ Dit aantal komt overeen met de som van het aantal inschrijvingen in elk centrum. Deze gegevens kunnen worden geraadpleegd in de jaarverslagen van elk centrum.

Het exacte aantal detenties voor 2004 bedraagt 7622, een cijfer dat de Dienst Vreemdelingenzaken heeft bekendgemaakt.

b) Dagelijks gemiddeld aantal gedetineerden in gesloten centra

Centra	2002	2003	2004
127	44	46	49
INAD	12,22	10,7	10,34
127bis	94	96,5	97,5
CIB	98	103	105
CIM	137	153	145
CIV	97	110	106
Totaal	482,22	519,2	512,84

Tabel 2: Bron: De cijfers komen uit de jaarrapporten van de gesloten centra

c) Capaciteit van de gesloten centra

Volgens de minister van Binnenlandse Zaken bedroeg de totale capaciteit van de gesloten centra in juni 2005 568 plaatsen.

Op 15 juni 2005 kondigde minister Dewael – in antwoord op een parlementaire vraag - aan dat er 70 nieuwe plaatsen in de gesloten centra zouden bijkomen.

Hoe ziet dit er in de praktijk uit? In 2003 is het centrum van Merksplas, met een totale capaciteit van 140 plaatsen, uitgebreid tot 172 plaatsen. In september 2005 werd in het centrum van Vottem een vierde vleugel geopend, waardoor de capaciteit van 120 plaatsen toegenomen is tot 160. Voortaan bedraagt de totale capaciteit dus 608 plaatsen.

2.1.2 Commentaar

Tussen 1988, het jaar van de opening van het eerste gesloten centrum, en 2006, is de detentie van vreemdelingen als beleidsmaatregel enorm toegenomen. De detentie wordt op die manier gebanaliseerd.

De gesloten centra worden door de overheid gebruikt als ontrading in de herkomstlanden van de asielzoekers. Naar de Belgische publieke opinie toe worden ze gebruikt als een bewijs dat er streng wordt opgetreden. De detentie van vreemdelingen is duur en weegt behoorlijk zwaar door in het staatsbudget. In het budget voor 2006 is 12 miljoen uitgetrokken voor de gesloten centra (11 miljoen in 2005 en 10 miljoen in 2004). In het activiteitenrapport 2004 van de Dienst Vreemdelingenzaken is er ook melding van een verhoging van de dagelijkse kosten voor de detentie van een persoon in een gesloten centrum: “In 2003 bedroegen deze kosten 37,5 euro tegenover 38,10 euro in 2004”.

Uit bovenstaande tabel valt een gevoelige daling van het aantal gedetineerden in 2004 af te leiden. Deze daling heeft echter niet geleid tot meer politieke wil om alternatieven voor detentie te zoeken. Zij kan worden verklaard door verschillende problemen van interne organisatie (gebrek aan personeel, infrastructuurproblemen)⁷, maar ook omdat de politiediensten die bevoegd zijn voor de

⁷ Activiteitenrapport 2004 van de Dienst Vreemdelingenzaken

uitwijzingen tijdens het eerste semester van 2004 in staking gingen na de uitspraak van het proces “Semira Adamu” in december 2003. Meerdere politieagenten werden toen veroordeeld tot voorwaardelijke gevangenisstraffen.

De vermindering van het aantal escortes onder politiebegeleiding heeft een rechtsreeks gevolg gehad voor de detentieduur die in 2004 veel langer was. Als gevolg daarvan werden er mindere mensen opgesloten.

Door de toegenomen capaciteit van het centrum van Vottem en het steeds groter wordende aantal asielzoekers in procedure (steeds meer Dablingevallen, die vaak slechts enkele dagen blijven) is het aantal gedetineerden in 2005 aanzienlijk gestegen.⁸

Het feit dat detentie van vreemdelingen met het oog op hun uitwijzing steeds vaker voorkomt, of zij nu in de asielprocedure zijn, uitgeprocedeerd, of gewoon in illegaal verblijf, moet in vraag worden gesteld. Een dergelijke maatregel, die de fundamentele vrijheid aantast, zou een uitzonderlijke maatregel moeten zijn. Dat staat ook in het zesde beginsel van de twintig beginselen over de gedwongen terugkeer die in 2005 door de Raad van Europa werden bekendgemaakt, en waarvoor de aanbevelingen van de Raad van Europa en de rechtspraak van het Europees Hof van de Mensenrechten de inspiratie zijn geweest: *“een persoon die het voorwerp uitmaakt van een beslissing tot verwijdering kan slechts van zijn vrijheid worden beroofd met het oog op de uitvoering van deze beslissing, als dit in overeenkomst is met een procedure die in de wet is voorzien, en alleen indien de opvangautoriteiten van de staat, na een rigoureuze en individueel onderzoek naar de noodzakelijkheid van de vrijheidsberoving, besloten hebben dat de uitvoering van de beslissing niet even efficiënt zou zijn door maatregelen toe te passen waarbij de vrijheid niet wordt beroofd, zoals toezicht, de verplichting om zich regelmatig te melden bij de autoriteiten, vrijheid op borgtocht en andere controlemiddelen”*.

2.2 Wie wordt opgesloten ?

2.2.1 Cijfers

a) Categorieën gedetineerden

In België kunnen de volgende vreemdelingen worden opgesloten, omdat zij, zoals de wet bepaalt, tot één van de volgende categorieën behoren:

- **Asielaanvragers**, d.w.z. personen die een aanvraag indienen tot de erkenning van de hoedanigheid van vluchteling. Deze aanvraag wordt ingediend :
 - **aan de grens**, d.w.z. bij hun aankomst in één van de Belgische luchthavens of zeehavens, en zonder dat zij toelating krijgen het grondgebied te betreden (omdat zij niet over de bij wet vereiste binnenkomstdocumenten beschikken). Asielzoekers aan wie de toegang tot het grondgebied wordt geweigerd worden automatisch opgesloten.
 - **op het grondgebied**, d.w.z. in de burelen van de Dienst Vreemdelingenzaken (Northgate). Deze personen kunnen in de loop van hun procedure worden aangehouden.
 - **in een gesloten centrum** : deze personen worden opgesloten omdat zij illegaal in het land verbleven. Eens zij in het gesloten centrum zijn, dienen zij een asielaanvraag in en blijven zij daar tijdens de procedure.
- **Personen in illegaal verblijf**. Het gaat om hetzij uitgeprocedeerde asielzoekers (zelfs met een procedure hangende bij de Raad van State), hetzij personen die het grondgebied illegaal binnenkwamen en hier bleven zonder ooit asiel aan te vragen (soms hebben zij een

⁸ Op het ogenblik dat deze tekst werd opgesteld (juni 2006), waren de officiële cijfers nog niet gekend.

regularisatieaanvraag ingediend), hetzij personen die legaal binnenkwamen maar wiens verblijfsvergunning is vervallen.

- **Vreemdelingen die een straf hebben uitgezeten of in voorlopige hechtenis zaten** en die met het oog op hun uitwijzing naar een gesloten centrum worden overgebracht.
- In de gesloten centra is nog een vierde categorie personen terug te vinden, die niet in onderstaande tabellen werd opgenomen. Het gaat om **zogenaamde “niet-toegelatenen”**: bij hun aankomst aan de grens (luchthavens, station Brussel Zuid - Eurostar, of zeehavens) komen zij in aanmerking voor een terugdrijvingsmaatregel omdat ze niet over de nodige binnenkomstdocumenten beschikken of niet voldoen aan een aantal wettelijke bepalingen. Zij worden meestal opgesloten in het INAD-centrum. De Dienst Vreemdelingenzaken heeft het in haar jaarrapport van 2004 over 1662 terugdrijvingen.

In de samenvattende tabellen (per centrum) zijn de verschillende categorieën te zien voor 2002 tot 2004 (asielzoekers, personen in illegaal verblijf en gewezen “strafrechterlijke” gedetineerden).

Wij herhalen nogmaals dat deze cijfers niet volledig nauwkeurig zijn aangezien zij gebaseerd zijn op het aantal inschrijvingen in elk centrum. De personen die van een centrum naar een ander worden gebracht, worden dus twee keer geteld. Wij zijn er ook niet zeker van dat de personen die voor 31 december reeds waren opgesloten, meegeteld werden.

A. 2002

Centra	Asielzoekers		In gesloten centra	To-taal		Personen Illegaal Verblijf		Gewezen strafrechterlijke gedetineerden		TOTAAL
	Grens	Northgate					%		%	
127	634	36	7	677	45%	827	55%		0%	1504
INAD	62			62	5%	1104	95%		0%	1166
127 bis	23	894	116	1033	42%	1410	58%		0%	2443
CIB	90	49	113	252	21%	895	75%	51	4%	1198
CIM	16	179		195	14%	1084	79%	91	7%	1370
CIV	10	113	99	222	20%	851	76%	47	4%	1120
Totaal	835	1271	335	2441	28%	6171	70%	189	2%	8801

B. 2003

Centra	Asielzoekers		In gesloten centra	To-taal		Personen Illegaal Verblijf		Gewezen strafrechterlijke gedetineerden		TOTAAL
	Grens	Northgate					%		%	
127	590	9	7	606	29%	1479	71%		0%	2085
INAD	151			151	15%	827	85%		0%	978
127 bis	46	537		583	21%	2147	79%		0%	2730
CIB	138	27	74	239	18%	866	66%	204	16%	1309
CIM	13	60		73	5%	1224	82%	187	13%	1484
CIV	3	27		30	3%	897	81%	179	16%	1106
Totaal	941	660	81	1682	17%	7440	77%	570	6%	9692

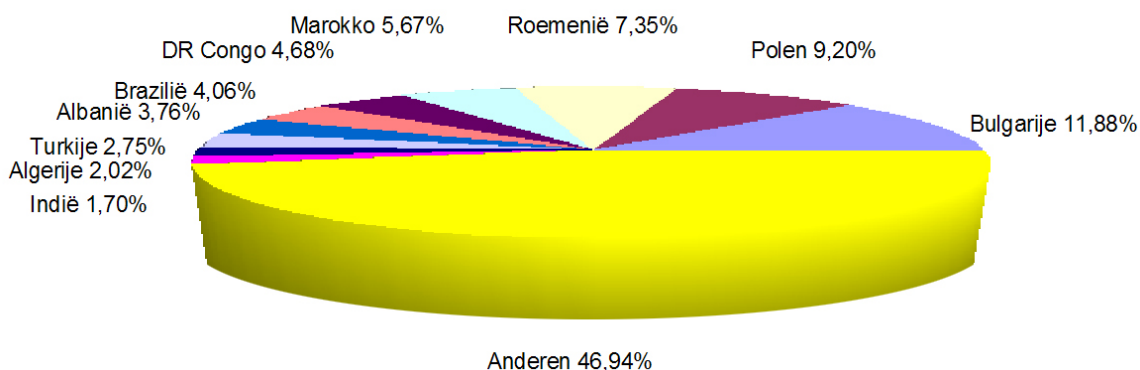
C. 2004

Centra	Asielzoekers				Personen Illegaal Verblijf		Gewezen straf. gedetineerden		TOTAAL
	Grens	Northgate	In gesloten centra	To-taal		%		%	
127	440		14	454	22%	1592	78%	0%	2046
INAD	75			75	8%	815	92%	0%	890
127 bis	40	384		424	22%	1488	78%	0%	1912
CIB	92	12	31	135	15%	644	71%	134 15%	913
CIM	24	24		48	4%	1028	81%	199 16%	1275
CIV	5	12	24	41	4%	889	82%	152 14%	1082
Totaal	676	432	69	1177	14%	6456	80%	485 6%	8118

b) Meest voorkomende nationaliteiten van gedetineerden

Dit is een grafische weergave voor het jaar 2004 waarin de 10 meest voorkomende nationaliteiten in verhouding tot de voltallige bevolking van de gesloten centra wordt voorgesteld. Deze cijfers werden per centrum verzameld want de Dienst Vreemdelingenzaken geeft geen globale cijfers vrij. Wij beweren dus niet dat deze cijfers exact zijn, maar de grafiek geeft een goed beeld van de verhoudingen. Deze cijfers bevatten ook de "INADS".

Verdeling van de meest voorkomende nationaliteiten in de gesloten centra in 2004

2.2.2 Commentaar

a) Asielzoekers aan de grens:

Het meest exacte cijfer is ongetwijfeld dat van de asielzoekers die zich in het centrum 127 bevinden. In 2004 ging het om 440 personen (zie tabel). Zodra asielzoekers aan de grens worden opgesloten, is dat bijna altijd in het centrum 127. Het is pas wanneer zij een eerste uitwijzingspoging geweigerd hebben dat de asielzoekers overgebracht kunnen worden naar andere gesloten centra. Vandaar hun aanwezigheid in die andere centra. In het rapport van de Dienst Vreemdelingenzaken bedraagt het aantal asielzoekers aan de grens 421. Dit verschil valt vermoedelijk te verklaren doordat de Dienst Vreemdelingenzaken de dossiers telt en niet de personen (een dossier bevat soms meerdere personen, in het geval van gezinnen met kinderen). **In 2005 waren er volgens de statistieken van de Dienst Vreemdelingenzaken 442 asielzoekers aan de grens, een cijfer dat heel dicht bij dat van 2004 ligt.**

Het aantal asielzoekers aan de grens blijft zeer beperkt in vergelijking met het totaal aantal asielaanvragen in België : 3,37% in 2002 ; 3,48% in 2003 ; 2,86% in 2004. Het risico dat wij overspoeld worden door asielzoekers aan de grens is dus miniem. De vraag stelt zich dan ook of het nodig is om deze asielzoekers automatisch op te sluiten. Daarenboven blijkt uit de cijfers dat de kans om een ontvankelijkheidsverklaring te bekomen in de asielprocedure beduidend lager is voor de asielzoekers aan de grens (28,4% in 2004) dan voor de asielzoekers in het “binnenland (41,7% in 2004) Dit wekt de indruk dat wie de eerste fase van zijn asielprocedure in een gesloten centrum moet doorbrengen benadeeld is. Het is voor asielzoekers in gesloten centra immers niet alleen moeilijker om juridisch advies te krijgen, ook de levensomstandigheden (stress, lawaai, angst) zijn verre van gunstige factoren om de zeer belangrijke interviews af te leggen bij de asielinstanties.

De daling in absolute cijfers van het aantal asielzoekers aan de grens tussen de jaren 2002 tot 2004 kan enerzijds worden verklaard door de algemene daling van asielaanvragen in België in de loop van deze jaren (van 18.805 in 2002 tot 15.357 in 2004) en door het feit dat de controles door de luchtvaartmaatschappijen in de luchthavens van vertrek steeds strenger worden. Dit doet ernstige twijfels rijzen over de werkelijke mogelijkheden voor personen die bescherming nodig hebben om toegang te krijgen tot de asielprocedure. Is de daling te wijten aan het ontradende effect die de detentie teweeggebracht heeft voor asielzoekers aan de grens ? Dit is mogelijk. In dat geval valt dit te betreuren want de steeds strenger wordende controles aan de grenzen hebben ongetwijfeld als voornaamste gevolg dat de vreemdelingen het grondgebied via clandestiene wegen binnenkomen, waardoor hun leven en veiligheid in gevaar wordt gebracht.

In 2004 kwamen de volgende nationaliteiten het meest voor bij de asielzoekers aan de grens :

- Democratische Republiek Congo: 113
- Ivoorkust : 46
- Kameroen : 38
- Rwanda : 26
- Somalië : 23

Dit zijn uitsluitend Afrikaanse landen. Het eerste niet-Afrikaanse land komt op de achtste plaats : Irak met 15 personen. In 2002 en 2003 stond Palestina in de top 5. In 2004 stond deze nationaliteit op de tiende plaats.

b) Asielzoekers in de « Dublin »-situatie

In het kader van de Europese overeenkomst « Dublin II » worden bepaalde asielzoekers naar een andere lidstaat van de Europese Unie teruggestuurd die volgens vastgelegde criteria verantwoordelijk is voor het onderzoek van de aanvraag.

Voor de jaren 2002 tot 2004 beschikken wij over zeer weinig informatie. Alleen het centrum 127 verschaft die. In 2002 betrof het 66, in 2003 51 en in 2004 40 personen. Frankrijk, Duitsland, Italië en Portugal zijn de voornaamste landen waaraan verzoeken tot terugname werden gericht

Van 2002 tot 2004 betrof het vooral asielzoekers aan de grens. In een groot aantal gevallen worden deze personen 2 maanden (maximum detentietijd, bij verordening vastgelegd) opgesloten en dit om zuiver administratieve redenen. Volgens de cijfers van de Dienst Vreemdelingenzaken werd in 2005 38 asielaanvragers aan de grens opgesloten omdat een andere EU-land verantwoordelijk was voor het behandelen van de asielaanvraag. 55% van deze mensen werden na 2 maanden vrijgelaten, aangezien het bij wet niet toegelaten is de detentie te verlengen. Dit cijfer geeft aan dat een automatische detentie van “Dublingegevallen” elke grond mist.

In 2005 hebben wij in de gesloten centra **een sterke stijging** vastgesteld van het aantal asielzoekers in afwachting van een terugname door een andere EU-lidstaat. In 2005 werden 846 personen, of 51,24% van het totaal aantal asielzoekers waarvoor een andere staat zich verantwoordelijk stelde, opgesloten en dit terwijl zij vaak bereid waren spontaan naar deze andere staat te gaan. Volgens de Dienst Vreemdelingenzaken zelf bestaat er geen enkel criterium waarom de “Dublinge vallen” worden opgesloten.

Eind december 2005 bevonden er zich alleen al in het centrum 127 bis op een totaal van 100 gedetineerden 65 personen in deze situatie, waaronder 32 kinderen ! Het gaat vooral om Tsjetsjenen die naar Polen moesten worden teruggestuurd of naar Slowakije. Dit zijn staten waar asielaanvragen over het algemeen minder gunstig worden behandeld.

c) De verdeling asielzoekers / personen in illegaal verblijf

Asielzoekers vormen duidelijk de minderheid van de personen die in gesloten centra worden aangetroffen. De cijfers voor de jaren 2002 tot 2004 bevestigen dat deze minderheid steeds kleiner wordt : van 28% in 2002 tot 14% in 2004. **In 2005 moeten wij echter een onmiskenbare stijging vaststellen, toch in absolute cijfers, van het aantal asielzoekers,** vooral omwille van het groeiende aantal opsluitingen van personen in de Dublinprocedure (cf. supra).

De gemiddelde detentieduur van personen die hun asielaanvraag hebben ingediend is echter langer dan die van personen in illegaal verblijf. Zo bedraagt de gemiddelde detentieduur van een asielzoeker volgens het jaarrapport 2004 van het centrum 127 28 dagen, terwijl de duur van personen in illegaal verblijf 2 dagen is. Dit kan vooral verklaard worden door het feit dat sommige personen in het algemeen zeer weinig tijd (minder dan een week) doorbrengen in de centra, want zij “aanvaarden” hun uitwijzing. Dit is met name het geval voor personen van de nationaliteiten die het meest vertegenwoordigd zijn in de centra (Polen, Bulgaren en Roemenen, die in 2004 samen 28% vertegenwoordigden van de totale bevolking van de centra). Uit het rapport 2004 van het centrum 127 bis blijkt dat 1177 personen op een totaal van 1915, of 61% tussen 1 en 10 dagen werden aangehouden. De overgrote meerderheid van de asielzoekers blijft echter meer dan 10 dagen in een gesloten centrum om de eenvoudige reden dat het onmogelijk is om een asielaanvraag in minder dan 10 dagen te behandelen.

Van de personen die dus het langst in gesloten centra verblijven en dus het meest te lijden hebben door de opsluiting, is het aantal asielzoekers gevoelig groter. Zij vormen echter niet de meerderheid. Het komt niet zelden voor dat asielaanvragers die bij ons in gesloten centra verblijven in hun land van herkomst zonder reden een gevangenisstraf hebben gekregen, gefolterd of menonwaardige behandeld zijn. Dit maakt de psychische impact van de detentie nog erger.

Dat wil uiteraard niet zeggen dat detentie “minder erg” is voor personen in illegaal verblijf. Velen van hen hebben in België een heel relatienetwerk uitgebouwd, waardoor opsluiting en uitwijzing voor hen zeer traumatiserende ervaringen zijn. Daar komt nog eens bij dat een groot aantal van hen uitgeprocedeerde asielzoekers zijn die vrezen voor hun veiligheid of voor hun vrijheid als zij naar hun land van herkomst zouden terugkeren.

d) De aanhouding van asielzoekers

De manier waarop asielzoekers in binnenlandprocedure worden aangehouden, is aanvechtbaar. In de meeste gevallen wordt de asielzoeker opgeroepen (soms met familieleden) om een administratieve reden : een uitnodiging om een beslissing af te halen, om het dossier te vervolledigen, om zich aan te melden in het kader van een Dublinprocedure. Wanneer de

asielzoeker zich bij de Dienst Vreemdelingenzaken meldt, wordt hij nietsvermoedend aangehouden en naar een gesloten centrum gebracht.

Deze praktijk roept ernstige vragen op. In de zaak Conka werd België door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens juist veroordeeld omdat mensen werden misleid met het oog op een collectieve uitwijzingsoperatie (in casu werden mensen in illegaal verblijf opgeroepen om zagezegd hun dossier te komen vervolledigen terwijl ze werden opgesloten). Volgens het Hof was het niet in overeenstemming met artikel 5 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens dat de overheid (in casu de politiediensten), in het kader van een geplande uitwijzingsoperatie uit gemakzucht of omwille van de efficiëntie, beslist had om bewust personen, zelfs in illegale situatie, te misleiden over het doel van een oproep, om zo gemakkelijker hun vrijheid te ontnemen.

In het kader van de Dublinprocedure (cf. supra) worden zelfs personen die gedurende verschillende maanden ingegaan waren op de oproepen, plots aangehouden en opgesloten omdat men ervan uitgaat dat er een risico is dat zij zich zullen verzetten tegen de grensleiding. Zie ook verder onder punt 3.3.1.

e) De gewezen “strafrechterlijke” gedetineerden

Wij kunnen ons met reden afvragen hoe het gerechtvaardigd kan worden dat vreemdelingen die hun straf reeds hebben uitgezeten – en zo dus al strenger gestraft werden dan de anderen (zij hebben omwille van hun verblijfsstatuut geen mogelijke voorwaardelijke invrijheidstelling kunnen genieten) – nog eens een administratieve detentie moeten ondergaan. Als de Belgische autoriteiten er niet in slagen hun uitwijzing uit te voeren voor het einde van hun straf, zouden zij deze personen beter vrijlaten en hen een verblijfsvergunning toekennen, ook al zou dit een tijdelijke vergunning zijn.

Bovendien is het voor de andere gedetineerden die enkel om administratieve redenen worden vastgehouden vaak “symbolisch” zeer moeilijk dat zij samen met strafrechterlijke gedetineerden worden opgesloten. Het geeft hen het gevoel dat zij nog meer gecriminaliseerd worden.

f) Inwoners van de Europese Unie in gesloten centra

Uit het jaarrapport 2004 van het centrum van Merksplas blijkt dat er in de loop van het jaar 2004 5 Spanjaarden, 3 Grieken, 2 Fransen, 1 Brit en 1 Nederlander werden opgesloten. In 2004 heeft ook een jonge Belg van Congolese afkomst als gevolg van een politiecontrole meerdere dagen in een gesloten centrum doorgebracht. Deze kleine “details” tonen aan dat de Dienst Vreemdelingenzaken gemakkelijk overgaat tot opsluiting van vreemdelingen zonder dat hun administratief dossier in detail wordt onderzocht.

2.3 Minderjarigen in gesloten centra

2.3.1 Cijfers

a) Aantal opgesloten niet-begeleide minderjarigen (NBM)

Volgens de jaarverslagen van de gesloten centra

2002	2003	2004
63	75	45

Volgens onze vaststellingen

2002	2003	2004
106	106	75

b) Aantal opgesloten begeleide kinderen

Volgens de rapporten van de gesloten centra

2002	2003	2004
531	181	297

Volgens onze vaststellingen uitsluitend voor het centrum 127 bis in 2005, bij het begin van elke week.

In deze tabel is te zien hoeveel kinderen er wekelijks op maandag opgesloten waren in het centrum 127 bis. Het gaat om een “momentopname” bij het begin van elke week, niet om het aantal nieuwe kinderen dat elke week binnenkomt. Om het totaal aantal opgesloten kinderen in 2005 te berekenen mogen we deze aantallen niet optellen omdat de kinderen die meerdere weken opgesloten waren verschillende keren zouden geteld worden.

MAAND	1 ^e week	2 ^e week	3 ^e week	4 ^e week	5 ^e week
Januari	14	10	6	10	09
Februari	05	09	06	08	
Maart	10	10	12	17	
April	19	39	39	32	
Mei	28	19	???*	20	18
Juni	17	14	08	10	
Juli	08	13	23	28	
Augustus	32	29	30	32	22
September	26	46	???*	???*	
Oktober	???	51	46	52	54
November	57	51	51	66	
December	52	58	62	46	

Bron : directie van het centrum 127 bis

* De cijfers werden ons niet meegegeeld

2.3.2 Commentaar

In België worden begeleide en niet-begeleide minderjarigen in gesloten centra opgesloten en dit sinds het ontstaan van deze centra. Tussen 1999 en 2001 is er even een moratorium ingelast op deze praktijk naar aanleiding van een beslissing door een rechtbank.

In het jaar 2005 is het aantal opgesloten kinderen spectaculair gestegen. Wij beschikken helaas nog niet over officiële cijfers, maar het is duidelijk zichtbaar in de tabel van het aantal kinderen dat bij het begin van elke week van 2005 was opgesloten. Kinderen werden tot begin 2006 uitsluitend in de centra 127 en 127 bis opgesloten.

Voor het centrum 127 bis was de situatie de volgende in 2005: begin 2005 was slechts één vleugel van het centrum 127 bis bestemd voor de detentie van families met kinderen. In april 2005 werd een tweede vleugel geopend voor families met kinderen en in september 2005 ten slotte, was het hele centrum uitsluitend voorzien voor de opsluiting van families met kinderen. Het aantal opgesloten

kinderen heeft bijgevolg een spectaculaire groei gekend (zie tabel hierboven). Als het aantal opgesloten kinderen tussen 2002 en 2004 is verminderd, is het mogelijk dat het cijfer voor 2005 hetzelfde is, d.w.z. groter dan dat van 2002 (rond de 600).

Begin 2006 werd door de minister van Binnenlandse zaken bevestigd dat er nieuwe vleugels zouden worden geopend in andere centra. De eerste nieuwe “familievleugel” opende op 23 januari 2006 in het centrum van Merksplas, de tweede “nieuwe familievleugel” in maart 2006 in het centrum van Vottem⁹.

In punt 3.3.5 (*infra*) wordt er dieper ingegaan op de detentie van kinderen.

2.4 Hoelang duurt het verblijf in de gesloten centra?

2.4.1 Cijfers

a) Gemiddelde detentieduur (in dagen)

Centra	2002	2003	2004	Gemiddelde
127	12	8,5	9	9,83
INAD	1,98	1,61	2,02	1,87
127bis	14,34	11,9	19,09	15,11
CIB	30,64	32,64	42,87	35,38
CIM	39,96	41,9	50,7	44,18
CIV	34,07	41,22	43,5	39,59
Totaal	22,16	22,967	27,86	24,33

Bron : Cijfers op basis van de jaarrapporten van de gesloten centra

b) Gemiddelde detentieduur in het INAD-centrum (in dagen)

2002	2003	2004	Gemiddelde
26,20	27,23	33,03	28,82

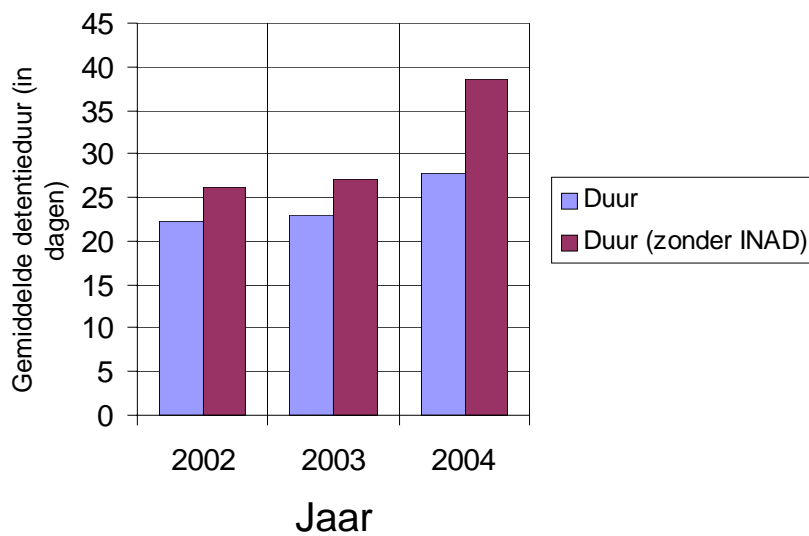
c) Maximale detentieduur (in dagen)

Deze cijfers dienen met de nodige voorzichtigheid worden gelezen : zie onderstaand commentaar.

Centra	2002	2003	2004
127	73	65	96
127bis	118	138	259
CIB	149	253	232
CIM	292	211	225
CIV	182	246	264

⁹ Zoals eerder vermeld, vangt het Centrum van Vottem geen gezinnen met kinderen meer op sinds eind juni 2006. Het persbericht van de Dienst Vreemdelingenzaken kan geraadpleegd worden op <http://www.dofi.fgov.be/nl/publicaties/persmededelingen/26062006%20sluitingfamilieVottemNL.pdf>

Detentieduur (met en zonder het INAD-centrum)

2.4.2 Commentaar

a) Te lange detentieduur

De detentieduur kan ernstige gevolgen hebben voor de vreemdelingen die opgesloten worden.

De detentieduur is een vorm van psychologische druk. Mensen die meerdere maanden in gesloten centra verblijven, geraken uitgeput en ontmoedigd.

Volgens de wet van 15 december 1980 mag de Dienst Vreemdelingenzaken beslissen over de detentie van een vreemdeling, voor een duur die strikt nodig is voor de uitvoering van de uitwijzingsmaatregel. De voorziene detentieduur is twee maanden. Deze duur kan worden verlengd met twee maanden als de noodzakelijke stappen voor de uitwijzing van de vreemdeling werden ondernomen in de loop van zeven werkdagen vanaf het moment dat de vreemdeling werd opgesloten. Na 4 maanden detentie kan deze periode nog slechts door de minister worden verlengd. In de wet is eveneens vastgelegd dat de vreemdeling na vijf maanden in vrijheid moet worden gesteld.

De duur van de administratieve detentie van vreemdelingen zou ook zo kort mogelijk moeten zijn (de parlementaire vergadering van de Raad van Europa heeft gesuggereerd dit soort detentie tot een maand te beperken¹⁰). Een periode van 5 maanden, zoals in België, is dus extreem lang.

Wat echter nog meer reden tot bezorgdheid geeft, is dat de detentieduur van vreemdelingen in de praktijk soms onbeperkt is. Wanneer een gedetineerde weerstand biedt bij een uitwijzingspoging, neemt de Dienst Vreemdelingenzaken een nieuwe beslissing tot detentie. Deze beslissing is dan volgens de Dienst Vreemdelingenzaken niet afhankelijk van de vorige. Na iedere uitwijzingspoging begint de termijn opnieuw “vanaf nul”. Daardoor kan de detentie blijven aanslepen en worden de bij wet bepaalde 5 maanden vaak overschreden. Deze praktijk werd helaas bevestigd door het Hof van

¹⁰ Aanbeveling 1547 van de parlementaire vergadering van de Raad van Europa

Cassatie in het arrest El Youni van 31 augustus 1990. Deze interpretatie lijkt ons in tegenspraak met de geest van de vreemdelingenwet want zij laat de overheid toe zich aan haar verantwoordelijkheid inzake detentie te onttrekken door haar door te schuiven naar de vreemdelingen zelf. Bovendien laat de vage omschrijving « illegale tegenstand » alle ruimte voor willekeurige interpretaties bij de nieuwe beslissingen tot detentie.

Het VN-Comité tegen Foltering bracht deze onbeperkte detentieperiodes aan het licht en suggereerde om in de wet een detentieduur vast te leggen die onmogelijk zou kunnen worden overschreden.¹¹

De logica die de autoriteiten ertoe had aangezet om deze procedure aan te moedigen werd meer dan 10 jaar geleden door de toenmalige minister van Binnenlandse zaken als volgt verklaard : « *wij verwachten dat deze maatregel eerder een verkorting van de werkelijke verblijfsduur in de gesloten centra met zich meebrengt, dan een verlenging. Het ontbreken van een tijdslimiet zou en zal mogelijk de samenwerking in de hand werken* »¹².

In de praktijk is de gemiddelde detentieduur steeds langer geworden, zoals blijkt uit bovenstaande tabel. Deze cijfers zijn gebaseerd op de gemiddelde detentieduur per centrum, niet op de gemiddelde werkelijke detentieduur per gedetineerde (aangezien deze in verschillende centra kan worden opgesloten). Zij zijn dus niet 100% nauwkeurig, maar toch laten zij ons toe de stijging van de detentieduur per centrum tussen 2002 en 2004 te zien.

Wij hebben bij deze berekeningen geen rekening kunnen houden met de detentieduur in het INAD-centrum. De vreemdelingen die opgesloten worden in het INAD-centrum blijven er meestal slechts een dag of twee. De “niet-toegelatenen” worden vaak snel uitgewezen en de mensen zonder papieren die in dit centrum worden opgesloten, zijn daar omdat zij gemakkelijk uit te wijzen zijn. Als het INAD-centrum niet in aanmerking wordt genomen, stijgt de gemiddelde detentieduur in de gesloten centra aanzienlijk, gezien de zeer korte detentieduur in het INAD-centrum.

De centra 127 en 127 bis vangen ook gedetineerden op voor één nacht, voor hun uitwijzing. Het zou dus ook interessant zijn de gemiddelde detentieduur te berekenen zonder deze specifieke groep om een realistischer beeld te hebben van wat de meeste gedetineerden moeten ondergaan. Het is in het centrum van Merksplas (waar het gevangenis karakter en -regime bijzonder sterk en streng zijn) dat de gemiddelde detentieduur de langste is : 44 dagen. In 3 centra, Brugge, Merksplas en Vottem wordt de gemiddelde detentieduur (het is een gemiddelde : wij benadrukken dit) van een maand ruimschoots overschreden.

b) Onduidelijke cijfers

De controle en de interpretatie van de cijfers over detentieduur zijn van groot belang voor de overheid.

Een gemiddelde, relatief korte detentieduur is immers een argument dat vaak wordt aangehaald door de minister van Binnenlandse zaken of zijn medewerkers om te verduidelijken dat de Dienst Vreemdelingenzaken haar missie - mensen opsluiten voor de tijd die strikt noodzakelijk is voor de verwijderingsmaatregel - perfect vervult. Volgens de Dienst Vreemdelingenzaken zou lange detentie, als die al bestaat, volledig toe te schrijven zijn aan de gedetineerden die weerstand bieden bij hun uitwijzing.

Onlangs heeft de minister van Binnenlandse zaken dit argument gebruikt voor de detentie van gezinnen met kinderen : « *Ik heb tegen de overheid gezegd dat de detentie zo kort mogelijk moest*

¹¹ VN-Comité tegen Foltering, Conclusies en aanbevelingen aan België, 27/05/2003 (CAT/C/CR/30/06)

¹² Inleidende uiteenzetting van de minister, Parlementair document Kamer 364/7, gewone zitting 1995-1996, blz. 8.

zijn. Gemiddeld blijven kinderen 14,5 dagen in een gesloten centrum »¹³. Hetzelfde horen we bij de Dienst Vreemdelingenzaken. Deze overheid vindt het meestal niet nodig haar praktijken te rechtvaardigen. Zij heeft een uitzondering gemaakt voor gezinnen met kinderen toen zij een persbericht publiceerde waarin stond dat « de verblijfsduur van gezinnen in een gesloten centrum zeer kort is. De gemiddelde duur bedraagt amper drie weken »¹⁴. De detentieduur wordt een politiek argument.

De cijfers moeten echter geïnterpreteerd worden en de realiteit die erachter schuilgaat onderzocht. Of het nu gaat om gezinnen of welke gedetineerde ook, een detentieduur van 5 of zelfs 8 maanden komt niet zelden voor. De cijfers die door de minister van Binnenlandse zaken worden aangehaald stemmen slechts overeen met een deel van de realiteit. Deze is afhankelijk van de manier waarop detentieduur wordt berekend. De enige cijfers die door de Dienst Vreemdelingenzaken worden bekendgemaakt zijn cijfers over de gemiddelde detentieduur per centrum, niet de gemiddelde duur per gedetineerde. Er is dus geen rekening gehouden met de totale detentieduur die een persoon werkelijk heeft uitgezeten, omdat de overbrengingen tussen de centra niet worden meegeteld.

Een voorbeeld : een gedetineerde die 2 maanden in het centrum 127 zou hebben doorgebracht, daarna 3 maanden in het centrum van Brugge, twee maanden in het centrum van Merksplas en 24 uur in 127 bis voor zijn uitwijzing, zou 4 keer in de statistieken verschijnen. Voor de overheid gaat het in dit geval om een persoon die meer dan 7 maanden in detentie heeft doorgebracht. Op statistisch niveau gaat het om 4 individuen, van wie de detentieduur, die per centrum worden bekendgemaakt, respectievelijk 2 maanden, 3 maanden, 2 maanden en 24 uur is. Paradoxaal genoeg laat deze gedetineerde, die 7 maanden in gesloten centra heeft doorgebracht, de overheid toe om de statistieken van de detentieduur aanzienlijk te laten dalen. Het verblijf van 24 uur in het centrum 127 bis helpt de gemiddelde cijfers fors dalen. Hetzelfde geldt voor de maximale detentieduur waarvan wij hierboven een overzicht geven: het gaat slechts om de maximale duur in een centrum. Sommige voorbeelden hieronder tonen goed aan dat de maximale duur helaas het officiële, reeds zeer hoge cijfer van 292 dagen overschrijdt!

In dit opzicht zou het interessant zijn mocht de overheid de gemiddelde detentieduur per gedetineerde en niet alleen per centrum bekendmaken. Dergelijke gegevens zouden een reëel beeld geven van de detentieduur in gesloten centra in België en een foute interpretatie van de cijfers vermijden.

De lange detentieduur kan aanzienlijke schade teweegbrengen op het psychisch welzijn van de personen. De onderstaande voorbeelden, die wij dit jaar hebben geregistreerd, dienen slechts ter illustratie. Zij vertegenwoordigen slechts een zeer klein deel van het aantal personen dat meer dan 5 maanden wordt opgesloten.

¹³ Interview van Patrick Dewael, « la libre Belgique », 30 januari 2006

¹⁴ Persbericht van 12 december 2005 van de Dienst Vreemdelingenzaken « gezinnen met kinderen: houding ». (<http://www.dofi.fgov.be/fr/publicaties/persmededelingen/16122005%20Familles%20avec%20enfants%20maintien.pdf>)

Januari 2006, de heer F, centrum van Brugge, Algerijnse nationaliteit, meer dan 13 maanden detentie. Hij heeft 6 uitwijzingspogingen ondergaan, een tweede asielaanvraag ingediend die negatief werd afgesloten. De Raadkamer heeft bevel gegeven tot vrijlating (deze beslissing werd in beroep aangevochten door het Parket).

Januari 2006, de heer Y, Turkse Koerd, centrum van Merksplas, 8 maanden detentie. Hij zal uiteindelijk worden vrijgelaten.

November 2005, de heer S, Algerijnse nationaliteit, eerst Merksplas en daarna het centrum van Vottem. Meer dan 9 maanden detentie. Na meerdere uitwijzingspogingen, waarvan één met geweld, zal hij uiteindelijk naar Algerije worden gerepatriëerd.

Mei 2005, de heer T, Algerijnse nationaliteit. Centrum 127 bis, daarna Vottem, daarna Merksplas, meer dan 7 maanden detentie. Na geweld te zijn aangedaan tijdens een repatriëring en meerdere transfers zal hij uiteindelijk worden vrijgelaten.

April 2005, de heer K, Libanese nationaliteit. Centra 127 bis, Merksplas en Vottem. Meer dan 7 maanden detentie. Hij zal uiteindelijk worden vrijgelaten.

Maart 2005, mevrouw E, Democratische Republiek Congo, thuis aangehouden in het bijzijn van haar dochter van 5 jaar die haar hele leven in België heeft gewoond. Na bijna 5 maanden detentie zullen zij naar hun land van herkomst worden teruggestuurd, een land dat de kleine M nooit gekend heeft.

Januari 2005, de heer I, Somalische nationaliteit. 7 maanden detentie. Centra 127, Brugge en 127 bis. Gedurende 7 maanden is zijn advocaat nooit in beroep gegaan voor de Raadkamer. De rechtmatigheid van zijn detentie is voor justitie dus nooit in vraag kunnen worden gesteld. De Dienst Vreemdelingenzaken zal uiteindelijk een beslissing tot vrijlating nemen.

2.5 Hoe vertrek je uit een gesloten centrum ?

2.5.1 Cijfers

a) Samenvattende tabellen van het « vertrek » uit de gesloten centra voor 2002-2004¹⁵

A. 2002

Soort « vertrek »		127	INAD	127bis	CIB	CIM	CIV	TOTAAL
IOM-terugkeer	Aantal	36	0	26	31	19	14	126
	%	2%	0%	1%	3%	1%	1%	1%
Repatriëringen	Aantal	814	1104	1422	337	514	273	4464
	%	55%	49%	59%	34%	40%	28%	47%
Terugdrijvingen	Aantal	231	838	1	60	9	3	1142
	%	16%	37%	0%	6%	1%	0%	12%
Grensleidingen	Aantal	66	0	20	40	38	43	207
	%	4%	0	1%	4%	3%	4%	2%
Transfers naar GC	Aantal	105	264	392	170	112	158	1201
	%	7%	12%	16%	17%	9%	16%	13%
Transfers naar de gevangenis	Aantal	0	0	11	12	24	13	60
	%	0%	0%	0%	1%	2%	1%	1%
Ontsnappingen	Aantal	20	4	27	10	11	10	82
	%	1%	0%	1%	1%	1%	1%	1%
Vrijlatingen	BGV	23	16	482			331	852
	zonder meer	48	49				102	199
	CGVS	135		42			16	193
	Totaal	206	65	524	341	563	449	2148
	%	14%	3%	22%	34%	44%	47%	23%
TOTAAL		1478	2275	2423	1001	1290	963	9430

¹⁵ Deze tabellen werden opgesteld op basis van de jaarrapporten van de gesloten centra. Deze gegevens dienen dus met voorzorg te worden genomen. Zij geven een interessant, maar geen exact beeld van de realiteit omdat het, zoals hoger reeds gezegd werd, niet mogelijk is om rekening te houden met personen die twee keer of meer werden geteld omdat zij in twee of meerdere centra zijn geweest.

B. 2003

Soort « vertrek »		127	INAD	127bis	CIB	CIM	CIV	TOTAAL
IOM-terugkeer	Aantal	21	0	21	26	20	24	112
	%	1%	0%	1%	3%	2%	3%	1%
Repatriëringen	Aantal	1385	827	1923	280	205	264	4884
	%	66%	39%	71%	28%	21%	29%	50%
Terugdrijvingen	Aantal	140	942	40	87	5	1	1215
	%	7%	44%	1%	9%	1%	0%	12%
Grensleidingen	Aantal	51		36	55	60	38	240
	%	2%	0%	1%	5%	6%	4%	2%
Transfers naar GC	Aantal	203	246	227	113	73	62	924
	%	10%	12%	8%	11%	8%	7%	9%
Transfers naar de gevangenis	Aantal	1		0	8	9	8	26
	%	0%	0%	0%	1%	1%	1%	0%
Ontsnappingen	Aantal	7		12	6	7	3	35
	%	0%	0%	0%	1%	1%	0%	0%
Vrijlatingen	BGV	73	7	388			359	827
	zonder meer	88	110				136	334
	CGVS	138	0	43			10	191
	Totaal	299	117	431	436	578	505	2366
	%	14%	5%	16%	43%	60%	56%	24%
TOTAAL		2107	2132	2690	1011	957	905	9802

C. 2004

Soort « vertrek »		127	INAD	127bis	CIB	CIM	CIV	TOTAAL
IOM-terugkeer	Aantal	10	0	101	28	42	40	221
	%	0%	0%	5%	4%	4%	4%	3%
Repatriëringen	Aantal	1379	830	1135	183	398	293	4218
	%	67%	41%	59%	24%	36%	32%	48%
Terugdrijvingen	Aantal	42	863	41	77	20	2	1045
	%	2%	43%	2%	10%	2%	0%	12%
Grensleidingen	Aantal	40		141	57	74	43	355
	%	2%	0%	7%	8%	7%	5%	4%
Transfers naar GC	Aantal	233	233	158	114	103	87	928
	%	11%	11%	8%	15%	9%	10%	11%
Transfers naar de gevangenis	Aantal	0		2	11	7	2	22
	%	0%	0%	0%	1%	1%	0%	0%
Ontsnappingen	Aantal	5		11	0	5	4	25
	%	0%	0%	1%	0%	0%	0%	0%
Vrijlatingen	BGV	124	9	319			301	753
	zonder meer	100	84				122	306
	CGVS	125	11	17			10	163
	Totaal	349	104	336	279	450	433	1951
	%	17%	5%	17%	37%	41%	48%	22%
TOTAAL		2058	2030	1925	749	1099	904	8765

Voor het jaar 2004 geeft het jaarrapport van de Dienst Vreemdelingenzaken ons globale cijfers, waardoor deze cijfers kunnen worden vergeleken met de cijfers per centrum.

- Het jaarrapport van DVZ geeft de volgende cijfers voor het jaar 2004 :
- **IOM-terugkeer : 210** (in plaats van 221).
- **repatriëringen : 4065** (in plaats van 4218)
- **terugdrijvingen : 989** (in plaats van 1045)
- **grensleidingen : 348** (in plaats van 355)
- Dit is dus een totaal van **5612 « verwijderingen »**, om de terminologie van de Dienst Vreemdelingenzaken te gebruiken, terwijl wij er 5839 tellen.
- **vrijlatingen** (ontvankelijkheid van de asielaanvraag, vrijlating door de Raadkamer, of rechtstreeks door de Dienst Vreemdelingenzaken) : **1866** (terwijl wij er 1951 hebben geteld)

Kunnen deze kleine verschillen verklaard worden door het feit dat men in het ene geval de personen telt en in het andere de « dossiers » (één dossier per gezin) ofwel omdat de directie van het centrum in het ene geval denkt dat de persoon daadwerkelijk werd uitgewezen terwijl hij enkel is overgebracht naar een ander centrum ?

In het geval van vrijlatingen zou het echter verwonderlijk zijn dat ze meerdere keren zouden zijn geteld.

Op basis van de cijfers van het rapport 2004 van de Dienst Vreemdelingenzaken, het aantal overbrengingen naar andere centra buiten beschouwing gelaten, verkrijgen wij **de volgende tabel:**

Soort « vertrek »		TOTAAL
IOM-terugkeer	Aantal	210
	%	2,79%
Repatriëringen	Aantal	4065
	%	54,02%
Terugdrivingen	Aantal	989
	%	13,14%
Grensleidingen	Aantal	348
	%	4,62%
Transfers naar de gevangenis	Aantal	22
	%	0,29%
Ontsnappingen	Aantal	25
	%	0,33%
Vrijlatingen	Aantal	1866
	%	24,80%
TOTAAL		7525

Wij vonden het gerechtvaardigd de cijfers van het INAD-centrum af te trekken van de totale cijfers gezien het zeer specifieke karakter van dit centrum waar het aantal teruggedrijvingen zeer groot is. Volgens de cijfers die wij per centrum hebben verzameld, verkrijgen wij deze tabel:

b) Vertrek uit de centra in 2004 (INAD niet meegeteld)

Soort « vertrek »		TOTAAL
IOM-terugkeer	Aantal	221
	%	3,28%
Repatriëringen	Aantal	3388
	%	50,30%
Terugdrijvingen	Aantal	182
	%	2,70%
Grensleidingen	Aantal	355
	%	5,27%
Transfers naar GC	Aantal	695
	%	10,32%
Transfers naar de gevangenis	Aantal	22
	%	0,33%
Ontsnappingen	Aantal	25
	%	0,37%
Vrijlatingen	BGV	744
	zonder meer	222
	CGVS	152
	Totaal	1847
	%	27,42%
TOTAAL		6735

c) Cijfers van de Dienst Vreemdelingenzaken over de “repatriëringen” in 2005

Voor het jaar 2005 beschikken wij over bepaalde cijfers van de uitwijzingen.

Deze cijfers zijn over het algemeen gestegen :

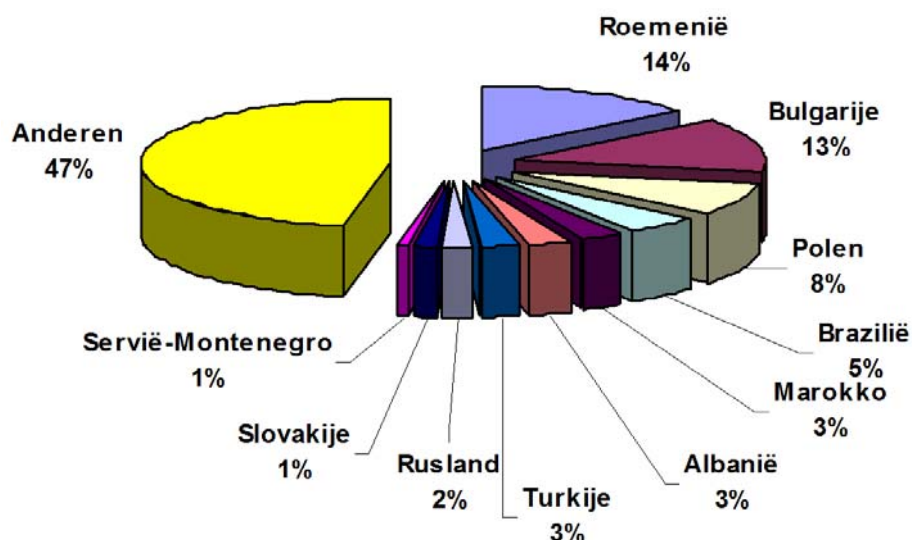
- **repatriëringen : 6565** tegenover 4.065 in 2004
- **terugdrijvingen : 1389** tegenover 989 in 2004
- **grensleidingen : 571** tegenover 348 in 2004

Deze stijging is vermoedelijk te wijten aan het feit dat de politie-escortes in 2005, na de staking van de politieagenten ingevolge de uitspraak van de zaak Semira Adamu, opnieuw werden opgestart. Bovendien komen veel mensen die gedwongen worden uitgewezen niet noodzakelijk in een gesloten centrum terecht. Volgens het rapport 2004 van het Comité P zijn er zo 11047 verwijderingen geweest (terugdrijvingen en uitwijzingen).

d) Meest voorkomende nationaliteiten van uitgewezenen in 2005 (cijfers Dienst Vreemdelingenzaken)

Deze cijfers voor 2005 geven ook interessante informatie over de nationaliteit van de uitgewezenen)

	Nationaliteit	Totaal
1	Roemenië	947
2	Bulgarije	862
3	Polen	549
4	Brazilië	325
5	Marokko	187
6	Albanië	182
7	Turkije	166
8	Rusland	112
9	Slovakije	94
10	Servië-Montenegro	64
11	Litouwen	60
12	Ecuador	50
13	China	47
14	Oekraïne	47
15	Moldavië	43
16	Democratische Republiek Congo	40
17	Nigeria	36
18	Pakistan	32
19	Algerije	31
20	Guinee	31

e) Meest voorkomende nationaliteiten van gewezen asielaanvragers die met politie-escorte werden uitgewezen

Aandacht: deze cijfers hebben enkel betrekking op vreemdelingen die ooit asiel hebben aangevraagd.

Om een idee te hebben, geven wij in de eerste kolom het aantal uitgewezenen zonder escorte per nationaliteit (uitsluitend gewezen asielaanvragers).

	Nationaliteit	Zonder escorte	Met escorte
1	Roemenië	86	53
2	Marokko	66	39
3	Turkije	60	33
4	Democratische Republiek Congo	12	27
5	Albanië	63	21
6	Rusland	49	20
7	Guinea	11	16
8	Nigeria	19	14
9	Servië-Montenegro	27	12
10	Bulgarije	108	11
11	China	25	11
12	Indië	8	11
13	Tunesië	3	10
14	Algerije	10	9
15	Kosovo	19	9

16	Pakistan	13	8
17	Kameroen	3	7
18	Armenië	6	6
19	Moldavië	15	6
20	Wit-Rusland	2	5

f) Raadkamer : aantal aanvragen

In het activiteitenrapport van de Dienst Vreemdelingenzaken 2004 worden geen cijfers gegeven over het aantal rechtszaken voor de Raadkamer waarin de gedetineerde zijn vrijlating vraagt.

Enkel het rapport 2003 van de Dienst Vreemdelingenzaken geeft hierover informatie. Uit de cijfers blijkt dat er zeer weinig rechtszaken worden aangespannen bij de Raadkamer.

« Het aantal bewoners dat in beroep is gegaan bij de Raadkamer is eveneens gestegen. Het betreft vooral de bewoners van het CIV. Dit aantal is van 553 personen in 2002 gestegen tot 821 personen in 2003.

Voor alle centra werden 1393 personen voor de Raadkamer gebracht in 2002 tegenover 1753 in 2003 »¹⁶.

Ter herinnering, ongeveer 9000 personen verbleven in 2003 in een gesloten centrum.

2.5.2 Commentaar

a) Wat is de doeltreffendheid van de gesloten centra ?

Als wij ons houden aan de cijfers die wij uit de verschillende jaarrapporten van de gesloten centra verzamelden, stellen wij vast dat 65 % van de personen effectief « verwijderd » werd (repatriëringen, terugdrijvingen, grensledingen), dat ongeveer 25% in vrijheid werd gesteld en dat ongeveer 10% naar een ander gesloten centrum werd gebracht.

Als wij de totaalcijfers van de Dienst Vreemdelingenzaken voor het jaar 2004 bekijken, waar de transfers buiten beschouwing worden gelaten, stellen wij vast dat er 75% uitwijzingen tegenover 25% vrijlatingen zijn.

Zelfs indien het aantal uitwijzingen tussen 2002 en 2004 gestegen is, stellen wij vast dat één op vier personen in detentie is geplaatst met het oog op uitwijzing, om uiteindelijk in vrijheid te worden gesteld. Met andere woorden, de detentie was voor 25% van deze personen niet gerechtvaardigd. Dit cijfer stemt tot nadenken.

Het is bovendien nodig om de cijfers nauwkeuriger te analyseren.

Als wij de cijfers van het INAD-centrum aftrekken van het geheel van de cijfers dan daalt het totaal aantal uitwijzingen voor 2004 van 67% naar 62% (volgens cijfers uit de jaarrapporten van de gesloten centra). Het percentage “uitwijzingen” uit het INAD-centrum is het hoogst (85%). Dit hoog percentage is te verklaren door de aanwezigheid in dit centrum van vreemdelingen die gemakkelijk uit te wijzen zijn. Er zijn heel veel vreemdelingen die daar slechts 1 nacht blijven. In de centra 127 en 127 bis worden ook de « gemakkelijk verwijderbaren » opgesloten, die slechts een

¹⁶ Activiteitenrapport, Dienst Vreemdelingenzaken 2003

aantal dagen in het centrum blijven. In 2004 bedroeg de gemiddelde detentieduur van de centra 127 en 127 bis respectievelijk 9 en 19 dagen tegenover een gemiddelde detentieduur van meer dan 40 dagen in de 3 andere centra. In 2004 zijn in het centrum 127 bis 1177 personen minder dan 10 dagen gebleven, d.i. meer dan 61% van de personen die er waren opgesloten (cf. supra 2.4).

Onder deze « gemakkelijk verwijderbaren » bevindt zich een groot aantal van de drie meest uitgewezen nationaliteiten : Roemenen, Bulgaren en Polen (zie de cijfers voor 2005. Hetzelfde geldt ook in 2004. Toen stonden de Polen op de eerste plaats). Deze personen bieden vaak nauwelijks weerstand tegen hun uitwijzing omdat zij weten dat zij tamelijk gemakkelijk naar België kunnen terugkeren, waar zij bovendien vaak een plaats om te overnachten hebben. Deze personen doen voornamelijk de cijfers van de statistieken van de Dienst Vreemdelingenzaken stijgen.

Als wij dus alleen de cijfers van de centra van Brugge, Merksplas en Vottem in beschouwing nemen – 3 centra waar de gemiddelde detentieduur lang is : in 2004 respectievelijk 43, 51 en 43 dagen – verandert de verhouding tussen uitwijzing en vrijlating sterk.

Als de overbrengingen (naar andere gesloten centra of naar de gevangenis) dus buiten beschouwing worden gelaten, verkrijgen wij, in plaats van de verhouding : uitwijzingen : 67% - vrijlatingen : 22%, de volgende verhoudingen :

- (5) voor Brugge : uitwijzingen : 46% - vrijlatingen : 38%,
- (6) voor Merksplas : uitwijzingen : 49% - vrijlatingen : 41 %,
- (7) voor Vottem : uitwijzingen : 41% - vrijlatingen : 48%
- (8) voor de drie centra samen : uitwijzingen : 45% - vrijlatingen : 42%

b) IOM-terugkeer vanuit gesloten centra

Waar gaat het om ?

De “International Organisation of Migration” heeft een programma voor zelfstandige/vrijwillige terugkeer waar vreemdelingen op Belgisch grondgebied kunnen op inschrijven. De IOM neemt de terugreis van deze personen voor haar rekening en de administratieve formaliteiten. In bepaalde gevallen biedt zij bij de terugkeer een vergoeding aan de personen die aan dit programma deelnemen. In 2005 zijn 3741 personen zelfstandig uit België naar hun land van herkomst teruggekeerd in het kader van dit programma.

De mogelijkheid om met IOM te vertrekken wordt ook in de gesloten centra aangeboden aan sommige gedetineerden.

In 2003 vertrokken 112 mensen met IOM vanuit de gesloten centra, in 2004 waren het er 221.

Op zich kunnen wij deze stijging toejuichen want op die manier terugkeren is in ieder geval waardiger dan een gedwongen uitwijzing.

Wij kunnen ons echter de vraag stellen of wij over « vrijwillige /zelfstandige » terugkeer mogen spreken vanuit de gesloten centra. Mensen staan gelet op de vrijheidsberoving onder enorme druk. Deze praktijk is op zich niet ons idee van vrijwillige/zelfstandige terugkeer. Er is namelijk geen enkele instemming geweest “in vrijheid”.

Bovendien stellen wij ons vragen over de psychologische druk die door sommige sociale diensten van de gesloten centra wordt uitgeoefend. Er zijn gedetineerden die ons meldden dat dit discours werd gehouden : “*Als je niet tekent voor vrijwillige terugkeer, zal je met een escorte worden uitgewezen en bestaat de kans dat je bij de autoriteiten van je land wordt aangegeven...*”. Het

gebeurt niet zelden dat wij tijdens onze bezoeken gedetineerden ontmoeten die zich bedrogen voelen door op deze manier hun akkoord te moeten geven om vrijwillig terug te keren.¹⁷

c) Laissez-passer

Om naar hun land van herkomst te mogen worden teruggestuurd, moeten de gedetineerden over een “doorlaatbewijs” beschikken (behalve voor de “personen die aan de grens werden opgesloten” die het voorwerp uitmaken van een teruggrijping: krachtens de Conventie van Chicago is de luchtvaartmaatschappij die deze personen naar België heeft gebracht, verplicht hen naar de luchthaven van vertrek te brengen). Daarvoor moeten zij, wanneer zij geen identiteitsdocumenten bezitten, geïdentificeerd worden door de DVZ en de diplomatieke vertegenwoordiger van hun land van herkomst. Deze procedure neemt vaak veel tijd in beslag.

Hoewel bepaalde ambassades verkiezen een paspoort af te geven – om louter economische redenen: het paspoort, op kosten van de Dienst Vreemdelingenzaken, betekent een inkomen voor de ambassade – geven de meeste diplomatieke vertegenwoordigers een eenmalig reisdocument af (laissez-passer). Voor bepaalde nationaliteiten (Guinea, Togo, Niger, Nepal, Albanië, Bulgarije, Kosovo, Roemenië) kan de Dienst Vreemdelingenzaken zelf een Europees laissez-passer afgeven op basis van een akkoord van de Europese Unie met deze staten.

Elk laissez-passer heeft een beperkte geldigheidsduur.

Bepaalde gedetineerden klagen er soms over dat er bij een uitwijzingspoging een fictief of verlopen laissez-passer werd gebruikt. Indien dit het geval is, is de uitwijzingspoging niet wettelijk. Gelet op het systeem van een nieuwe detentieduur na elke mislukte uitwijzingspoging (cf. supra 2.4.2) kan dit betekenen dat mensen “onwettelijk” worden vastgehouden.

Er is helemaal geen transparantie in het gebruik van de laissez-passer door de Dienst Vreemdelingenzaken. Zo werd ons bevestigd dat deze reisdocumenten noch voorgelegd noch overgemaakt worden aan de gedetineerden, uit angst dat zij die zouden vernietigen. Maar tegelijkertijd kan noch de echtheid noch de geldigheid van deze documenten worden gecontroleerd omdat zelfs de advocaat er geen toegang toe heeft. Zou de overheid dan geen duidelijke kopie van de laissez-passer kunnen voorzien voor de persoon voor wie het bestemd is?

d) Nationaliteit van de uitgewezen personen

Als wij de cijfers bekijken van de nationaliteiten van de uitgewezen personen in 2005, stellen wij vast dat **meer dan 40% afkomstig is uit een lidstaat van de Europese Unie of uit een kandidaat-lidstaat**: Polen (8%), Slovakije (bijna 2%), Litouwen (1%), Roemenië (14%), Bulgarije (13%), Turkije (3%).

Als wij de lijsten van de 20 meest uitgewezen nationaliteiten vergelijken met die van de 20 meest uitgewezen nationaliteiten met escorte (uitsluitend voor uitgeprocedeerde asielzoekers), stellen wij vast dat de eerste Afrikaanse nationaliteit in de eerste lijst (Democratische Republiek Congo) slechts op de 16^e plaats staat, terwijl zij op de 4^e plaats staat in de lijst van de nationaliteiten die met escorte werden uitgewezen (bovendien ligt het aantal gevallen van uitwijzing met escorte twee keer hoger dan het aantal gevallen van uitwijzing zonder escorte voor deze nationaliteit). Twee andere

¹⁷ Voor meer ontwikkelingen over deze kwestie zie: Vluchtelingenwerk Vlaanderen; *Hulp bij de terugkeer van uitgeprocedeerde vreemdelingen* 2005, blz. 94-97.

nationaliteiten, Guinea en Nigeria, behoren tot de eerste 8 nationaliteiten die met escorte werden uitgewezen.

Al is het delicaat om lessen te trekken uit deze vergelijking, het zet ons aan het denken. Wij kunnen ons terecht afvragen waarom er vooral weerstand is bij de Afrikanen om uitgewezen te worden. Is dit niet precies omdat zij vrezen bij hun terugkomst in hun land van herkomst slecht te worden behandeld? Werden alle elementen van hun vraag voor bescherming wel goed overwogen?

e) De procedure voor de Raadkamer

Overeenkomstig de internationale verplichtingen¹⁸, bestaat in de Belgische wetgeving een rechterlijke beroep tegen de beslissing tot opsluiting. De vreemdeling kan naar de Raadkamer stappen om zijn vrijlating te bekomen. De artikels 71 tot 74 van de wet van 15 december 1980 leggen de procedure voor de Raadkamer vast. De gedetineerde kan aan de Raadkamer vragen om de wettelijkheid van de detentiemaatregel te onderzoeken. Tegen een beslissing van de Raadkamer kan beroep ingesteld worden bij de Kamer van Inbeschuldigingstelling. Een beslissing van de KI staat open voor een Cassatieberoep.

Eén keer per maand kan beroep worden aangetekend tegen de opsluiting. De rechtbank heeft niet de bevoegdheid om over de "opportunititeit" van de detentie te oordelen, maar uitsluitend over de wettelijkheid ervan. Het feit dat de rechtbank enkel de wettelijkheid kan toetsen maakt de doeltreffendheid van dit beroep beperkt. Daarenboven is er geen "automatische" toetsing door de Raadkamer van de opsluitingsmaatregel zoals dit wel het geval is in andere Europese landen en zelfs in België voor de mensen die in voorlopige hechtenis zitten. Deze procedure behelst een "actie" van de vreemdeling. Als de advocaat van een gedetineerde niet in beroep gaat, is het zeer goed mogelijk dat een persoon meerdere maanden in detentie blijft zonder enige gerechtelijke toetsing van de opsluitingsmaatregel. Het gebeurt dat gedetineerden niet voldoende op de hoogte zijn van de mogelijkheden om in beroep te gaan, of het nut van dergelijke procedures niet inzien. Dit verklaart waarom slechts 20% van de gedetineerden in 2003 naar de rechtbank zijn gestapt.

Het verschijnen voor de Raadkamer is voor de gedetineerden vaak een zeer stigmatiserend gebeuren. Zij worden met een politie-escorte weggevoerd en geboeid van het gesloten centrum naar het gerechtsgebouw gebracht. Daar worden zij soms meerdere uren in een cel geplaatst, naast verdachten die in het kader van strafrechterlijke zaken moeten verschijnen. Veel gedetineerden keren ontredderd terug van de rechtbank.

f) De redenen voor vrijlating

Naast mogelijke vrijlating door de rechtbanken kan een gedetineerde ook in vrijheid worden gesteld omdat hij ontvankelijk werd verklaard in het kader van zijn asielprocedure of door een autonome beslissing van de Dienst Vreemdelingenzaken. De beslissing tot vrijlating door de Dienst Vreemdelingenzaken - die er vaak na meerdere weken, of zelfs meerdere maanden komt - kent verschillende redenen: om humanitaire redenen (vooral ernstige ziekte of slechte gezondheidstoestand waarvoor een specifieke behandeling nodig is), de onmogelijkheid tot uitwijzing (vaak omwille van een identificatieprobleem ofwel omwille van de veiligheidssituatie in het land van herkomst), ofwel zonder duidelijke reden. Het gebeurt dat bepaalde gedetineerden in vrijheid worden gesteld gewoon « om plaats te maken », omdat de Dienst Vreemdelingenzaken een

¹⁸ Met name artikel 5 van de Conventie voor de Bescherming van de Mensenrechten en de Fundamentele Vrijheden.

uitwijzingsoperatie plant voor een specifieke groep of nationaliteit. De willekeur van dit soort beslissingen wordt uiteraard zeer slecht ervaren door diegenen die er geen voordeel bij hebben.

Het is ook de moeite waard een aantal redenen voor vrijlating uit de rapporten van de gesloten centra te citeren. Zo vermeldt het jaarrapport 2005 van het centrum van Merksplas dat 16 personen vrijgelaten werden omdat de opsluiting illegaal was en 3 omdat zij verblijfsrecht hadden in de EU.

Vaak worden personen vrijgelaten met een bevel om binnen de 5 dagen het grondgebied te verlaten. Dit betekent dat deze personen zich bijna automatisch in illegaal verblijf bevinden en in aanmerking komen om opnieuw te worden aangehouden om dezelfde redenen. Zij zijn volledig aan hun lot overgelaten. In geval van ernstige ziekte wordt soms een bevel het grondgebied te verlaten met één maand verlengd. Maar in de meeste gevallen wordt geen opvang voorzien bij de vrijlating van de zieken.

2.6 Klachtencommissie

2.6.1 Cijfers

Sinds de klachtencommissie op 9 september 2003 operationeel werd, werden 42 klachten ingediend (geteld tot december 2004). Slechts 11 daarvan werden ontvankelijk verklaard, waarvan er twee verworpen werden, 23 onontvankelijk, 5 niet gegrond, 1 gedeeltelijk gegrond en 8 waren er nog in behandeling.

2.6.2 Commentaar

Het Koninklijk Besluit van 2 augustus 2002 heeft een klachtencommissie in het leven geroepen. Zo kan een gedetineerde klacht indienen wanneer hij meent dat zijn rechten vervat in het KB van 2 augustus 2002 betreffende de gesloten centra, geschonden zijn. Voor de eventuele klachten bij een uitwijzing is de klachtencommissie niet bevoegd.

We hebben veel kritiek op de procedure die uitgewerkt werd. Daardoor is de doeltreffendheid van heel de klachtenprocedure klein. Zo is er een ontvankelijkheidscriterium ingevoerd. De gedetineerde moet op straffe van onontvankelijkheid zijn klacht indienen binnen de 5 dagen volgend op het incident. De klacht moet schriftelijk ingediend worden bij de directeur van het gesloten centrum. De termijn van 5 dagen is veel te kort. Veel gedetineerden weten zelfs niet dat deze procedure bestaat. We hebben ook getuigenissen ontvangen van gedetineerden die bang zijn om een klacht in te dienen aangezien zij geloven dat dit het uitwijzingsproces zou kunnen versnellen. Het feit dat de klacht moet ingediend worden via de directeur van het centrum doet heel veel gedetineerden twifelen en geeft hen geen vertrouwen.

Tenslotte blijkt dat ééns de klager is uitgewezen het voor deze commissie bijna onmogelijk is om het onderzoek nog te voeren of sancties te nemen.

2.7 Disciplinaire afzondering

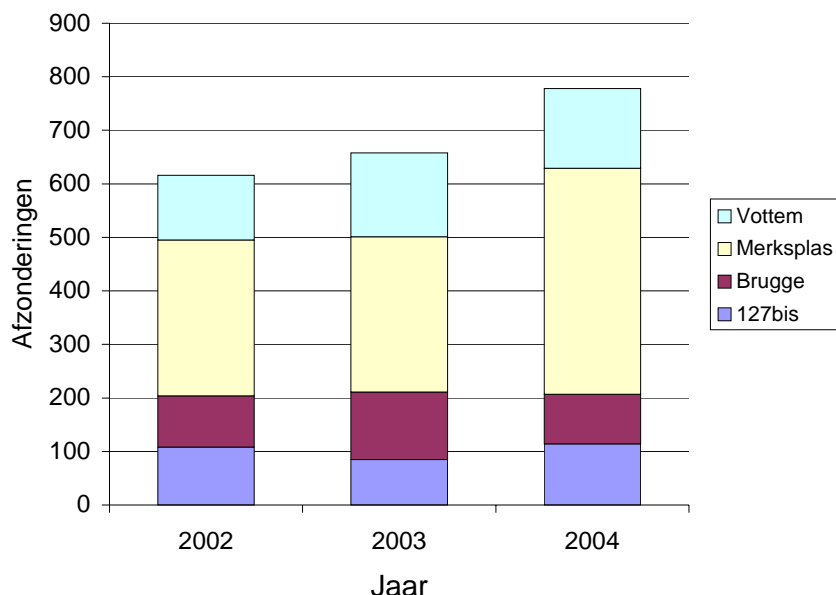
2.7.1 Cijfers

a) *Aantal afzonderingen*

Centra	2002	2003	2004
127bis	108	85	114
CIB	96	126	93
CIM	291	290	422
CIV	121	157	149
Totaal	616	658	778

Er zijn geen isoleercellen in de centra INAD en 127

Plaatsingen in isoleercellen

2.7.2 Commentaar

In het Koninklijk Besluit van 2/8/2002 is het regime van sancties lichtjes versoepeld. Voortaan worden de sancties “ordemaatregelen” genoemd. Toch blijven de gedetineerden onderworpen aan een sanctieregime dat veel weg heeft van een gevangenisregime. Of het nu gaat om asielzoekers in procedure op zoek naar bescherming of mensen zonder wettig verblijf, dit soort maatregelen die een grote ruimte laten voor willekeur, zijn niet aanvaardbaar. De sancties die de gedetineerden soms te verduren krijgen, zijn de volgende: verbod te telefoneren, opgelegde taken, geen “voordelen” en, ten slotte, plaatsing in een isoleercel. De afzondering gebeurt om verschillende redenen : een afzondering om medische redenen, een afzondering de avond vóór de uitwijzing of de plaatsing in een isoleercel om tuchtrechterlijke redenen. De plaatsing in een isoleercel om tuchtrechterlijke redenen is een kwellende en vernederende maatregel en gebeurt in slechte omstandigheden. (een

kale kamer met matras en wc) Indien de directie iemand wil afzonderen voor minder dan 24 uur is zij niet verplicht dit te motiveren. Indien de afzondering meer dan 24 uur duurt, moet de centrumdirectie dit motiveren en melden aan de Directeur-generaal van de Dienst Vreemdelingenzaken die zijn akkoord geeft. De gedetineerde zelf heeft geen enkele inspraak en heeft geen verhaal. Het risico op willekeur is dus groot. Uit de bovenstaande tabel blijkt dat het gebruik van de isoleercel als sanctiemaatregel niet uitzonderlijk is. Integendeel, er is een stijging vast te stellen. Opvallend zijn de cijfers voor het gesloten centrum te Merksplas, die drie keer hoger liggen dan in de andere centra. Is dit verschil in de cijfers geen teken dat er willekeurige criteria worden aangewend om tot een plaatsing in isoleercel over te gaan ? Meer transparantie in deze materie is onontbeerlijk.

3. Medische en psychologische aspecten van detentie

3.1 Medische en sociale begeleiding, zowel in de wetgeving als in de praktijk

De medische en sociale ondersteuning in de gesloten centra wordt geregeld door de artikels 52 tot 61 van het K.B. houdende vaststelling van het regime en de werkingsmaatregelen toepasbaar op de gesloten centra van 02/08/02 Dit K.B. vervangt dat van 04/05/99 en wordt vergezeld door het *Ver slag aan de Koning* waarin uitgelegd staat dat de nieuwe regeling voortvloeit uit de opmerkingen gemaakt door het Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding (CGKR) en door de informele parlementaire werkgroep Ecolo/Agalev/PSC/PS.

Deze informele parlementaire werkgroep had zijn aanbevelingen geformuleerd a.d.h.v. meerdere ontmoetingen met vertegenwoordigers van verschillende N.G.O's die expertise hadden in het bezoeken van gesloten centra. De parlementaire werkgroep had o.a. aanbevolen dat de medische dienst en het functioneren ervan onder het gezag van de FOD Volksgezondheid zouden georganiseerd worden. Ook het CGKR had erop aangedrongen dat het K.B. een betere garantie moest bieden voor de onafhankelijkheid van de artsen die in de centra werken.

3.1.1 De medische dienst is niet onafhankelijk ten aanzien van de Dienst Vreemdelingzaken

In antwoord op die bezorgdheden, werd de term "geneesheer van het gesloten centrum" die gebruikt werd in het K.B. van 1999 vervangen door "de aan het centrum verbonden geneesheer". Paragraaf 2 van artikel 53 bepaalt dat " *De aan het centrum verbonden geneesheer behoudt zijn beroepsautonomie ten opzichte van de centrumdirecteur zijn evaluaties en beslissingen met betrekking tot de gezondheid van de bewoners worden enkel gefundeerd op medische criteria* ". Elders in het Verslag aan de Koning lezen we " *Het is belangrijk te vermelden dat de geneesheer verbonden aan het centrum in de uitoefening van zijn beroep volledig onafhankelijk van de centrumdirecteur is. Dit principe werd uitdrukkelijk bepaald in het artikel 53 en blijkt ook uit de gebruikte terminologie* "

Er dient echter vastgesteld te worden dat in het organigram van de gesloten centra de artsen en de verpleegkundigen zich t.a.v. de centrumdirectie op hetzelfde hiërarchisch niveau bevinden als de andere personeelsleden. In CIB, CIM en 127 bis werkt de medische ploeg onder leiding van de adjunct directeur – psycholoog¹⁹.

De geneesheren die verbonden zijn aan de centra hebben het statuut van zelfstandige en zijn contractueel gebonden aan DVZ (uitgezonderd Vottem tot begin 2006 was de arts contractueel verbonden met het gesloten centrum onder het gezag van de centrumdirecteur).

Uit deze situatie volgt dat – volgens de woorden van de directies zelf – er een nauwe samenwerking bestaat tussen arts en directie; "er is geen hiërarchische band maar iedereen kijkt in dezelfde richting", werd ons verteld.

In onze gesprekken met de gedetineerden hebben wij vaak vastgesteld hoezeer het medisch personeel met de rest van het personeel van het centrum wordt vereenzelvigd, hoe de gedetineerden ervan

¹⁹ Alle functies in de gesloten centra worden evengoed door mannen als door vrouwen uitgeoefend. Om de tekst te verlichten, hebben wij systematisch enkel de mannelijke vorm gebruikt - directeur, sociaal assistent, verpleegkundige...

uitgaan dat de beslissingen van de geneesheren conform zullen zijn aan deze van DVZ en hoe zij telkens opnieuw teleurgesteld worden. Dit leidt vaak tot een groot wantrouwen t.a.v. het medische personeel.

Sommige geneesheren erkennen impliciet de grenzen van hun onafhankelijkheid. Zo heeft een van hen – nog niet lang geleden – gezegd dat hij, *als geneesheer verbonden aan het centrum*, niet een document zou ondertekenen waarin duidelijk gesteld wordt dat iemand omwille van medische redenen kan worden uitgewezen of in een gesloten centrum kan worden vastgehouden; maar dat hij wel op zo'n vraag zou kunnen ingaan indien deze vraag gesteld werd door een collega buiten het centrum of door de advocaat van de betrokkene.

3.1.2 Medische bezwaren tegen de verwijdering of de detentie

Artikel 61 van het K.B stelt: *“Indien de geneesheer verbonden aan het centrum medische bezwaren formuleert met betrekking tot de verwijdering van een bewoner of van oordeel is dat de geestelijke of lichamelijke gezondheid van de bewoner ernstig geschaad wordt²⁰ (...) legt de centrumdirecteur deze bezwaren of dit advies, via hiërarchische weg voor aan de Directeur-generaal, die de uitvoering van de verwijderingsmaatregel of de maatregel van vrijheidsberoving kan schorsen “*

De bevoegdheid van de geneesheer verbonden aan het centrum – zoals geformuleerd in artikel 61 - is beperkt aangezien de DVZ het advies van een geneesheer kan vragen die aan een ander centrum verbonden is, en in geval van uiteenlopende adviezen, dat van een 3de arts gekozen door de DVZ zelf. De praktijk leert echter dat de 3de arts waarvan sprake in het KB in feite de arts is die werkt voor de Dienst Vreemdelingenzaken in Brussel. In sommige gevallen wordt de procedure niet volgens de letter gevolgd en is het steeds de arts van de DVZ die beslist (zonder dat er eerst een advies gevraagd wordt aan een arts verbonden aan een ander gesloten centrum)

Een attest *Not fit to fly* wordt door de arts aan zwangere vrouwen verstrekt vanaf de dertigste week van de zwangerschap. Ook gedetineerden die lijden aan een specifieke pathologie (een hartafwijking bvb.) of aan een ernstige psychische stoornis kunnen zo'n attest verkrijgen. Daarenboven wordt er door de administratie vaak onvoldoende rekening gehouden met de moeilijkheid van de uit te wijzen vreemdelingen om geneesmiddelen te vinden in hun land van herkomst voor de behandeling van hun ziekte ofwel omdat de geneesmiddelen er niet bestaan ofwel omdat ze veel te duur zijn.

Het is zeer zeldzaam dat er medische bezwaren worden geuit door de geneesheren van de gesloten centra tegen de opsluiting ondanks het feit dat het voor sommigen gedetineerden zeer schadelijk is om verder opgesloten te worden. Er zijn daarenboven grote verschillen tussen de artsen verbonden aan de verschillende gesloten centra om al of niet in te gaan tegen de opsluitingsmaatregel.

Opdat medische bezwaren tegen verwijdering of detentie naar behoren kunnen geuit en effectief gevolgd worden, zou het noodzakelijk zijn dat:

- De artsen die in de centra werken dit in volledige onafhankelijkheid kunnen doen, dwz dat zij niet contractueel verbonden zijn aan de administratie die de bevoegdheid heeft te beslissen over verwijdering en detentie;

²⁰ Dit artikel van het K.B. van 2002 verhoogt de mogelijkheid tot tussenkomst van de arts ten aanzien van het K.B. van 1999: het geeft hem de mogelijkheid om een advies uit te brengen over de eventuele gevolgen van de voortzetting van detentie, terwijl voordien de bezwaren slechts op de verwijdering konden betrekking hebben

- In het geval van twee uiteenlopende adviezen, het derde advies door een onafhankelijke arts zou gegeven worden, i.p.v. door de arts van DVZ.

3.1.3 Werking van de medische dienst in de gesloten centra

Artikel 52 van het K.B. stelt *"Elk centrum beschikt over een medische dienst, die alle werkdagen²¹ toegankelijk is tijdens de uren bepaald in het huishoudelijk reglement en permanent beschikbaar is voor dringende gevallen"*. De centrumdirecteur dient erover te waken dat de geneesheer regelmatig beschikbaar is voor raadplegingen.

Daarnaast stelt artikel 53 van het K.B. dat de geneeskundige zorg aan de gedetineerden gebeurt onder de bevoegdheid van de geneesheer.

In principe is er dagelijks gedurende 2 à 3 uur een arts aanwezig in elk gesloten centrum. Het kan gaan om slechts één arts zoals in Vottem of 127 bis of om twee artsen die elkaar afwisselen, zoals in Brugge of Merksplas.

Zowel het K.B. als de onthaalbrochures en de huishoudelijke reglementen onderscheiden de respectieve rollen van de artsen en het verpleegkundige personeel niet. De gedetineerden die een consultatie bij een arts willen zijn verplicht om zich de avond voordien (bij CIM) of dezelfde ochtend in te schrijven, behalve bij dringende gevallen. De consultaties worden toevertrouwd aan het verplegend personeel dat moet beslissen of een onderzoek door een arts noodzakelijk is. Deze filter wordt verantwoord door het grote aantal aanvragen van de gedetineerden en het onvermogen van de artsen om iedereen te onderzoeken. Ter informatie, in het CIM werden er 9.308 raadplegingen verzorgd door verpleegkundigen en 1.079 door artsen in het jaar 2004, in het CIB bedroegen deze respectievelijk 9.237 en 442. De aanwezigheid van een voltijdse arts in 127 bis verklaart waarschijnlijk dat daar het aantal raadplegingen bij een geneesheer ongeveer gelijk is aan dat van de raadplegingen uitgevoerd door verpleegkundigen.

Deze praktijk geeft aanleiding tot veel klachten bij de gedetineerden. Er dient immers rekening gehouden te worden met de stresserende situatie, met de voortdurende ongerustheid veroorzaakt door een dreigende uitwijzing, met het tekort aan slaap op de gemeenschappelijke slaapzalen, hetgeen allemaal leidt tot psychosomatische klachten. Gedetineerden hebben ook nood aan iemand die naar hen luistert en interesse toont. Wij krijgen vaak klachten van gedetineerden die moeilijkheden hadden om een arts te consulteren of hiervoor heel lang moesten wachten.

Art.5 van de wet van 22/08/02 betreffende de rechten van de patiënt stelt *" De patiënt heeft, met eerbiediging van zijn menselijke waardigheid en zijn zelfbeschikking en zonder enig onderscheid op welke grond ook, tegenover de beroepsbeoefenaar recht op kwaliteitsvolle dienstverlening die beantwoordt aan zijn behoeften.*

Zijn de wanhoop, de behoefte tot een luisterend oor, het zich slecht voelen, de psychosomatische klachten dan geen waardige behoeften om te lenigen?

²¹ Dit is een vooruitgang ten opzichte van het K.B. van 1999

November 2004. Getuigenis van een lid van de medische ploeg van een centrum: "Er zijn tot 50 aanvragen voor consultatie per dag. De filter wordt door de verpleegkundigen gedaan. De arts ziet degenen die echt aandringen om gezien te worden. Het merendeel zijn psychosomatische gevallen: men geeft hen een zalf of pillen, en als zij terugkomen, veranderen we van medicatie, na enkele keren worden zij teruggestuurd met geen enkele vorm van verzorging".

De verpleegkundigen zouden enkel **geneesmiddelen** geven waarvoor geen voorschrift nodig is; de medische dienst beschikt over een lijst van medicatie die zonder voorschrift verstrekt kan worden.

Veel gedetineerden hebben het gevoel dat zij steeds worden teruggestuurd met pijnstillers en slaapmiddelen wat ook hun ziektebeeld mag zijn. Het blijkt dat de medische diensten veel gebruik maken van pijnstillers en slaapmiddelen. We hebben mensen ontmoet die zeggen aan een verstoorde nachtrust en sufheid overdag te lijden. Eén opmerking komt steeds terug: "*voor allerlei ziekteproblemen ontvangen we kalmerende middelen of slaappillen*"

Juni 2004. M.K., Libanees

"Alvorens opgesloten te worden werd ik voor malaria behandeld. Mijn oom gaat me een arts sturen, want hier geeft men enkel pijnstillers."

Het medisch personeel beweert dat de zieken altijd geïnformeerd worden over de aard van de voorgeschreven medicatie en dat hen desnoods een copie van de bijsluiter wordt bezorgd. Sommige gedetineerden klagen over de grote hoeveelheid geneesmiddelen die zij zonder verpakking krijgen, pillen waarover zij helemaal niets weten. Dit veroorzaakt veel wantrouwen. De vraag die kan gesteld worden is of de medische diensten wel de mogelijkheid hebben of genoeg moeite doen om de taalbarrières te overbruggen. Er bestaat voldoende reden om hieraan te twijfelen gezien de vele klachten die wij horen van gedetineerden over het feit dat zij niet weten welke medicatie ze krijgen of wat de resultaten van een onderzoek zijn. De waardigheid en de autonomie van de patiënten lijken ons niet altijd gerespecteerd in een systeem waarin men probeert de gedetineerde te infantiliseren.

Januari 2005. Mevrouw O., Nigeriaanse

"De arts van het centrum is vriendelijk maar ik snap niet hoe hij me verzorgt. Ik ontvang 16 tabletten per dag maar ik weet niet waarvoor zij dienen. "

Een Congolese die maagpijn heeft weigert de arts van het centrum te raadplegen. Voordat zij in detentie kwam nam zij een precieze medicatie: "Nu wil ik niet over mijn gezondheidstoestand spreken met de geneesheer van het centrum. Ik vraag geen geneesmiddel omdat men ons hier pillen bezorgt zonder naam erop. Je weet nooit wat je krijgt..."

Zowel de legitimiteit van het filtersysteem als de deskundigheid van het verpleegkundig personeel om een serieuze diagnose te stellen kunnen in vraag worden gesteld. Men kan zich eveneens afvragen of de toekenning van medicatie door het verpleegkundig personeel wel altijd verstandig is (alhoewel het om geneesmiddelen in vrije verkoop gaat). Een gedetineerde heeft ons verteld dat de oogdruppels die hem in het centrum gegeven werden, vervolgens door een specialist werden afgeraden. Uiteindelijk kan men zich terecht vragen stellen over de gevolgen van het nemen van slaapmiddelen op lange termijn.

Februari 2005. M.G., Kameroen

"Ik ben iets ouder dan 18 jaar. Ik voel me hier heel slecht, ik word hier al anderhalve maand vastgehouden. Ik kan niet meer studeren. Ik heb de hele tijd hoofdpijn. Ik krijg altijd slaapmiddelen maar zij dienen tot niets. Ik neem die medicatie niet meer omdat ik niet verslaafd wil worden aan zulke producten."

De **permanente beschikbaarheid** van de medische dienst, waarvan de noodzaak in het Verslag aan de Koning wordt onderstreept, is begrensd. Gedetineerden hebben ons verteld dat er geen enkele arts in 127 bis is geweest van woensdag 4 tot en met maandag 9 mei 2005. Zelfs de hele ploeg van de medische dienst was afwezig van vrijdagavond 29 oktober tot dinsdag 2 november en van 11 tot 15 november. Gedurende de eerste helft van november 2004, zouden diegenen die een consultatie aanvroegen steeds als antwoord gekregen hebben: "de dokter komt volgende week". Dit schijnt er op te wijzen dat het personeelsbestand van de medische dienst ontoereikend is om de gedetineerden op een gepaste wijze te kunnen bijstaan.

In 127 bis waar gezinnen opgesloten zijn, klagen de ouders over de afwezigheid van een kinderarts in het medisch team. Veel moeders zijn in deze stresserende situatie van detentie bezorgd over de gezondheid en de toekomst van hun baby's die borstvoeding krijgen.

Het lijkt ons noodzakelijk dat de regering de gevolgen van haar detentiebeleid opneemt en de vereiste middelen voorziet om een volwaardige medische dienst uit te bouwen in de gesloten centra.

De behandeling van **drugsverslaafden** varieert van centrum tot centrum: De artsen volgen de beroepsreglementering opgesteld door de lokale Orde van Geneesheren. Zo krijgen in Vottem en Merksplas drugsverslaafden methadon als behandeling. Als zij naar Brugge overgeplaatst worden, wordt deze behandeling stopgezet: In CIB worden zij eerst in medische isolatie gezet, waarna zij stap per stap in het groepsleven worden geïntegreerd zonder medische behandeling.

Het zou wenselijk en nuttig zijn voor de gedetineerden als men in alle centra dezelfde behandeling zou voorzien.

3.1.4 Vrije keuze van de arts

Art.53, §3 van het K.B. beoogt de vrijheid van keuze van arts te garanderen, gezien *"de bewoner, op eigen kosten, beroep mag doen op een door hem gekozen geneesheer"*

Deze garantie blijft echter theoretisch: het merendeel van de gedetineerden heeft noch de middelen, noch een andere keuze dan beroep te doen op de arts die contractueel verbonden is aan DVZ. Sommigen hebben de indruk dat met hen verbiedt een andere arts te raadplegen. Voor de gedetineerden die nog niet lang in België zijn, is de keuze voor een andere arts haast onmogelijk. Gedetineerden die voor hun opsluiting in behandeling waren bij een geneesheer of specialist, ondervinden moeilijkheden om hun dossier uit het gesloten centrum te verkrijgen, hetgeen uiteraard de continuïteit van de behandeling in de weg staat.

Een bijzonder geval illustreert hoe moeilijk het is om van buiten uit psychologische hulp te krijgen. Een man werd voor zijn detentie opgevolgd door een psycholoog in een gespecialiseerd centrum. De behandelende psycholoog vroeg de directie om de man te bezoeken in het gesloten centrum. Er werd echter geen toelating gegeven om deze man buiten de gewone bezoeken te bezoeken. De reden van deze weigering was dat het centrum zelf een psycholoog in dienst had en dat de

tussenkoms van een andere specialist niet opporuu was. Nochtans wilde de man niet veel kwijt aan de psycholoog van het gesloten centrum.

3.1.5 Toegang tot het geneeskundig dossier, afgifte van attesten

Art.60 van het K.B. stelt "*de medische dienst houdt de verschillende registers, staten en documenten bij, die betrekking hebben op de geneeskundige dienst, de toegediende medicatie en de voorgeschreven behandeling. De geneesheer verbonden aan het centrum beslist over de inzage van deze documenten.*

Het medisch dossier kan in elk geval worden ingezien door de geneesheer op wie de bewoner met toepassing van artikel 53.lid3 op eigen kosten beroep heeft gedaan."

Het Verslag aan de Koning vermeldt dat in uitvoering van art. 458 Strafwetboek de medische dienst en de arts gebonden zijn aan het beroepsgeheim.

Art.60 van het K.B. bepaalt dat het medisch dossier kan ingekeken worden door de arts op wie de gedetineerde op eigen kosten beroep doet. Maar noch het artikel, noch het Verslag aan de Koning vermelden iets over het recht van de zieke zelf om zijn medisch dossier te raadplegen en een copie ervan te verkrijgen, een recht dat nochtans uitdrukkelijk erkend wordt door de wet betreffende de rechten van de patiënt van 22 augustus 2002²² in art. 7 en 9. Het is dan ook noodzakelijk dat de gedetineerden op de hoogte worden gebracht dat zij dit recht hebben.

Een gedetineerde getuigde dat hij het doktersattest dat werd opgesteld naar aanleiding van een uitwijzingspoging niet mocht zien.

Wij stellen vast dat ook art.7 §2 van de wet betreffende de rechten van de patiënt niet wordt nageleefd door de centra. Dit artikel bepaalt dat "*op schriftelijk verzoek van de patiënt de informatie kan worden meegedeeld aan een door hem aangewezen vertrouwenspersoon* "

Het gebeurt regelmatig dat advocaten het medisch dossier van hun cliënten vragen voor het indienen van een aanvraag tot regularisatie om humanitaire redenen (art;9.3). Dit wordt hen geweigerd omwille van het beroepsgeheim. De procedure die volgens de gesloten centra moet gevolgd worden is dat de gedetineerde eerst zelf een copie moet vragen en dat hij het dan moet doorfaxen. Deze werkwijze is omslachtig en ontmoedigt hen die de taal niet beheersen en niet vertrouwd zijn met de bureaucratie. Zou het niet veel eenvoudiger zijn indien de medische of de sociale dienst een formulier ter beschikking van de gedetineerde stelt, zodat een simpele handtekening volstaat om het akkoord aan de arts te geven de informatie aan de advocaat door te spelen?

²² Zoals blijkt uit ons advies gevraagd aan de nationale Raad van de artsen, sluit deze wet in zijn toepassing geen enkele categorie van natuurlijke personen uit..

3.1.6 Sociale en psychologische begeleiding

De psychologische begeleiding neemt – of zou moeten - een heel belangrijke plaats in de gesloten centra, rekening houdend met wat de gedetineerden hebben doorgemaakt: voorgaande trauma's, de omstandigheid van de aanhouding, opstand tegen detentie, scheiding van hun familie, angst over uitwijzing, onzekerheid over de toekomst...

De enige vermelding van psychologische begeleiding in het K.B wordt gemaakt in art.68: "*De sociale dienst neemt, in samenwerking met de medische dienst, de psychologische en sociale begeleiding van de bewoner gedurende het verblijf voor zijn rekening en bereidt hem voor op zijn eventuele verwijdering. De sociale dienst begeleidt de bewoner met het oog op de naleving van de beslissing die aangaande zijn verblijfsituatie is genomen.*"

Het Verslag aan de Koning kent aan de sociale dienst een in hoofdzaak administratieve rol toe, dewelke van centrum tot centrum zou verschillen "afhankelijk van de populatie van het centrum" :

Zo stelt het Verslag aan de Koning dat in de centra voor illegale vreemdelingen en uitgeprocedeerde asielzoekers de nadruk ligt op "*een realistische begeleiding in het licht van de verwijdering van het grondgebied*" en in de centra voor asielzoekers "*een realistische begeleiding in het licht van alle mogelijke opties, zijnde verdergezet verblijf of verwijdering.*"

Asielzoekers in procedure en mensen zonder wettig verblijf zijn nochtans gemengd aanwezig in de gesloten centra. Met een stijgend aandeel mensen zonder wettig verblijf neemt het woord "realistisch" in de begeleiding en voorbereiding tot uitwijzing de overhand. Het is derhalve niet verbazend als de sociaal assistenten, in het jaarverslag van CIB aangeduid als *terugkeerfunctionarissen*, van sommige gedetineerden de bijnaam "mevrouw of mijnheer Vliegtuig" krijgen.

Mei 2004. M.I, Somaliër

"Neen, ik ga niet bij de sociaal assistent langs, je hoort van hen slechts dat je moet terugkeren. Zij vernietigen alle hoop."

Sommige gedetineerden geven aan dat de sociale assistenten weigeren meer uitleg te geven bij de documenten van DVZ of het CGVS. Klachten over het niet begrijpen van documenten komen vaak terug.

April 2005. M.M., Congolees

"Ik werd voor mijn asielverzoek in het Lingala geïnterviewd. Ik heb een document (bijlage 25bis) in het Nederlands ontvangen waarvan ik niets begrijp. Toen ik aan de sociaal assistent om uitleg vroeg, antwoordde zij enkel dat mijn advocaat de uitleg zou geven"

Bepaalde klachten zijn meer specifiek: een sociaal assistent raadde een gedetineerde af om contact op te nemen met zijn advocaat omdat deze toch niets kon doen voor hem.

Dat betekent niet dat de sociaal assistenten geen moeite doen om zich aan de beroepsethiek te houden door te proberen een ernstige sociale begeleiding aan de gedetineerden te bieden. Een assistent heeft ons verteld dat de gezondheidstoestand van een gedetineerde voor hem een gewetensprobleem stelde en hij heeft -zonder resultaat- bij DVZ geprobeerd zijn vrijlating te verkrijgen. Andere sociaal assistenten vertelden ons dat zij kritiek hadden op het oppervlakkig onderzoek waarin gedetineerden met zware psychologische problemen onderworpen werden door de arts in dienst van DVZ Brussel.

Juni 2004.

De sociaal assistenten en de medische dienst zijn zeer geraakt door het verhaal van Mevrouw S. afkomstig uit Ivoorkust. Zij is zwaar getraumatiseerd als gevolg van een verkrachting met bevalling. Zij vinden dat haar asielaanvraag niet correct werd behandeld. Toen de vrouw na een weigering tot repatriëring naar een ander gesloten centrum werd overgebracht, hebben zij hun collega's in het nieuwe centrum per brief over het trauma op de hoogte gesteld.

Maar voor zowel de sociale als de medische dienst vormt **de contractuele samenwerking met DVZ** een echt probleem. Het zou handig zijn als er een administratieve dienst in de centra bestond die de dossiers beheert (wat momenteel zowat de hoofdzaak vormt van de activiteiten van de sociale dienst) en daarnaast een sociale dienst, afhankelijk van F.O.D. Maatschappelijke Integratie, opdat de gedetineerden een echte sociale begeleiding zouden krijgen.

Het arbeidsreglement laat niet toe dat zwangere personeelsleden in contact komen met de bewoners²³. Deze maatregel is zowel van toepassing op sociaal assistenten als op psychologen. Dit heeft gevolgen op het vlak van begeleiding. Bovendien worden de personeelsleden in zwangerschapsverlof niet vervangen. Deze situatie verstoort de werking. In het Centrum te Brugge wisten de gedetineerden op het eind van 2005 gedurende meerdere weken niet wie hun dossier beheerde: de weinige beschikbare personeelsleden verdeelden de dossiers zo goed als mogelijk tussen elkaar zonder echter in staat te zijn bepaalde dossiers nauwgezet op te volgen.

Elk centrum beschikt over **een psycholoog** maar door het feit dat hij tegelijkertijd de adjunct-directeur van het centrum is, is er een vertrouwensprobleem. Het blijkt dat zijn rol er eerder in bestaat om in het dossier van de gedetineerde opmerkingen neer te schrijven over zijn psychische toestand en om dit vervolgens aan DVZ te communiceren; of om tussenbeide te komen in geval er zich samenlevingsproblemen voordoen binnen de groep of in de slaapzaal.

Een psycholoog heeft ons gemeld dat hij zich aan de gedetineerden voorstelt als psycholoog en dat zijn administratieve taken verminderd zijn. In geval van rollenconflict, laat hij een ander lid van de directie zijn rol opnemen. Een andere heeft toegegeven dat het hem moeilijk valt om die twee functies te combineren.

Hoe kan men zich voorstellen dat gedetineerden (tussen wie tal van informatie uitgewisseld wordt) een psycholoog die eveneens directielid is, kan vertrouwen? Des te meer daar het vaak gaat over gedetineerden die omwille van hun verzet tegen detentie werden gesanctioneerd door de directie van het centrum, of over mensen die omwille van een nakende uitwijzing ongerust zijn en psychologische begeleiding nodig hebben. Psychologische hulp die er – zoals een psycholoog ons heeft verteld – uit bestaat om personen die omwille van hun situatie klagen, gerust te stellen door te zeggen “In elk geval is het maar voor een korte periode, tot uw vertrek”!

Wij hebben meerdere keren van de gedetineerden vernomen dat ze geen empathie of een luisterend oor (reëel of gevoeld) krijgen van de psychologen. Meestal hoor je klachten over de beperkte taalkennis van het Frans of het Engels bij de psychologen alhoewel die twee talen het meest gebruikt worden door de bewoners. Hoe kan je dan een genuanceerd gesprek voeren? Hoe kan een gedetineerde geholpen worden door iemand die hij niet vertrouwt omwille van zijn band met de administratie die de opsluitingsmaatregel genomen heeft? Misschien bestaat de rol van een adjunct-directeur en psycholoog er eerder in om een zo rustig mogelijke sfeer in het centrum te verzekeren, eerder dan de psychische klachten te verlichten.

²³ Het lijkt ons dat uit voorzorg mbt de gezondheid van toekomstige moeders men opsluiting van zwangere vrouwen zou moeten verbieden.

Juni 2004, M.K., Congolees, sinds 6 maanden in gesloten centra

"Mijn vrouw ziet buiten af, alles draait rond in mijn hoofd. Men wordt agressief door aanhoudend naar de luchthaven te worden geleid. Vijf dagen geleden werd ik in het cachot gezet voor mijn uitwijzing. Enkele uren later is de sociaal assistent bij mij gekomen om te zeggen dat er geen vliegtuig naar Kinshasa was op die dag. De psycholoog spreekt alleen maar Vlaams. Ik kan met haar niet spreken. Ik denk dat die psychologen tot niets dienen. Men zou er beter aan doen deze posten af te schaffen en het geld aan de gerepatrieerden geven."

3.1.7 Zelfmoordpogingen

Het is veelzeggend dat het risico op zelfmoord deel uitmaakt van hoofdstuk III titel IV van het K.B., hetwelk gaat over de veiligheid en het behoud van de openbare orde, terwijl er bij het deel over medische en sociale hulp niet over gesproken wordt!

In de artikels 115 tot 117 is er trouwens geen sprake van de mogelijkheid tot psychologische begeleiding: de gedetineerden die een ernstig risico op zelfmoord vertonen kunnen afgezonderd worden, worden regelmatig gecontroleerd door het personeel en "nauw opgevolgd door de sociale en medische diensten"; de directie kan bij hen andere gedetineerden plaatsen "die ze vertrouwen". Het Verslag aan de Koning zwijgt in alle talen...

Gedetineerden met zelfmoordneigingen worden meer in de gaten gehouden : ze worden eventueel gefouilleerd en in medische isolatie geplaatst als de psycholoog denkt dat het risico reëel is. Een ernstige medische opvolging van deze mensen komt echter in het gedrang wanneer zij naar een ander centrum overgebracht worden aangezien er geen overdracht van dossier gebeurt.

Na een zelfmoordpoging wordt de gedetineerde indien nodig onmiddellijk verzorgd en in medische isolatie geplaatst, waar toezicht wordt uitgeoefend en zijn gedrag nauwkeurig genoteerd wordt. Zijn slaapplek wordt gefouilleerd. In het geval hij zich gewelddadig opstelt, wordt hij opgesloten of wordt het toezicht verder gezet. Elke dag wordt een gesprek met de psycholoog verzekerd. Maar zoals hierboven reeds gesteld is deze psychologische hulp geenszins toereikend.

Bovendien vinden wij het raar dat de advocaat en de familie van de bewoner slechts van een zelfmoordpoging op de hoogte gebracht worden als de betrokkene daar zelf om vraagt.

Wij vernamen dat (sommige) directies, zich van deze situatie bewust, aan DVZ hebben gevraagd om bijzondere modaliteiten te voorzien voor psychiatrische gevallen. Het betreft in het bijzonder gedetineerden met zelfmoordneigingen die na een eventuele hospitalisatie vrijgelaten worden met een bevel om het grondgebied te verlaten, zonder verdere opvolging. Wij zijn niet op de hoogte van het gevolg dat aan deze vraag werd gegeven.

In september 2004 pleegde een Congolese gedetineerde zelfmoord in het centrum van Merkplas. Deze man zat al heel lang in detentie. De NGO's bezochten deze man gedurende 6 maanden :

Deze persoon werd opgesloten ondanks een verblijf van 12 jaar in België. Hij was ooit als niet begeleide minderjarige naar België gekomen. Hij was gehuwd met een Belgische vrouw en was stappen aan het ondernemen om zich te vestigen in België (Verviers). Het risico voor DVZ om deze persoon vrij te laten in afwachting van een regeling van zijn administratieve situatie kan zeker niet groot geweest zijn aangezien zijn thuissituatie in Verviers zeer goed was.

Tijdens de gesprekken met Mijnheer M. hebben wij kunnen vaststellen dat hij abnormaal angstig was over zijn gezondheid, dat hij gedeprimeerd was en zelfs zelfmoordneigingen vertoonde. Hij kon de detentie niet aan en verkeerde in een toestand van psychologische zwakheid. De directie van het centrum bevestigde ons dat er verschillende zelfmoordpogingen waren.

Ondanks dit ernstig dossier heeft volgens ons de medische dienst van het centrum – niettegenstaande art. 61 van het Koninklijk Besluit van 2 augustus 2002 daarin voorziet – de Dienst Vreemdelingenzaken niet ingelicht via de centrumdirectie over het risico dat de oortgezette detentie vormde voor de mentale toestand van de heer M.

Tijdens een gesprek heeft de directie erkend dat de plaats van mijnheer M. beter in een ziekenhuis zou zijn dan in een gesloten centrum.

De statistieken tonen aan dat er elk jaar meerdere pogingen tot zelfmoord in de centra worden ondernomen. Uit onze contacten met de gedetineerden kunnen wij vaststellen dat deze cijfers slechts een minieme weerspiegeling zijn van de algemene toestand van depressie en wanhoop die onder veel gedetineerden leeft. In werkelijkheid wordt het overgaan tot zelfmoord zelf vaak belemmert door de groepsvorming in de centra, de veiligheidsomkadering en de frequente fouilleringen, anderzijds blijkt dat een poging tot zelfmoord slechts als “ernstig” wordt beschouwd en in de statistieken wordt opgenomen als deze aanleiding heeft gegeven tot blijvend lichamelijk letsel. De definitie van poging tot zelfmoord blijkt van centrum tot centrum te verschillen.

3.2 De opsluiting van zieke, gehandicapte of kwetsbare personen

Elk jaar sluit de overheid ongeveer zo’n 8000 mensen op in een gesloten centrum. Er zijn een aantal redenen op basis waarvan mensen in een gesloten centrum terechtkomen (cfr. 2.2.), maar of je al dan niet daadwerkelijk in een gesloten centrum terechtkomt, hangt in hoge mate af van toeval: je bent op het verkeerde moment op de verkeerde plaats (bijv. een verkeerscontrole, controle op zwartrijden, controle op zwartwerk, routine identiteitscontrole, ...).

Het belang van zoveel toeval in een beleid (definitie van beleid volgens Van Dale : *het behandelen of wijze van behandelen van een zaak, bestuur m.b.t de gevolgde beginselen of gedragslijn*) roept op zich al de vraag op of we nog wel kunnen spreken van een beleid. In dit rapport wordt niet ingegaan op deze vraag. We belichten enkel één dramatisch aspect van deze toevalspolitiek, nl. de ingrijpende gevolgen voor mensen met een fysieke en/of psychische problematiek die in een gesloten centrum terechtkomen. De beslissing tot opsluiting wordt ‘blind’ genomen, d.w.z. zonder rekening te houden met de medische en psychische toestand van de persoon. Het is voor de overheid een administratieve beslissing. Als de overheid echter de beslissing neemt om zieke mensen (fysiek of mentaal) op te sluiten, moet zij ook in staat zijn om voor deze personen minstens de gepaste behandeling te voorzien.

Onderstaande voorbeelden tonen aan dat de overheid deze verantwoordelijkheid niet neemt, integendeel, bestaande behandelingen worden meestal niet eens verdergezet. De voorbeelden die we hieronder opsommen vormen geen exhaustieve lijst, doch zijn exemplarisch: ze tonen enerzijds de veelheid van problemen aan en anderzijds de diverse vlakken waarop de overheid faalt. De menselijke kost(prijs) van dit falen is niet te berekenen...

3.2.1 Algemene klachten op vlak van beleving

Een algemene klacht die we op tal van bezoeken horen, is dat de *mensen zich niet ernstig genomen voelen*. Ze hebben het gevoel dat er niet naar hen geluisterd wordt en soms vinden ze de reacties van verplegend personeel of de artsen gewoon ongepast zoals de bewering dat iemand een ziekte veinst om aan de uitwijzing te ontsnappen.

De heer T, van Armeense afkomst, wordt tijdens een politiecontrole op de weg opgepakt als hij met zijn schoonbroer (die Belg is) in de wagen zit. De heer T heeft een vrouw en een kind van 10 maanden dat in België is geboren. De heer T heeft twee operaties gehad in België n.a.v. een goedaardig gezwel. Toen hij opgepakt werd, was zijn vrouw niet bij hem, maar in een open centrum. Hij wordt dus alleen naar een gesloten centrum gebracht en meteen wordt er druk op hem en zijn gezin uitgeoefend om naar Armenië terug te gaan. Zijn vrouw is echter ziek (hepatitis) en het is nog onduidelijk of zijn kind al dan niet de ziekte heeft geërfd. De stress op deze man is uiteraard zeer groot. Een NGO--bezoeker getuigt als volgt: Hij komt zeer verdoofd binnen en houdt voortdurend zijn hoofd vast. Hij zegt hij dat hij last heeft van stress. De ene kant van zijn hoofd is gevoelloos maar van binnen heeft hij pijn. Zijn haar begint terug uit te vallen. Hij zegt dat hij niet kan slapen en niet kan eten. De dokter zegt dat hij 'rustig' moet zijn." Een reactie van de persoon zelf: "maar hoe kan ik nu rustig zijn. Mijn vrouw en kindje zitten in het centrum A en ik zit hier. Hier is het constant lawaai en ik kan daar niet tegen. Ik kan niet slapen en bijna niet eten. Ik heb van de dokter iets gekregen voor mijn maag en om te kunnen slapen, maar ik slaap toch niet. Ik heb teveel stress. Hoe kan ik rustig zijn...?"

Omdat de NGO-bezoekers de situatie ernstig inschatten, vragen wij de tussenkomst van AZG. Volgens hen blijkt de man ook een reëel risico te lopen op de ziekte. Slechts indien hij zelf een test aanvraagt, wordt hij ook effectief getest.

Intussen is er zowel bij hem als bij zijn kind een test uitgevoerd. Het kind bleek te jong om een test uit te voeren. Terwijl de resultaten nog op zich te laten wachten, ondergaat de man toch een uitwijzingspoging (dit zonder zijn gezin). Een NGO-bezoeker ziet hem na zijn (mislukte) uitwijzingspoging en getuigt het volgende: "Hij is totaal overstuurd. Dit is een totaal andere man dan degene die ik de vorige keer heb gezien !!! Hij komt binnen in een korte short en T-shirt met een jas erover. Hij rilt, kan niet stil zitten, wiebelt de hele tijd, neemt zijn hoofd vast... Ik vraag eerst of hij me herkent. Hij weet nog wie ik ben. Ik probeer oogcontact te houden om zijn aandacht erbij te houden. Hij is totaal in paniek. Zegt dat hij de stress niet verdraagt. "Ik kan niet stilstaan, niet stilliggen, niet stilzitten. De dokter geeft tabletten maar ik neem ze niet. Ik moet rustig blijven zegt de dokter, maar hoe kan ik rustig blijven als ik weet dat ik moet sterven. Ze doen niets met m'n hoofdpijn. Het zijn fascistten. De bewakers lachen ermee. Ze denken dat ik circus speel... voor hen ben ik geen mens, maar een hond."

Manja is een Georgische vrouw, halfweg in de dertig. In haar land studeerde ze rechten en ze spreekt meerdere talen. In haar thuisland werd ze ernstig geslagen tijdens een manifestatie na de verkiezingen. Ze had zware verwondingen aan de buik en moest 7 maal geopereerd worden. De operaties gebeurden in trieste omstandigheden en soms was er nauwelijks sprake van verdoving. Tengevolge van die operaties heeft ze nog steeds littekens op de buik. Er is bij haar ook sprake van een vervroegde menopauze en kinderen krijgen is uitgesloten. Als ze in het gesloten centrum om medische begeleiding vraagt, wordt ze niet serieus genomen. "De dokters geloven me niet. Ik heb nu al mijn menopauze en kan geen kinderen krijgen. Ik kreeg van de verpleegster een medicament en die zei: daarvan geraak je vanzelf zwanger... Hoe kan iemand zo iets zeggen...? Ze doen hier echt alles om je te kraken. Ik ben vijf jaar in België en het is een goed, mooi land, maar hier ben ik niet in België. Ik vraag me telkens weer af waar ik ben terechtgekomen... Hier zijn er geen rechten, het is hier niet correct, ze doen wat ze willen..."

Ook op andere momenten reageert het verplegend personeel sarcastisch op haar klachten: "Ik heb heel veel pijn aan mijn voeten. Toen ik dat zei tegen de verpleegster zei ze dat ze daar niets aan kon doen; dat ze Sinterklaas niet was. Toen ik pijn had aan mijn hart zei ze dat dat was omdat ik de liefde mis..."

Een koppel uit ex-Joegoslavië komt grotendeels te voet naar België en verkoopt onderweg alles wat ze kunnen, zelfs hun trouwringen. De man heeft bijna constant last van hoge bloeddruk. "De dokter heeft gezegd dat ik er niet van doodga en dat het door de stress komt, omdat ik bang ben. Natuurlijk ben ik bang."

Eenzelfde klacht is er ook wanneer een persoon psychologische problemen heeft en met de psychologe van het gesloten centrum praat. Zoals in de inleiding (cfr. *supra*, 3.16.) reeds gezegd,

heeft de psychologe een dubbele functie, nl. directielid en psychologe. Voor de personen in kwestie zijn deze twee rollen niet combineerbaar. De geloofwaardigheid van de rol van psychologe gaat verloren.

F is een Nigeriaan die reeds lange tijd in België is en een lange psychiatrische voorgeschiedenis heeft. Voor zijn opname in het gesloten centrum, wordt hij opgevolgd door een vaste psychiater. Eenmaal opgenomen, wordt zijn gedrag in het centrum afgedaan als 'grotendeels komedie'. In een gesprek met een NGO-bezoeker zegt hij over zijn contact met de psychologe: "Ik heb met haar gepraat, maar ik heb het gevoel dat ik met Brussel praat.../... Soms ben ik zo depressief en moe en ook dat nemen ze niet au serieux." Het groepsregime in het gesloten centrum valt hem zeer zwaar, doch wanneer hij op de medische vleugel wordt geplaatst zodat hij alleen is, ervaart hij dat als een straf. "De medische vleugel hier is niet veel meer dan isolatie. Er is geen behandeling; je wordt alleen maar opgesloten. Het was beter in de groep. Mensen houden je in de gaten zodat je niet dieper in je depressie glijdt... Ik word depressiever en hopeloos..." Een adequate begeleiding in het centrum is er niet aangezien ze zijn gedrag als 'gespeeld' omschrijven. Pas na tussenkomst van zijn behandelend psychiater, advocaat en NGO's werd deze man vrijgelaten en terug opgenomen in een psychiatrische setting.

Een man die na een lange gevangenisstraf in een gesloten centrum komt, is verbolgen over het feit dat de psychologe van het gesloten centrum tegelijk directie is: *"Hoe kan de psychologe, psychologe en directie zijn. Als je gaat praten met een psycholoog, dan is dat iets intiems en dan de volgende dag, word je door haar gestraft."*

Vaak krijgt de persoon in kwestie te horen, dat zijn of haar klachten te maken hebben met *stress*. Uiteraard zal dat in heel wat gevallen zo zijn, maar daarom is die niet minder reëel. De persoon zit opgesloten in een systeem dat alle kenmerken heeft van een gevangenisstelsel en de druk die uitgeoefend wordt op de persoon om terug te keren naar zijn land is bijzonder groot. Die stress serieus nemen is dan ook het minste wat je van een dokter of psycholoog mag verwachten. Wat we horen, is dat die stress echter vaak geminimaliseerd en gebanaliseerd wordt.

Een man zit meer dan een jaar in detentie. Wanneer we als ngo deze lange detentie aanklagen, zegt de psychologe dat die persoon 'graag in het centrum is en hier gratis eten en drinken krijgt...' Zelf vertelt de man ons dat een directielid hem gezegd heeft dat hij 'misschien beter een opleiding zou volgen zodat hij in het centrum kan beginnen werken.'

3.2.2 Personen met ernstige medische en/of psychische problemen

Nadat we hierboven de algemene klachten i.v.m. medische verzorging en psychologische opvang hebben besproken, bespreken we hieronder een aantal concrete knelpunten die vaak terugkomen.

a) Niet in acht nemen van de medische voorgeschiedenis van een persoon bij het nemen van de beslissing tot opsluiting

Vroegere trauma's

Mevrouw C, afkomstig van Ivoorkust, wordt opgepakt en in een gesloten centrum geplaatst. De vrouw is slachtoffer van ernstig seksueel misbruik en heeft een kind op de wereld gezet. Nadat de vrouw naar een ander gesloten centrum is overgeplaatst, blijkt echter geen enkele opvolging meer te bestaan.

De familie P, van Azerbeidzjan, wordt opgesloten in een gesloten centrum. Het gezin heeft een baby van enkele maanden. Voordat deze familie in het gesloten centrum terecht kwam, hebben ze twee kinderen op zeer jonge leeftijd verloren. De belangrijkste zorg van dit gezin is dat ook het welzijn van hun jongste, levende kind. In het gesloten centrum zijn de omstandigheden echter buitengewoon zwaar. Ook al is de geschiedenis van deze familie schrijnend, toch moet het uitwijksbeleid blind verder gaan.

Psychologische problemen

Mevr. A, van Roemeense afkomst, wordt opgepakt op DVZ wanneer zij haar (negatieve) beslissing in haar asielaanvraag gaat ophalen. In haar thuisland werd zij reeds meerdere keren opgenomen in de psychiatrie wegens depressie. Ook in België werd ze daarvoor reeds opgenomen. De dokter volgde haar daarna verder op en schreef haar een behandeling voor gedurende 6 maanden. Na 4 maanden wordt ze echter opgesloten en de behandeling wordt onderbroken. Het enige wat de vrouw vraagt, is om hier nog twee maanden te mogen blijven om haar behandeling te kunnen afronden. Dat wordt haar echter geweigerd en ze wordt met escorte uitgewezen.

De heer Z, van Nigeriaanse afkomst, wordt opgepakt als hij zijn negatief antwoord op zijn asielaanvraag ophaalt. Hij is een persoon die voor zijn opsluiting psychiatrische begeleiding kreeg. Zijn gedrag in het gesloten centrum wordt echter afgedaan als komedie. Zelf zegt hij: "Soms ben ik zo depressief en moe en ook dat nemen ze niet serieus."

Ernstige ziekte en/of handicap

De heer R., van Marokkaanse afkomst, heeft een handicap: hij heeft een prothese van het linkerbeen en moet zich met krukken verplaatsen. Daarenboven verkeert hij in een psychische staat van angst en verwarring. Wanneer hij met NGO-bezoekers spreekt, duurt het zeer lang voor hij antwoordt op een vraag of hij zit gewoon met een licht lachje voor zich uit te staren. Hij is duidelijk 'verdoofd' door medicatie die hij in het gesloten centrum krijgt. Zijn zorgwekkende toestand wordt bevestigd door een onafhankelijke arts. Bovendien uit de persoon na een periode van detentie steeds vaker suïcidale gedachten. De onafhankelijke arts vindt een opname in een ziekenhuis noodzakelijk doch de arts die verbonden is aan het gesloten centrum, vindt een opname niet nodig.

b) Het detentie- en verwijderingsbeleid primeert op de aandacht voor de gezondheid van de persoon

In de manier waarop de medisch zorg opgenomen wordt binnen het gesloten centrum

Soms zien we onszelf geconfronteerd met situaties die haast kafkaïaans zijn. Hieronder twee voorbeelden van hoe het systeem volledig domineert op het 'gezond verstand' en eenvoudige menselijkheid...

Een Pakistaanse man wordt opgesloten in een gesloten centrum. Hij is blind. Van de sociaal assistente in het gesloten centrum verneemt hij echter dat zij hem niet kan helpen zolang de centrumarts niet officieel heeft bevestigd dat hij blind is. Veel vraagt de man echter niet, alleen een woordenboek in braille. Toch kan dit niet, want hij is nog niet officieel blind verklaard. Probleem: de centrumarts is niet aanwezig en wordt op dat ogenblik ook niet officieel vervangen.

De heer en mevr. S (van Servië-Kroatië) worden opgepakt en in een gesloten centrum geplaatst. Mijnheer S is ernstig diabetespatiënt en heeft nood aan inspuitingen met insuline. In het gesloten centrum krijgt hij die echter gedurende een maand niet. Er wordt immers, zonder overleg met zijn specialist, beslist over te schakelen op medicatie. Gedurende een verlengd weekend (voor de afspraak in het ziekenhuis) moet de heer S echter in hoogdringendheid worden overgebracht naar het ziekenhuis. Gedurende een week krijgt de vrouw geen toestemming om haar man te gaan bezoeken en moet zij dus afgaan op informatie die zij via via zeer schaars ontvangt in het gesloten centrum.

In de manier waarop de uitwijzing wordt uitgevoerd

Mevrouw R, afkomstig uit Congo, 22 jaar, verbleef in de gevangenis in haar herkomstland, werd verkracht door militairen en werd meegenomen naar België in de cabine van een boot. Ze is zwanger maar weet niet hoelang ze al zwanger is. Deze vrouw die schijnbaar ongeletterd is en zwaar getraumatiseerd kan zich enkel uitdrukken in Lingala. Ze lijkt totaal niet te begrijpen waar ze zich bevindt en van de procedures die op haar afkomen. Wij begrijpen niet op welke manier het interview is kunnen verlopen bij de asielinstanties. De asielprocedure is negatief. De ngo's vinden een psychologe die Lingala praat en de centrumdirectie laat toe dat deze psychologe gesprekken voert met de jonge vrouw. Na 4 lange gesprekken met de psychologe in het Lingala kan zij zeer moeizaam haar verhaal vertellen. Ze wordt gevolgd door de medische dienst van het gesloten centrum en door een externe gynaecoloog maar zelf begrijpt ze niets van wat de geneesheren haar vertellen. In het centrum laat men ons verstaan dat haar medisch dossier zwaar is. Een bewaker vertrouwt ons toe dat de opsluiting voor deze vrouw "onmenselijk" is.

Een eerste uitwijzingspoging heeft plaats na meer dan 4 maanden opsluiting zonder dat haar in haar taal wordt uitgelegd wat er gaat gebeuren. Ze is totaal overstuurd en zwaar getraumatiseerd door de uitwijzingspoging. Na deze eerste poging wordt er door de DVZ een escorte aangevraagd voor een nieuwe gedwongen uitwijzingspoging. Uiteindelijk zal deze jonge vrouw na 5 maanden opsluiting en heel veel tussenkomsten – ook van de centrumdirecteur-vrijgelaten worden "om medische redenen" met een verlenging van haar bevel om het grondgebied te verlaten tot 2 maanden na de bevalling "

Onderbreking van lopende medische en psychologische behandelingen

Juni 2004, M.A, van Marokkaanse nationaliteit, deze man kan zich zeer moeilijk uitdrukken in een mengeling van Nederlands en Duits. ' Ik ben sinds 3,5 maanden opgesloten. Voordien werd ik behandeld in het ziekenhuis voor hepatitis C. Een maand geleden heeft men mij hier gezegd dat ik genezen ben en krijg ik geen medicatie meer. Ik ben al 11 dagen aan het hongerstakingen uit protest hiertegen.

De heer M van Koerdische afkomst wordt opgenomen in een gesloten centrum. Hij is nog jong, net 19. Hij is in België met zijn ouders, broer en zus. Sinds meerdere jaren wordt hij gevolgd door een psychologe en krijgt hij behandeling. In zijn dossier zijn voldoende nieuwe elementen voor een ernstige nieuwe asielaanvraag. De persoon in kwestie bevindt zich echter in een gesloten centrum en zijn toestand verslechtert duidelijk. De psychologe die hem volgde toen hij buiten het gesloten centrum was, wil hem gaan opzoeken in het gesloten centrum omdat zij zijn toestand als ernstig beschouwt. Na een telefonische vraag voor een bezoek, wordt haar de toegang tot het centrum echter geweigerd. Ngo-bezoekers vernemen van de directie van het gesloten centrum dat de reden de volgende is: "Een psychologe van het centrum K heeft gevraagd om hem verder te begeleiden in het centrum, dit buiten de gewone bezoeken. Dit is niet toegestaan geworden omdat die psycholoog de noodzaak hiervan onvoldoende heeft gemotiveerd. Die vraag moet minstens schriftelijk gebeuren aan de centrumdirectie." Als de ngo-bezoeker verder ingaat op de weigering, verneemt deze dat 'die motivering belangrijk is aangezien het centrum zijn eigen psychologe heeft.' De persoon in kwestie weigert echter met de centrumpsychologe te spreken aangezien hij daar geen vertrouwen in heeft.

Soms worden lopende behandelingen stopgezet omdat de persoon naar een ander gesloten centrum wordt overgebracht.

Een Libanese vrouw die een precair verblijfsrecht heeft in Noorwegen komt naar België om familie te bezoeken. Ze beschikt echter niet over de nodige documenten om buiten Noorwegen te reizen. Het gaat om een Dublinossier. De overname door Noorwegen kan geen probleem stellen. De administratieve rompslomp duurt echter verschillende weken. Deze vrouw die in Noorwegen wekelijks een bezoek had bij een psychiater en medicatie nam, kwijnt in het gesloten centrum elke dag dieper weg. In het verleden had deze vrouw al verschillende zelfmoordpogingen ondernomen.

Mevrouw Z, van Rwandese afkomst, heeft een zwaar psychologisch trauma. Ze is daarvoor reeds opgenomen in de psychiatrie in haar thuisland. De specialist van DVZ onderkent echter haar trauma niet. In het gesloten centrum waar ze terechtkomt, proberen sociaal assistenten en psychologe haar zo goed mogelijk op te vangen. Na een transfer naar een ander centrum blijkt er echter geen enkele opvolging meer te zijn door de psychologe van dat centrum.

Een man probeert op korte termijn twee maal zelfmoord te plegen. De psychologe van het centrum ziet deze persoon dagelijks omdat zij het risico op een nieuwe zelfmoordpoging groot acht. Omdat er plaatsen moeten vrijgemaakt worden in het ene centrum, wordt hij echter naar een ander gesloten centrum gebracht. Daar worden ze echter niet ingelicht over de zelfmoordpogingen. Hij krijgt dat ook geen speciale psychologische begeleiding meer.

c) De gezondheidsproblemen verergeren door de detentie

Wanneer een persoon zowel puur fysieke als psychische problemen blijkt te hebben, lijken de problemen in de gesloten centrum zich alleen maar te accumuleren.

De heer I, Palestijn uit Libanon, heeft een ernstige handicap tengevolge van incidenten in het thuisland. Hij werd in de ruggengraat getroffen door meerdere kogels. Hij heeft daarvoor kiné nodig, maar krijgt die niet in het gesloten centrum. Daarenboven heeft de persoon in kwestie ernstige hartproblemen en lijdt hij aan zware depressies. De centrumarts is op het moment van de opname echter voor een week afwezig en wordt niet vervangen. Uiteindelijk wordt betrokkene in allerijl overgebracht naar het ziekenhuis. Terug in het gesloten centrum verslechtert zijn psychische toestand enorm.

3.2.3 Zwangere vrouwen en vrouwen met een zuigeling

Het is geenszins uitzonderlijk dat zwangere vrouwen of vrouwen met baby's worden opgesloten. In het centrum 127 te Melsbroek zijn enkele opgesloten asielzoeksters bevallen zeer kort na hun aankomst in België. Ze werden naar het ziekenhuis gebracht voor de bevalling en keerden kort nadien terug met hun baby naar het gesloten centrum.

Het is niet te aanvaarden dat zwangere vrouwen of zuigelings worden opgesloten aangezien er veel stress, angst en constant lawaai aanwezig is in de gesloten centra.

Zwangere vrouwen

Mevrouw P. komt aan op de luchthaven van Brussel, ze vraagt asiel aan. Ze bevalt in het ziekenhuis en keert terug naar het gesloten centrum. Bij haar terugkeer uit het ziekenhuis dient zij onmiddellijk een interview af te leggen in het kader van haar asielprocedure. Ze verdraagt zeer moeilijk de leefomstandigheden in het centrum die geenszins zijn aangepast aan een vrouw die pas bevallen is, noch aan de aanwezigheid van een zuigeling. Het kost haar enorm veel moeite om bij elke voeding, bij elke verzorging, bij het klaarmaken van de flesjes de trappen te nemen.

Ze zal uiteindelijk ontvankelijk verklaard worden door het CGVS maar ze verbleef meer dan een maand in het gesloten centrum

Het dossier van de jonge Congolese vrouw (cfr. supra, p.50) die 5 maanden opgesloten was tijdens een moeilijke zwangerschap kan hier ook als voorbeeld worden aangehaald.

Vrouwen met zuigelings

Dhr. en mevr. G, gemengd koppel uit de Kaukasus verblijven 4 jaar in België. Ze hebben een baby van 5 maanden. Ze dienen een tweede asielaanvraag in. Bij de oproeping naar de burelen van DVZ worden ze opgesloten.

Deze baby is het enige kindje van het koppel dat nog leeft. Het koppel had reeds drie doodgeboren kindjes. De moeder verblijft heel de dag in haar kamer : ze is doodsbang dat de gezondheid van haar kindje in gevaar komt door het verblijf in het gesloten centrum. Ze kan zeer moeilijk het lawaai van de andere kinderen in het centrum verdragen. Ze is zeer gespannen.

De familie zal na 15 dagen detentie vrijgelaten worden. Men kan zich afvragen of het echt nodig was om deze familie te onderwerpen aan een detentiemaatregel.

3.3 Medische en psychologische gevolgen van de opsluiting

Artikel 5 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens stelt :“ *Eenieder heeft recht op persoonlijke vrijheid en veiligheid. Niemand mag van zijn vrijheid worden beroofd, behalve in een aantal gevallen en langs wettelijke weg* “

Het Verdrag poneert een zeer duidelijk mensenrecht : vrijheid is de regel, opsluiting de uitzondering.

Het beroofd zijn van zijn vrijheid is een zeer zware beproeving. In het kader van het vreemdelingencontentieux worden mensen opgesloten omdat zij het land niet mogen binnenkomen of omdat zij niet langer de nodige papieren hebben en zij gedwongen zullen worden uitgewezen. De Belgische wetgeving laat opsluiting toe teneinde de uitwijzing te organiseren.

Belangrijk hierbij is te weten dat deze vreemdelingen enkel worden opgesloten omdat zij “illegaal” in het land verblijven. Op strafrechterlijk vlak wordt hen niets ten laste gelegd. Zij hebben geen strafrechterlijke feiten gepleegd. Ze worden enkel vastgehouden om administratieve redenen.

Vanuit onze wekelijkse bezoeken aan de gesloten centra in België en onze contacten met verschillende mensen die opgesloten zitten kunnen wij vaststellen dat de vrijheidsberoving enkel om administratieve redenen gebeurt en de omstandigheden van de opsluiting invloed hebben op het psychologisch en fysisch welzijn van de vreemdelingen.

Deze bijdrage wil dan ook een licht werpen op deze problematiek. Wij beschrijven de situatie zoals ze aan de NGO-bezoekers wordt verteld door de vreemdelingen.

3.3.1 Aanhouding en opsluiting : sluitstuk van een mislukte droom

Onze ervaring in de gesloten centra leert dat “angst”, machteloosheid en woede emoties zijn die heel sterk aanwezig zijn. Mensen tonen ons dat ze veel stress kennen. Ze hebben vaak heel sterke lichamelijke klachten.

De aanhouding en de opsluiting die tot een gedwongen uitwijzing leidt, heeft als gevolg dat de hoop om in België een beter leven te leiden wordt stukgeslagen. Plots wordt de terugkeer naar het herkomstland reëel.

Er dient bij de aanhoudingen een onderscheid gemaakt te worden tussen de “aanhoudingen” aan de grens en de aanhoudingen op het Belgisch grondgebied.

Bij de aanhoudingen op het Belgisch grondgebied dient dan onderscheid gemaakt te worden tussen asielzoekers die nog in de asielprocedure (en dus een legaal verblijf hebben) zitten en andere vreemdelingen die geen legaal verblijf meer kennen.

a) De “aanhoudingen” aan de grens

Overeenkomstig de vreemdelingenwet kunnen vreemdelingen die per vliegtuig (of die zich aandienen aan de buitengrenzen zoals de zeehavens) naar België komen en die niet over de nodige binnenkomstdocumenten beschikken, vastgehouden worden “aan de grens”.

De vreemdeling die geen asiel aanvraagt, wordt vastgehouden in het INAD-centrum in de transitzone van de Nationale Luchthaven. De ngo's hebben geen toegang tot dit centrum en hebben dan ook geen informatie over dit centrum.

De vreemdeling die asiel aanvraagt, wordt in eerste instantie vastgehouden in het centrum 127 in Melsbroek. Indien de asielaanvraag ontvankelijk is, krijgt de vreemdeling toegang tot het Belgisch grondgebied. Indien de asielaanvraag onontvankelijk is, kan de vreemdeling onmiddellijk worden teruggedreven – op kosten van de vliegtuigmaatschappij die hem naar België bracht – naar het land vanwaar hij vertrokken is.

Zoals verder wordt aangetoond, brengt opsluiting heel wat stress en emoties mee. Asielzoekers doorlopen de asielprocedure in het gesloten centrum en dienen de interviews met de asielinstanties af te leggen in het gesloten centrum. Naast een aantal andere redenen waarom het principieel niet kan om asielzoekers op te sluiten²⁴, is het niet aanvaardbaar dat de zeer belangrijke interviews in het kader van de asielprocedure dienen afgelegd te worden in een zeer stressvolle omgeving. Daarenboven zijn kandidaat-vluchtelingen soms slachtoffer geweest van foltering of opsluiting in het land van herkomst waardoor een hernieuwde opsluiting in België dit leed alleen maar kan doen opflakkeren.

April 2004 : M. M – RDC: aangehouden op de luchthaven en overgebracht naar het gesloten centrum. Hij stottert verschrikkelijk. Hij is wees en heeft een familielid in Duitsland. Zijn vader heeft voor Mobutu gewerkt. Hij is opgesloten geweest en zwaar bedreigd in Congo. Hij begrijpt niet waarom hij opgesloten wordt. Hij heeft reeds in de gevangenis gezeten in Congo en wil dit niet opnieuw meemaken

b) De aanhoudingen op het Belgisch grondgebied

De huidige praktijk van de aanhouding van asielzoekers in procedure op de burelen van de DVZ is in strijd met de informatieplicht die rust op een administratie. Asielzoekers krijgen een schriftelijke uitnodiging om hun eerste asielbeslissing in ontvangst te komen nemen. Op het moment dat zij zich aandienen worden zij vastgehouden en overgebracht naar een gesloten centrum. In dit centrum dienen zij hun asielprocedure verder te zetten. De asielzoeker in procedure die ervan uitgaat dat hij door het instellen van de asielprocedure een precair verblijfsrecht heeft, wordt totaal onvoorbereid opgesloten. Dit is zeer zwaar om dragen op psychologisch vlak. Daarnaast dienen deze asielzoekers hun interview voor de asielinstantie (CGVS) ook af te leggen in een stressvolle omgeving.

²⁴ Het niet in het bezit zijn van binnenkomstdocumenten rechtvaardigt op zich geen opsluiting omdat kandidaat vluchtelingen vaak niet in de mogelijkheid zijn om bij hun autoriteiten (waarvoor een vrees voor vervolging is) de nodige documenten aan te vragen – discriminatie op basis van de wijze waarop men naar België komt is niet te rechtvaardigen – asielzoekers in detentie hebben minder gemakkelijke toegang tot kwaliteitsvolle informatie over de asielprocedure

Een niet-begeleide minderjarige Kameroenees komt in oktober 2003 naar België. Hij vraagt asiel aan als minderjarige. Deze asielaanvraag wordt afgewezen. Op 1 december 2004 vraagt hij voor een tweede maal asiel aan op grond van nieuwe elementen. Op dat moment is hij pas 18 jaar en loopt hij school in een Technisch Instituut in Vlaanderen. Hij heeft een interview bij de Dienst Vreemdelingenzaken op 28.12.2004. Hij wordt opgeroepen op 10.01.2005 om de beslissing in ontvangst te nemen. De beslissing is negatief en hij wordt aangehouden op de DVZ (North Gate). Hij wordt overgebracht naar een gesloten centrum waar hij zijn asielprocedure verder kan doorlopen terwijl hij opgesloten zit.

Tien dagen na zijn opsluiting stelt de ngo-bezoeker vast dat deze man zwaar vermagerd is en dat hij zich zeer depressief voelt. Hij begrijpt niet waarom hij werd opgesloten en zijn opleiding niet kan afmaken in de school.

Wat eveneens traumatiserend is, is de toepassing van de Dublinverordening voor een asielzoeker die via een andere Europees land reisde. Zo hebben wij – bijvoorbeeld - zeer regelmatig Tjetsjenen ontmoet die asiel aanvragen doch die via Polen naar België gekomen zijn. Het gaat om mensen die internationale bescherming vragen in België en de toepassing van de Dublinverordening is vaak traumatiserend. Tijdens het onderzoek naar de verantwoordelijke EU-lidstaat om de asielprocedure te behandelen, worden deze asielzoekers regelmatig opgeroepen zich aan te dienen op de burelen van de DVZ. Tijdens dit onderzoek worden zij toegewezen aan een open opvangstructuur, gaan hun kinderen naar school enz. Wanneer de DVZ de verantwoordelijke lidstaat heeft bepaald, worden deze mensen opnieuw opgeroepen zonder enige uitleg. Zij zijn niet op de hoogte dat zij zullen worden “opgepakt” op de burelen van de Dienst Vreemdelingenzaken om naar een gesloten centrum te gaan met het oog op hun “overbrenging” naar het verantwoordelijke Europees land. In de meeste gevallen wordt hen echter geen kans meer geboden om zelfstandig te vertrekken naar het verantwoordelijke Europees land. Voor mensen die reeds in zeer moeilijke omstandigheden moesten vluchten, wordt deze praktijk als zeer bruusk ervaren.

S.K- Tjetjenië : Persoon komt – na een zeer lange reisweg via Polen – aan in België. Hij is vergezeld van zijn echtgenote en 5 kinderen. De familie vraagt asiel aan, wordt toegewezen aan een open centrum en zijn kinderen gaan naar school. De familie wordt maandelijks verzocht zich aan te dienen bij de Dienst Vreemdelingenzaken in Brussel en dit gedurende 8 maanden. Bij de negende oproep gaat de man alleen naar Brussel waar hij totaal onverwacht wordt opgepakt en opgesloten in een gesloten centrum. Zijn echtgenote en kinderen die doodsbang zijn om terug te keren naar Polen (angst om teruggestuurd te worden naar Rusland, angst voor vervolgingen in Polen en angst voor de opvangvoorwaarden in Polen) weigeren zich bij de man te voegen. Ondanks het feit dat deze familie internationale bescherming zoekt, wordt deze man door de Dienst Vreemdelingenzaken naar Polen uitgewezen. In Polen echter wordt hem de toegang geweigerd omdat België geen correcte toepassing maakte van de Dublinverordening (de termijn waarbinnen de overname diende te gebeuren was overschreden) De man komt met hetzelfde vliegtuig terug naar België.

c) De andere aanhoudingen

Controles op illegaal verblijf en de daarmee gepaard gaande aanhoudingen gebeuren op uiteenlopende manieren, zoals blijkt uit volgende (onvolledige) opsomming:

- Aanhoudingen in de woning (op vraag van de Dienst Vreemdelingenzaken)
- Gerichte acties tegen bepaalde nationaliteiten

- Acties tegen huisjesmelkerij, prostitutie en andere vormen van “overlast” of tegen bepaalde soorten (kleine of grote) criminaliteit
- Controles op het openbaar vervoer (hierbij worden controleurs in de grote steden vaker dan vroeger vergezeld van ambtenaren van DVZ om de verblijfsdocumenten te beoordelen)
- Toevallige controles. Het gebeurt frequent dat vreemdelingen worden aangehouden bij een toevallige controle of wanneer zij bijvoorbeeld een verkeersovertreding begaan
- Aanhoudingen nav aangifte huwelijk en geboorte

Al deze aanhoudingen hebben één eigenschap gemeen: ze ‘overvallen’ de betrokken vreemdeling. Hoewel hij/zij weet dat het risico op aanhouding reëel is, gezien het illegaal verblijf, komt de effectieve aanhouding toch vaak als een verrassing over. Betrokkene lag in bed, was op weg naar huis of een afspraak, was gezellig samen met vrienden,... en de aanhouding komt als een donderslag bij heldere hemel. Bij toevallige controles door de politie gebeurt het ook dat de betrokkenen die opgesloten worden, gescheiden worden van hun gezin hetgeen heel veel stress met zich meebrengt.

Een Marokkaanse man wordt aangehouden tijdens een controle op zwartwerk. Hij heeft een vriendin waarmee hij wil trouwen. Hij stelde “Ik had een toekomstplan. Ik heb altijd aan de toekomst gedacht, ik was begonnen met les te volgen. Dit is nu allemaal voorbij.” Deze man deed twee zelfmoordpogingen tijdens zijn detentie.

Tenslotte krijgt de aangehouden vreemdeling niet altijd de kans om zijn zaken in België af te handelen zoals het hoort en zijn bezittingen te recupereren. Dat maakt de mensen heel opstandig:

Een Guineër die bij een buscontrole in Luik werd aangehouden, woonde reeds vier jaar in België en moest onder meer meubels, een televisie, een stereoketen en kleren achterlaten. Hij was daar heel opstandig over. Hij werd uitgewezen zonder zijn bezittingen te recupereren.

3.3.2 Impact van de opsluiting

a) De opsluiting op zich is zwaar om dragen

Algemeen melden de vreemdelingen ons dat de opsluiting - ongeacht het gesloten centrum waar hij/zij verblijft - zeer zwaar om dragen is. Vrijheidsberoving is een zeer zware ingreep en heeft gevolgen op het psychisch en fysisch welzijn van de vreemdelingen.

Daarnaast is het regime waarin deze mensen verblijven een echt “gevangenisregime”. Ze worden niet alleen opgesloten maar worden ook onderworpen aan een zeer “gesloten” groepssysteem met veel regels en een zwaar tuchtregime, vastgelegde uren, deuren die enkel open- en dichtgaan met sleutels, geen privacy. Het regime is in het ene centrum iets “losser” dan in het andere maar het blijft een gevangenisregime met dat verschil echter dat er niet kan gewerkt worden in de gesloten centra. (op enkele klusjes na waarvoor men een telefoonkaart kan verdienen) De mensen brengen de dag door in ledigheid met af en toe enkele sport- of andere activiteiten. Deze omstandigheden geven heel veel stress, kunnen leiden tot depressie.

Het feit dat de vreemdeling wordt opgesloten in ex-gevangenissen of centra die zwaar beveiligd zijn door hoge tralies en prikkeldraad geeft de gedetineerden heel sterk het gevoel dat zij gezien worden als “criminelen” terwijl zij niet opgesloten zitten voor het plegen van straffeiten maar enkel om administratieve redenen. Dit geeft bij sommige een heel sterk gevoel van opstandigheid. Ook de “willekeur” waarmee mensen opgesloten worden (het enige criterium lijkt de beschikbare plaatsen te zijn) leidt tot onbegrip, woede of andere emoties.

Er is weinig respect voor het privé-leven en voor intimiteit in de gesloten centra. In sommige gesloten centra (CIB en 127) zijn er bijvoorbeeld alleen maar slaapzalen waar men met 20 personen tegelijk dient te slapen. In andere centra zijn er ook kleinere kamers. Voor gezinnen wordt er één kamer voor het hele gezin voorzien of verschillende kamers als het om een groot gezin gaat. De vreemdeling is nooit alleen en er is constant lawaai van de andere gedetineerden.

De dag is volledig ingedeeld volgens een strikt schema : vaste uren voor het opstaan en slapengaan, vaste uren voor de maaltijden, vaste uren voor de “luchtingen”, vaste dagen en uren voor het douchen. Er is geen individuele “invulling” van de dag mogelijk. Men is altijd verplicht de “beweging van de groep” te volgen. Zelfs indien men geen zin heeft om naar buiten te gaan voor de luchtingen is men verplicht mee te gaan. Als men geen honger heeft, is men verplicht mee te gaan naar de refecterie. Als men niet moe is, is men verplicht om op een bepaald uur te gaan slapen enz... Bij de minste overtreding staat het tuchtregime (isolatiecel) als een stok achter de deur. Het groepsregime heerst er altijd en overal en wordt door de gedetineerden als zeer zwaar ervaren.

In sommige centra is het zelfs niet toegestaan om overdag naar de slaapruijtes te gaan. In andere centra is dit wel toegestaan of beperkt toegestaan. In het centrum 127 is er daarenboven constant lawaai van de opstijgende en landende vliegtuigen. Dit centrum bevindt zich aan de opstijg- en landingsbanen van de nationale luchthaven.

De mensen dragen allemaal een nummer. Soms worden ze aangesproken door het personeel met dit nummer. Als het personeel onder elkaar spreekt over een gedetineerde wordt er altijd over een nummer gesproken.

Onze ervaring leert ook dat het feit dat de gedetineerden niet weten hoe lang hun detentie zal duren, heel wat stress met zich meebrengt. De vreemdelingenwet voorziet een eerste termijn van 2 maanden opsluiting die kan verlengd worden tot 4 en daarna nog eens met 1 maand. (totaal 5 maanden) Vreemdelingen die een gevaar betekenen voor de openbare orde kunnen tot 8 maanden worden opgesloten. Zoals wij reeds stelden in het eerste deel van dit document, is de opsluiting in de feiten onbeperkt. De mogelijkheid van een onbeperkte duur is een bijkomende factor van stress en psychische druk.

Bij het begin van de opsluiting weet de vreemdeling niet hoelang zijn detentie zal duren. Dit is psychologisch zwaar om dragen.

b) Enkele getuigenissen :

November 2004 – verslag NGO-bezoeker : Ik heb een gesprek met iemand van het verplegend personeel van de medische dienst die mij zegt dat het normaal is dat iedereen die opgesloten is, psychische problemen heeft

Januari 2005 – De heer D – Kameroen : “Gisteren was er voetbal op TV. Midden in de match moesten we gaan slapen... wat is dat? Voor 30 euro vind je een TV in Antwerpen... je moet de mensen toch als mensen behandelen...”

Mei 2005 – mevrouw P – Nigeria : Mevrouw zegt mij dat zij de opsluiting zo moe is. Ze wordt er ziek van. Ze vraagt hoe lang deze marteling nog gaat duren. Ze heeft het gevoel dat zij zot wordt. Ik stel vast dat ze meer en meer verward is. Ze spreekt over haar wens om hier te sterven.

November 2004 – de heer K – Algerije - Deze man wiens vader, 4 broers en 3 zussen in België wonen en Belg zijn geworden, wordt opgesloten. Hij was journalist in het AIS (Armée Islamique du Salut) in Algerije. Zijn asielaanvraag wordt verworpen omdat er amnestie wordt verleend in Algerije. Hij klaagt van zware hoofdpijn, hij is heel veel vermagerd en kan 's nachts niet slapen in het centrum. Hij is zeer zeer angstig.

Augustus 2005 – De heer G. – Libanees – Deze man wiens asielaanvraag is afgewezen wordt opgesloten. Tijdens het gesprek met de NGO-bezoeker beeft en huilt hij voortdurend. Hij begrijpt totaal niet wat hem overkomt, waarom België hem opsluit en waarom hij zo wordt behandeld.

Juni 2004 – Mevrouw M.- Congolese – wiens echtgenoot sinds 2002 in België verblijft en nog in de asielprocedure zit – komt aan in België in de maand juni 2004. Zij is moeten vluchten omdat de toenmalige activiteiten van haar man haar in gevaar brachten. Noodgedwongen moest ze haar 4 kinderen achterlaten in het herkomstland.

Haar asielaanvraag wordt afgewezen. Het UNHCR komt tussen in deze zaak en vraagt om haar asielaanvraag samen te voegen met die van haar echtgenoot hetgeen uiteindelijk gebeurt. Deze vrouw heeft echter meer dan 6 weken opgesloten gezeten en heeft één uitwijzingspoging ondergaan. (ze weigerde te vertrekken)

Deze vrouw kloegt van constante hoofdpijn, duizeligheid, en nachtmerries. Tot tweemaal toe verloor ze het bewustzijn in het gesloten centrum.

c) Het groepsregime

Het K.B. op de gesloten centra stelt uitdrukkelijk dat er in de centra een **groepsregime** heerst. Dit betekent dat er heel weinig privacy is en dat iedere beweging in de centra in groep wordt gedaan. Dit “groepsregime “ wordt als psychologisch heel zwaar ervaren door de mensen die opgesloten zitten. Het “groepsregime” in de praktijk is verschillend per centrum. In het ene centrum mag men vrij in- en uit lopen tussen de slaapzalen en de leefruimten, in andere centra is dit niet toegestaan. Het feit blijft echter dat men constant in groep leeft.

Een Marokkaanse man die twee zelfmoordpogingen deed stelde het volgende : Ik slaag er niet in om hier te leven. Ik heb "dit" gedaan (hij toont de pols waar een snijwonde zit). Er is een druk op mijn borstkas en het lijkt alsof mijn hoofd zal exploderen. Ik heb voordien nooit aan zelfmoord gedacht. Ik ben nog nooit bereid geweest om te sterven...toen ik hier binnenkwam was ik een man, nu huil ik constant" over de aanleiding van de zelfmoordpoging vertelde hij het volgende : " Als ik in de groep kwam, lachten ze mij allemaal uit. Ik had last van mijn maag en ik moest altijd boeren. Als ze gingen slapen waren er drie mannen in de groep en die waren iets van plan 's nachts. Ik hoorde hen fluisteren dat ze mij wilden vastgrijpen. Ik ben die nacht wakker gebleven. Ik hoorde de ene vragen "slaapt hij al ? en de andere zei "neen, nog niet"....(weent) ik wil hier weg "

April 2004 – de heer H – Somalië : verslag NGO-bezoeker : zegt dat hij zich liever isoleert van de groep want hij is niet op zijn gemak met de anderen. Hij voelt zich behandeld als een crimineel, hij slaapt zeer slecht. Enkele nachten geleden heeft iemand tandpasta op zijn hoofd uitgesmeerd, hij is zeer op zijn ongemak "

d) Tuchtrechterlijke afzonderingen

Het K.B. op de gesloten centra voorziet een reeks ordemaatregelen waarbij de vreemdeling in « isolatie » kan geplaatst worden. Het KB beschrijft in welke omstandigheden de afzondering kan worden bevolen. Fysieke agressie en vandalisme zijn de belangrijkste redenen waarom een vreemdeling in isolatiecel kan worden geplaatst.

In de gesloten centra staat de "veiligheid" als absolute prioriteit voorop. De reden waarom mensen soms onaanvaardbaar gedrag stellen wordt niet in vraag gesteld. Het enige antwoord dat men heeft op zo'n gedrag is een isolatiecel of overplaatsing naar een ander centrum (cfr. p.36 cijfers in eerste deel: in 2004 waren er 778 gevallen van isolaties)

e) Overbrengingen van het ene centrum naar het andere

Het K.B. op de gesloten centra voorziet een regeling voor de overbrenging naar een ander gesloten centra. De belangrijkste redenen waarom iemand kan worden overgeplaatst is dat de gedetineerde zijn veiligheid of de veiligheid van het centrum in het gedrang zou kunnen brengen, dat hij een uitwijzingspoging geweigerd heeft, dat er een "evenwichtige" verdeling moet zijn tussen de verschillende centra enz.

Deze beslissing wordt genomen door de centrumdirecteur in overleg met het centrum waarnaar de gedetineerde zal worden overgebracht. De vreemdeling zelf wordt niet gehoord in deze overplaatsing.

In sommige gevallen is de overplaatsing een gunstmaatregel voor de gedetineerde omdat bijvoorbeeld zijn familie met kleine kinderen dichterbij een ander gesloten centrum verblijft.

In de meeste gevallen is de overplaatsing een gevolg van een administratieve beslissing (er moeten plaatsen vrijgemaakt worden in één centrum waardoor een overplaatsing naar een ander centrum zich opdringt) of het gevolg van een "tuchtrechterlijke maatregel" of het gevolg van een "mislukte" uitwijzingspoging.

In april 2005 werd er aan de NGO-bezoekers gemeld dat er veel overplaatsingen waren van het centrum 127 bis naar Brugge of Merckplas omdat er plaats moest gemaakt worden voor de Dublindosiers in 127 bis. In die periode bleek ook dat de consul van Marokko alleen maar Marokkaanse onderdanen in Brussel wilde ontmoeten waardoor heel wat mensen met de Marokkaanse nationaliteit werden overgeplaatst naar het centrum 127 bis.

Blijkbaar loopt er bij de overplaatsingen heel wat mis. Uit de gesprekken die de NGO-bezoekers hadden met de directies van de gesloten centra blijkt dat niet alle centra een “transferfiche” invullen over de persoon die overgeplaatst wordt waardoor men vaak niet op de hoogte is in het nieuwe centrum van de psychische toestand van de gedetineerde met alle gevolgen van dien.

Ook de vreemdeling begrijpt niet altijd wat hem overkomt. De overplaatsing heeft voor hem ook gevolgen: de advocaat die bijvoorbeeld in Merckplas werd aangesteld door het Bureau Juridische Bijstand kan geen verdediging opnemen in Vottem (bij Luik). In dat geval dient ook de juridische bijstand opnieuw “opgestart” te worden met alle tijdsverlies tot gevolg.

f) De “onderhouden” angst

Angst is een emotie die zeer sterk aanwezig is in alle gesloten centra : er is de angst voor de opsluiting, de angst voor de uitwijzing... Wij stellen vast dat deze angst vaak – bewust of onbewust - versterkt wordt door het feit dat de gedetineerde niet altijd op een correcte wijze informatie krijgt. Een voorbeeld : wanneer een NGO-bezoeker een gedetineerde wil spreken wordt de gedetineerde daarvan niet altijd op de hoogte gebracht en wordt hij zonder verdere uitleg uit de groep gehaald en naar een lokaal gebracht waar het gesprek kan plaatsvinden.

Sommige gedetineerden getuigen van een grote angst wanneer zij binnenkomen in dit lokaal aangezien het uit de groep halen ook gebeurt om andere redenen : interview met de ambassade van het land van herkomst, interview met een asielinstantie, gesprek met de sociale dienst waarin gemeld wordt dat een uitwijzing nakende is, isolatiemaatregel de avond voor een uitwijzingspoging enz... Het zou dan ook regel moeten zijn dat elke gedetineerde correct wordt geïnformeerd over wie hem wenst te spreken.

M.K, Algerije, verslag NGO-bezoeker: deze man is lijkleek wanneer hij binnenkomt. Ik vraag hem wat er aan de hand is. Hij zegt mij dat een bewaker hem komen halen is uit de gezamenlijke leefruimte en hem doen wachten heeft in een lokaaltje zonder dat hem iets werd uitgelegd. Hij is helemaal overstuur omdat hij bij een vorige uitwijzingspoging ook heeft moeten wachten in dit lokaal.

3.3.3 Hongerstakingen, automutilaties en zelfmoordpogingen

Wanneer vreemdelingen administratief opgesloten worden, kan dit leiden tot zware psychologische problemen. Sommige vreemdelingen gaan zo ver dat ze niet meer willen eten, dat ze zichzelf pijnigen of dat ze zelfmoordpogingen ondernemen. In één geval werd er effectief zelfmoord gepleegd in het gesloten centrum en in een ander geval pleegde de vreemdeling kort na zijn vrijlating zelfmoord.

April 2004 – De heer N – Kirgizië: Deze man is in een zeer slechte fysieke toestand binnengekomen in het centrum en deed verschillende zelfmoordpogingen.

Januari 2005 : De heer A – Algerije: Directie deelt mij mee dat A een zelfmoordpoging ondernam. Het is vrij moeilijk om met hem tot een gesprek te komen, hij begint zelf niet over zijn zelfmoordpoging. Na een tijdje geef ik een voorzichtige hint. Hij gaat er kort op in. Er is inderdaad veel schaamte. Hij zegt mij dat hij nooit eerder zo'n gedachten heeft gehad. Hij had wel met een bewaker gesproken dat hij het niet meer zag zitten. “ Er is hier gewoon niemand in het centrum die naar ons luistert. Het is de eerste keer dat ik in de gevangenis zit en ik denk, ik denk veel. Er is hier geen hoop meer voor mij ...”

Augustus 2005 : Familie C – Koerden – Turkije: Het koppel is in hongerstaking. De echtgenote vertelt dat haar man sinds enkele dagen opgenomen is in het ziekenhuis. Hij is al 5 weken in hongerstaking en verloor 25 kg. De familie is meer dan 5 jaar in België.

September 2004 – Serviër: na 40 dagen hongerstaking werd deze man vrijgelaten en overgebracht naar een ziekenhuis.

3.3.4 De langdurige opsluitingen

We hebben hierboven voldoende aangetoond hoe zwaar de administratieve opsluiting om dragen is voor de vreemdelingen in de gesloten centra. Er leeft niet alleen een onrechtvaardigheidsgevoel met betrekking tot de willekeur (“*ik heb niets gedaan en ik zit in de gevangenis ? en waarom ik en niet de anderen ?*”) er zijn ook de moeilijke omstandigheden (groepsregime, de angst voor morgen, moeilijkheden tot communicatie met familie en advocaat)

Hoe langer de opsluiting duurt, hoe moeilijker de opsluiting te dragen valt. Iedere persoon gaat anders om met deze situatie en heeft een verschillende draagkracht maar tijdens onze bezoeken kunnen wij enkel vaststellen dat zelfs de meest sterke persoonlijkheden na een langdurige opsluiting heel erg veranderen. Dit uit zich hetzij in agressie of volledig apathie. Zoals wij hierboven reeds aangetoond hebben kan de opsluitingsduur onbeperkt zijn. (*supra 2.1*)

Februari 2005 – De heer E – Kameroen – Man ontvlucht zijn land omdat hij homoseksueel is en dit niet getolereerd wordt in zijn herkomstland. De asielaanvraag wordt verworpen aangezien hij een zeer verward verhaal vertelt. Deze man heeft zware psychische problemen van bij het begin van de detentie. Na 11 maanden detentie noteert de NGO-bezoeker : het gaat zeer slecht met hem, hij krijgt 3 maal per dag medicatie, hij kan niet slapen, hij is zeer nerveus, hij vergeet heel veel.

3.3.5 Specifieke groep : minderjarigen

Zoals hierboven aangetoond is de opsluiting voor volwassenen zwaar op psychologisch vlak. Voor kinderen geldt dit eens te meer gelet op hun kwetsbare positie. Het is zeer moeilijk om aan kinderen uit te leggen waarom zij opgesloten zitten.

Uit verschillende psychologische rapporten blijkt dat de opsluiting van kinderen enkel om administratieve redenen een “psychische mishandeling” is. Kinderen hebben bescherming nodig en deze wordt niet geboden door hen op te sluiten.

Bij de opsluiting van minderjarigen, dient er een onderscheid gemaakt te worden tussen twee situaties: de situatie van de niet-begeleide minderjarigen en die van de begeleide minderjarigen.

Een niet-begeleide minderjarige is een vreemdeling die alleen naar België komt zonder dat zijn ouders of wettelijke voogd meegekomen is naar België. De niet-begeleide minderjarigen die per trein of per bus naar hier komen worden in België niet opgesloten om administratieve redenen. De niet-begeleide minderjarigen die echter via de luchthaven of via een zeehaven naar België komen en die niet over de nodige binnenkomstdocumenten beschikken worden wel opgesloten. Juridisch worden zij geacht niet op het grondgebied aanwezig te zijn en worden zij “tegengehouden” aan de grens. Deze kinderen en jongeren bevinden zich in het centrum 127, in Melsbroek.

De begeleide minderjarigen zijn de kinderen die met hun ouders worden opgepakt met het oog op uitwijzing naar het herkomstland of een andere Europees land dat verantwoordelijk is voor de behandeling van de asielaanvraag. Deze families worden opgesloten in het centrum 127 bis, en Merksplas en Vottem. Einde juni 2006 besliste de minister van binnenlandse zaken om de familie-vleugel in Vottem - die in de maand maart 2006 werd geopend - voorlopig te sluiten om meer plaatsen vrij te maken voor alleenstaande mannen.

a) Niet begeleide minderjarigen²⁵

Internationale rapporten tonen aan dat de opsluiting van deze groep van minderjarigen – gelet op hun kwetsbaarheid – niet zou mogen plaatsvinden.

Onze ervaring in de gesloten centra leert dat deze jongeren heel moeilijk begrijpen waarom zij van hun vrijheid worden beroofd en dat de opsluiting een nieuw trauma kan zijn bovenop hetgeen zij reeds meegemaakt hebben.

Daarenboven is het centrum 127 totaal onaangepast om kinderen op te vangen (*zie beschrijving van centrum 127, supra:1.1*) Er zijn geen aparte slaapruintes, er is geen onderwijs enz.

Een Libanese jongen van 16 jaar komt alleen met het vliegtuig naar België en wordt aan de grens tegengehouden omdat hij niet over de nodige binnenkomstdocumenten beschikt. Hij vraagt asiel aan. Er wordt hem een voogd toegewezen door de Dienst Voogdij. Hij wordt opgesloten in het centrum 127. Na 6 weken opsluiting slaan de stoppen door en krijgt hij een crisis waarbij hij een bed stukmaakt. De enige reactie van de DVZ op deze crisis is om hem over te plaatsen naar een ander gesloten centrum.

Een Rwandese jongen van 17 jaar vraagt asiel aan de grens en wordt opgesloten in het centrum 127. Hij lijdt zwaar onder het feit dat er niets te doen valt in het centrum. Hij voelt zich zeer eenzaam en ziet het schooljaar beginnen zonder dat hij kan deelnemen. Hij meldt dat hij zeer gestresseerd is.

²⁵ Bij ministerraad dd.19.05.2006. werd er door de federale regering beslist dat er in de toekomst een wettelijke regeling zal uitgewerkt worden waarbij niet-begeleide minderjarigen vreemdelingen enkel nog zullen kunnen worden opgesloten als er twijfel is over hun leeftijd. De opsluiting zal in principe beperkt worden tot 3 dagen teneinde de dienst voogdij toe te laten de leeftijd te bepalen. Indien echter vaststaat dat een jongere een NBM is zal hij overgebracht worden naar het centrum in Neder-over-Heembeek of Steenokkerzeel. Hij/zij zal daar aan een “beveiligd” regime onderworpen worden en zal juridisch geacht worden niet op het Belgisch grondgebied te zijn. Deze regeling dient nog wettelijk verankerd te worden (wet en KB)

b) Begeleide minderjarigen en hun families

Uit een omstandig psychologische rapport opgesteld door het Centre de Guidance van de ULB²⁶ in 1999 blijkt dat de opsluiting van kinderen enkel om administratieve redenen een “psychische mishandeling” is.

Kinderen hebben bescherming nodig en aangezien hun ouders vaak zeer erg onder druk staan, kunnen zij deze bescherming niet altijd bieden tijdens de opsluiting.

Ook kinderpsychiater Peter Adriaenssens liet al verschillende keren in de pers²⁷ horen dat kinderen in gesloten centra onder zware stress staan die heel veel schade kan toebrengen.

Ook voor de ouders is het zeer zwaar om dragen dat zij tijdens de opsluiting hun ouderrol niet meer kunnen opnemen.

Een externe kinderpsychologe Mevrouw Francine Dal (verbonden aan de vzw Solentra van AZ-VUB) die het centrum 127bis bezocht in de maand mei 2005 op vraag van een NGO, had met verschillende ouders en kinderen gesprekken en stelde het volgende :

Volgens een vader is zijn zoon actueel meer ziek, eet hij slecht en heeft hij nachtmerries. De zoon zegt ook uitdrukkelijk dat het eten van zijn moeder beter is en dat hij dit eten mist. Maar wat het moeilijkste voor hem is, dat hij beseft dat zijn ouders hun ouderrol niet meer kunnen vervullen.

De ouders kunnen niet meer beschermend optreden naar hun kinderen toe. Een moeder vertelt hoe moeilijk het haar valt dat haar kind berispt wordt door een personeelslid in haar bijzijn. Ze voelt zich als het ware geen moeder meer.

De kinderen werden door hun opvang in het gesloten centrum uit hun dagelijkse routineactiviteiten weggehaald en begrijpen moeilijk wat er gebeurt. De kinderen lopen geen school, hebben weinig activiteiten en geven de indruk rond te dolen. Hun ontwikkeling wordt als het ware stopgezet. Ze raken uit hun evenwicht door de gang van zaken.

Drie kinderen hebben ons gevraagd waarom ze opgesloten werden en waarom ze niet meer naar school mogen en hun vrienden niet meer zien. Sommige zijn verontwaardigd en kwaad, anderen reageren niet en lijken apathisch. Ze stellen zich vragen waarop hun ouders moeilijk kunnen antwoorden. De indruk is er dat er niet gewerkt wordt met hen over de onrechtvaardigheid van hun situatie.

Sommige vaders met wie we gesproken hebben zijn kwaad, terwijl de moeders en zeker de alleenstaande moeders meer berusten in hun situatie en de indruk geven het te hebben opgegeven. Ze zeggen de moed niet meer te hebben om te reageren. Met verdriet spreken ze over hun kinderen en over de gedragsveranderingen die zij opmerken bij hen. Zo vertelt een jonge vrouw dat haar zoontje weigert te spelen met andere kinderen, hij verdraagt het niet van haar gescheiden te worden....De neerslachtigheid van de moeders heeft zeker een impact op hun relatie met de kinderen en op de ontwikkeling van de kinderen zelf. Een van de kinderen met wie we gesproken hebben zei duidelijk dat zijn moeder hulp nodig had. Hier zien we een rolomkering waarbij het kind een verzorgende rol opneemt naar zijn moeder toe.

²⁶ Rapport Centre de Guidance van de ULB, service de santé mentale, 24 september 1999. Expertiserapport op vraag van de Rechtbank van eerste Aanleg te Brussel.

²⁷ De Standaard dd. 21.06.2006 artikel “ Kinderen sluit je niet op “ – De Morgen dd. 21.06.2006 “ ons asielbeleid maakt kinderen ziek”

De kinderpsychologe komt tot het volgende besluit :

“ Het opsluiten van de kinderen samen met hun ouders en de gevolgen hiervan op psychologisch vlak kunnen voor sommige van deze kinderen uiterst belangrijk zijn en hun vertrouwen in de anderen schenden. Deze kinderen hebben een eerste breuk in hun ontwikkeling gekend door het wegvlugten uit eigen land, en dit meestal in moeilijke omstandigheden. Dit betekende voor hen en voor hun ouders een verlies van hun familie, hun huis, hun cultuur, gewaarwordingen. De bruuske opsluiting in een gesloten instelling is een nieuwe breuk in hun ontwikkeling en kan een heropflakking van het psychisch lijden, dat ze al gekend hebben bij hun vlucht uit het land van herkomst, tot gevolg hebben. Voor sommige zal dit een nieuw trauma zijn.

De kinderen worden geconfronteerd met belangrijke stresssituaties, in de hand gewerkt door deze van volwassenen. Hun gevoel van veiligheid wordt geschonden, enerzijds door hun ouders, anderzijds door de maatschappij in het algemeen die normaal beschermend zouden moeten optreden naar hen toe.”

<p><i>Een Nigeriaanse alleenstaande moeder met een tweeling van 3 jaar wordt opgesloten . Een van de kinderen heeft astma. De moeder maakt zich grote zorgen over de gezondheidstoestand van haar kind en is zeer angstig om uitgewezen te worden. De moeder heeft constant zware hoofdpijn door de stress van de opsluiting. De familie werd na 2 maanden en een half opsluiting vrijgelaten.</i></p>
--

4. Druk en geweld rond uitwijzingen

Er bestaat weinig informatie over hetgeen er gebeurt bij uitwijzingen in België. Het is nochtans een uiterst belangrijk onderwerp want het stelt de vraag naar de grenzen waaraan de overheid zich dient te houden in het gebruik van geweld om een beleid te voeren. Er dient rekening gehouden te worden met fundamentele rechten en het principe van respect voor de fysieke en morele integriteit van iedere mens.

Het leek ons belangrijk een volledig deel van dit rapport te wijden aan de uitwijzingen gelet op de onduidelijkheid die er heerst over het huidig uitwijzingsbeleid. Daarenboven hebben wij tijdens onze bezoeken aan de gesloten centra ernstige aanwijzingen verzameld dat de behandeling van de vreemdelingen bij uitwijzingen mensonterend kunnen zijn.

Na de vraag in zijn politieke context geplaatst te hebben, bespreken wij het verloop van de uitwijzingen, van de voorbereiding tot de effectieve aankomst in het land waarnaar men wordt uitgewezen. Wij zullen ons verhaal verduidelijken aan de hand van voorbeelden die wij hebben kunnen optekenen tijdens onze contacten met de vreemdelingen in de gesloten centra. Deze illustraties zijn gebaseerd op objectieve gegevens (doktersattesten, informatie door derden: personeelsleden van de centra of anderen) maar ook op de getuigenissen van gedetineerden. In dit geval hebben wij ervoor gezorgd de bron goed te vermelden ("Mijnheer of Mevrouw X zegt dat..."). Aan het einde van dit deel, hebben wij de lijst opgenomen van verschillende (pogingen tot) uitwijzingen tussen januari 2004 en juli 2005 waarbij geweld zou gebruikt en waarvan wij op de hoogte werden gesteld.

4.1 Politieke context

Het beleid inzake uitwijzing van een land staat in directe relatie tot zijn migratiebeleid. Na de naoorlogse periode waarin talrijke personen werden aangemoedigd om in België te komen werken, heeft de economische regressie uit het begin van de jaren '70 de Belgische regering, zoals andere Europese staten, ertoe aangezet om in 1974 officieel een migratiestop in te voeren. Vanaf deze beslissing wordt steeds de volgende logica herhaald: de immigratie is gestopt; degenen die erin slagen toch binnen te komen, bevinden zich in de illegaliteit; illegalen moeten het land verlaten. Sindsdien werden talrijke wijzigingen aangebracht aan de wet van 15 december 1980 op de toegang tot het grondgebied, het verblijf, en de verwijdering van vreemdelingen en aan andere wetten, met een rechtstreeks effect op het leven van de vreemdeling: verstrenging van de grenscontroles, beperking van de sociale rechten van de vreemdelingen, verstrenging van de toekenningsvoorwaarden van een recht op verblijf en van het beleid inzake uitwijzing.

Verschillende elementen hebben deze tendens versterkt. Begin jaren negentig heeft de Belgische regering de bevoegdheid over het vreemdelingenbeleid van de Minister van Justitie overgeheveld naar de minister van Binnenlandse Zaken. De wet "Vande Lanotte"²⁸ van 15 juli 1996 heeft vervolgens het recht op verblijf beperkt en de mogelijkheden van opsluiting en verwijdering van vreemdelingen verhoogt. Naast "strengere" wetteksten, verhardden eveneens de praktijken: Zo werd er een interne richtlijn aan de politiediensten uitgevaardigd waarin het gebruik van dwingende technieken – o.m. het gebruik van een kussentje- werden toegestaan bij "moeilijke" uitwijzingen.

De dramatische dood van Semira Adamu in september 1998, veroorzaakte grote beroering en leidde tot het ontslag van de minister van Binnenlandse Zaken. Eén van de eerste gebaren van de nieuwe minister om de gemoederen te bedaren was het aanstellen van een Commissie, belast met de evaluatie van de instructies inzake verwijdering. Deze Commissie, die door professor Etienne Vermeersch werd geleid, heeft haar verslag in januari 1999 aan de minister voorgesteld. Dit verslag

²⁸ Minister van Binnenlandse Zaken geworden in oktober 1994.

toonde aan dat de richtlijnen betreffende de verwijdering aanzienlijke leemtes vertoonden en bovendien door de politieagenten slecht werden geïnterpreteerd als gevolg van een ontoereikende opleiding. Nieuwe richtlijnen (de "richtlijnen Van Den Bossche") werden in juli 1999 opgesteld om de uitwijzingen te omkaderen. De meest in het oog springende maatregel was om elke techniek te verbieden die, zelfs gedeeltelijk, de luchtwegen afsnijdt.

Na afloop van een proces dat bijna vijf jaar heeft geduurd, veroordeelde de correctionele rechtbank van Brussel op 12 december 2003 de (toenmalige) rijkswachters – ondertussen Federale politieagenten geworden door de politiehervorming- betrokken bij de zaak Semira Adamu. Hierop gingen de politiediensten belast met de uitwijzingen op de luchthaven van Brussel, in staking. Gedurende verschillende weken waren er geen uitwijzingen onder politie-escorte. Om uit deze situatie te geraken heeft de minister van Binnenlandse Zaken, in januari 2004, opnieuw beroep gedaan op een commissie geleid door professor Vermeersch (de Commissie "Vermeersch II"). De taak van deze Commissie was de richtlijnen te analyseren en te wijzigen opdat de verwijderingen "menswaardig (...) kunnen plaatsvinden waarbij ook de veiligheid van de politieagenten wordt gegarandeerd en hun juridische positie uitgeklaard". Deze commissie was samengesteld uit leden of vroegere leden van de diensten van de federale politie, van vertegenwoordigers van Fod Binnenlandse Zaken (Dienst Vreemdelingenzaken, Kabinet Binnenlandse Zaken) en vertegenwoordigers van piloten van lijnvluchten en luchtvaartmaatschappijen. Er zetelden slechts twee universiteitsprofessoren in deze Commissie. De onevenwichtige samenstelling van de commissie - die eveneens weerspiegeld wordt in de aanbevelingen van deze commissie waarvan de voornaamste zorg de bescherming van de politieagenten tegen eventuele gerechtelijke vervolgingen is - werd door het geheel van ngo's bekritiseerd. De uitwijzingen werden hervat op 3 februari 2004 als gevolg van een overeenkomst tussen de minister en de politievakbonden. Verschillende ngo's, waaronder Vluchtelingenwerk Vlaanderen, CIRE, Amnesty International, de Liga voor de mensenrechten werden 2 maal gehoord door de Commissie Vermeersch II. Ook het Centrum voor Gelijke kansen en voor Racismebestrijding werd tweemaal gehoord. De Franstalige "Ligue des Droits de l'homme" weigerde deel te nemen gelet op de onevenwichtige samenstelling van de Commissie. De belangrijkste eis van de aanwezige NGO'S en het CGKR, met name onafhankelijke waarnemers op het vliegtuig en video-opnames tijdens de uitwijzingen, werd door de Commissie Vermeersch II niet weerhouden.

Het Belgisch beleid inzake uitwijzing is geen geïsoleerd beleid maar past in een Europees kader. De goedkeuring van het programma van Tampere in 1999 had elke hoop laten varen dat de Europese Unie tot een verbetering van het migratiebeleid in Europa zou bijdragen, en leidde tot extra bezorgdheid over de migrantenrechten. Helaas zijn de lidstaten sneller geweest om hun krachten te bundelen voor een beleid inzake grenscontrole en bestrijding van clandestiene immigratie dan voor de vastlegging en erkenning van de rechten van verschillende categorieën van migranten (asiel, familiehereniging, langverblijvers...). De instrumenten ter bestrijding van illegale immigratie zijn gekend. Ze hebben als doel om de migranten weg te houden, om hun verplaatsing naar de grenzen moeilijker te maken en, a fortiori, om ze te verhinderen ze te overschrijden. Zo verstrengt het beleid inzake afgifte van visa, evenals de voorwaarden voor asiel en wettelijke immigratie door bekritiseerbare begrippen als "intern vluchtalternatief", "veilige landen" of "veilige derde landen". Zo proberen gemeenschappelijke politiepatrouilles (Spaans-Marokkaans of Italiaans-Libisch bijvoorbeeld) om de migranten in de woestijn te onderscheppen. Voor degenen die erin slagen om tussen de mazen van het net te glippen, wordt vervolgens alles in het werk gezet om hun uitwijzing te organiseren: opsluiting in gesloten centra, overname akkoorden met het land van herkomst, "gemeenschappelijke" charters tussen verschillende landen van de Unie met de financiële steun van de Europese Commissie.

4.2 Vóór de uitwijzing: voorbereiding en druk

4.2.1 verschillende vormen van drukkingsmiddelen

Er bestaan verschillende rechtstreekse of onrechtstreekse drukkingsmiddelen die gehanteerd worden om de uitwijzing te doen “slagen”.

Het belangrijkste drukkingsmiddel dat op een vreemdeling wordt uitgeoefend om hem uit te wijzen is natuurlijk de opsluiting op zich. Wettelijk is de uitwijzing trouwens de enige reden tot opsluiting. In principe is de opsluiting beperkt tot 5 maanden door de wet van 15 december 1980, in bepaalde gevallen tot 8 maanden. In de feiten echter, is de opsluitingsperiode onbegrensd aangezien in de praktijk, een nieuwe termijn begint te lopen wanneer een persoon zich tegen zijn uitwijzing verzet (zie supra 2.4.2) Hoewel deze praktijk zeer laakbaar is, weigerde het Europese Hof voor de Mensenrechten in een recente zaak om België hiervoor te veroordelen²⁹.

Het is duidelijk dat **de opsluiting als dusdanig** een uiterst moeilijke situatie is voor de gedetineerde die zoals reeds verschillende keren gesteld geen enkel straffeit heeft begaan. De opsluiting leidt tot allerlei psychische en soms lichamelijke klachten (zie supra 3.3). Een lange opsluiting is dan ook ontegensprekelijk een zeer sterk drukkingsmiddel dat de vrije keuze van personen beïnvloedt.

De druk is vaak verbaal. Wij horen regelmatig getuigenissen van gedetineerden over de manier waarop zij worden aangesproken door ambtenaren van DVZ, personeelsleden van de centra, of leden van de federale politie om hen ertoe aan te zetten te vertrekken.

Opsluiting van **het hele gezin** is een ander soort druk, misschien meer onrechtstreeks, die op het gezinshoofd wordt uitgeoefend. Men bespeelt in dit geval de pijn die ouders voelen hun kinderen opgesloten te zien, een pijn die soms groter is dan de eigen pijn opgesloten te zijn (zie supra 3.3.5). Ook de praktijk van DVZ om bij een oproep te melden dat alle familieleden moeten aanwezig zijn wordt als grote druk ervaren. En wanneer een ouder zich alleen aanbiedt, komt het vaak voor dat hij aangehouden en opgesloten wordt. DVZ hoopt op die manier dat de andere gezinsleden zich komen melden om hem te vervoegen.

September 2005. Getuigenis van D: "Ik ben, met mijn vrouw, naar de Dienst Vreemdelingenzaken gegaan om een nieuw asielerzoek in te dienen. Daar heeft men me gezegd dat ik absoluut met mijn baby moest terugkomen want dat de geboorteakte niet volstond en dat men een foto van mijn baby moest nemen. Ik ben op de voorziene datum teruggekeerd, samen met mijn vrouw en mijn baby. Men heeft ons gezegd te wachten. Enkele tijd nadien schreeuwde een dame ons toe: "Volg mij". We zijn dan in een kleine zaal met 6 agenten aangekomen. Men heeft ons gezegd: "Gelieve dit papier te ondertekenen, uw asielerzoek wordt geweigerd maar maakt u niet ongerust, u gaat de procedure in een gesloten centrum voortzetten."

Juni 2005. Familie C, 4 jaar en 8 maanden van wettelijk verblijf in België. 5 kinderen van wie twee in België geboren en ernstig gehandicapt zijn. Zij zijn meer dan 3 maanden opgesloten gebleven. C meldt dat na verschillende pogingen tot uitwijzing, waarvan één poging met beledigingen, de 7 familieleden nogmaals naar de luchthaven worden geleid. De familie wordt gescheiden, de echtgenoot alleen, de vrouw en de kinderen elders. Gedurende anderhalf uur passeren er 5 personen de revue om met hem te praten en hem er proberen van te overtuigen zich te laten inschepen. Op het laatste moment werd de familie naar het vliegtuig gebracht, zij zijn het vliegtuig ingegaan, maar op verzoek van de kapitein opnieuw uitgestapt. De indruk van C is dat de personen die belast werden met de uitwijzing, probeerden om hem te provoceren opdat hij iets "doms" zou doen.

²⁹ Het Hof heeft het verzoek onontvankelijk verklaard: Nancy Ntumba Kabongo tegen België, 2 juni 2005, verzoek no 52467/99.

December 2005. Familie J, 5 jaar in België. 3 kinderen waarvan 2 die in België geboren zijn. Eind augustus wordt het gezin opgesloten. Het gezin ondergaat twee pogingen tot uitwijzing waarvan een met geweld en beledigingen (zie infra, 4.3.2.2). Na drie en een halve maand van opsluiting beveelt de Raadkamer de vrijlating van de echtgenote en van de 3 kinderen. Ondertussen werd de echtgenoot in hechtenis gehouden en naar een ander centrum overgebracht. Hij zal tenslotte alleen in januari 2006 uitgewezen worden.

Zoals in het eerste deel (2.5.2) aangeduid, hebben de gevangenen de mogelijkheid om aan **het programma REAB** (Return and Emigration of Asylum seekers ex Belgium) deel te nemen **dat door IOM wordt georganiseerd** (Internationale Organisatie voor Migratie). Dit hulpprogramma voor "vrijwillige terugkeer" heeft tot doel personen te overtuigen terug te keren naar hun herkomstland door hun vliegtuigbiljet te betalen en een premie aan te bieden. In principe neemt IOM eveneens de opvolging van de grensformaliteiten voor haar rekening.

Het is evident dat zo'n terugkeer waardiger is dan de gedwongen uitwijzing. Als niet opgesloten personen hier toegang tot hebben, is het normaal dat ook gedetineerden hiertoe eventueel een verzoek kunnen indienen. Evenwel zijn wij van mening dat men in dit geval absoluut moet vermijden om over "vrijwillige" terugkeer te spreken want de opgesloten personen beschikken natuurlijk niet over hun volledige vrijheid. Zij staan onder druk door het feit zelf van hun opsluiting. Deze keuze van "zelfstandige" terugkeer vanaf een gesloten centrum stemt niet overeen met ons idee van wat een vrijwillige terugkeer moet zijn, namelijk: vrij toegekend.

Volgens informatie van de gedetineerden echter, wordt er soms verkeerd gebruik gemaakt van deze mogelijkheid tot terugkeer. De sociale diensten van de gesloten centra – dus ambtenaren van de Dienst Vreemdelingenzaken - worden verzocht het programma REAB voor te stellen aan de gedetineerden. Hierbij wordt er soms druk uitgeoefend door te stellen: "Als je niet voor een vrijwillige terugkeer tekent, dan word je geëscorteerd en loop je het risico door de autoriteiten van jouw land te worden opgemerkt".

Sporadisch horen wij gedetineerden die melden dat zij zich bedrogen voelen door de manier waarop zij verplicht werden hun akkoord tot een vrijwillige terugkeer te geven³⁰

December 2004. Mijnheer D zegt een vraag tot vrijwillige terugkeer onder druk te hebben ondertekend: "ofwel teken je ofwel vertrek je onder escorte".

November 2005. Mevrouw M na 1 maand opsluiting over de mogelijkheid tot terugkeer IOM: "Ik heb geen keuze. Er zijn er die hier 6 of 7 maanden blijven! Daarom heb ik besloten om te vertrekken. Ik wil hier niet langer blijven. "

Een ander drukkingsmiddel is de **plaatsing in afzondering** voor het vertrek. In functie van het uur van de vlucht en dus van de vertrektijd uit het centrum, worden de gedetineerden uit de groep gehaald en in afzondering geplaatst. Het is een manier om ze beter te controleren en ongetwijfeld ook om solidariteitsbewegingen van medegedetineerden te vermijden.

Tot slot vult de **graduele stijging van het gebruik van dwang en geweld door de politie** bij de opeenvolgende uitwijzingspogingen het arsenaal van drukkingsmiddelen aan. Bij een eerste poging tot uitwijzing, wordt de persoon over het algemeen zonder geweld naar het gesloten centrum teruggebracht wanneer hij duidelijk blijkt geeft van zijn weigering om te vertrekken. Het geweld stijgt vervolgens mee met het aantal pogingen tot uitwijzing. De richtlijnen laten bepaalde harde

³⁰ Voor meer informatie hierover zie: CIRE, Vluchtelingenwerk Vlaanderen, Hulp bij vrijwillige terugkeer: bevindingen en vooruitzichten, 2005, pp. 94-97.

technieken toe: vastbinden van de handen en soms van de voeten; volledige kneveling van alle ledematen; bescherming van het hoofd in “schuim” gebruikt bij gevechtssporten; proppen; enz.

Mei 2006. De heer S, na een poging tot uitwijzing: "Een van beide politieagenten was brutaal toen hij me toesprak. Hij zei me dat ze me de volgende keer zouden vastbinden zoals een sandwiche en dat ze me in het vliegtuig zouden werpen. Ik heb hem geantwoord: "ik ben geen sandwiche". De andere was beleefder maar hij heeft me gezegd dat ik niets moest zeggen en dat hij niks met mijn problemen wilde te maken hebben".

4.2.2 De rol van de sociale diensten in de gesloten centra

Het koninklijk besluit van 2 augustus 2002 dat de werking van de gesloten centra vastlegt, bepaalt dat het personeel van de centra als opdracht heeft om de gedetineerden "psychologisch en sociaal" te begeleiden, om "ze voor te bereiden op hun eventuele verwijdering" en om "ze aan te sporen tot de naleving van de beslissing tot verwijdering die ten opzichte van hen zou genomen zijn"³¹. Deze taken plaatsen hen natuurlijk in een delicate situatie ten opzichte van de beroepsethiek en de onafhankelijkheid die men van sociaal assistent mag verwachten. Sommige gedetineerden vertellen ons dat zij zeer sterke druk ervaren over hetgeen bepaalde sociaal assistenten zeggen of doen om hen te overtuigen te vertrekken. Er is niet alleen het expliciete woordgebruik maar ook soms het tekort aan informatie die gegeven wordt over het mogelijk juridisch beroep, dat de gedetineerden als druk ervaren. Voor de gedetineerden is het zeer moeilijk om dergelijk houding te begrijpen vanwege een persoon wiens beroep het is "sociale hulp" te bieden.

Februari 2004. Mijnheer B beklagt zich over het racisme van zijn maatschappelijk werker, die hem onder druk zet om zijn repatriëring te aanvaarden.

Juni 2004. Mijnheer B beklagt zich over zijn sociaal assistent die hem heeft gezegd dat "het niet de moeite loont om met zijn pro deo-advocaat contact op te nemen omdat die toch niets kan doen voor hem".

Mei 2005. Mijnheer S beklagt zich over de druk die hij dagelijks ondergaat van sociale personeelsleden, die hem bij elke contactname zeggen dat er niets aan te doen is, en dat hij ermee moet instemmen om te vertrekken. Hij is natuurlijk zeer in paniek gebracht door het idee om naar Somalië terug te keren.

4.2.3 De rol van de vertegenwoordigers van SN Brussels Airlines

Krachtens het Verdrag van Chicago betreffende de burgerlijke luchtvaart, hebben luchtvaartmaatschappijen de verplichting om op eigen kosten de personen die niet over de noodzakelijke documenten voor toegang tot het grondgebied beschikken terug te brengen naar hun plaats van vertrek. Bovendien factureert in België de Dienst Vreemdelingenzaken de luchtvaartmaatschappijen voor de kosten verbonden aan het verblijf van vreemdelingen in een gesloten centrum "aan de grens"³². Eens de toegang tot het Belgisch grondgebied wordt geweigerd aan de vreemdeling, hebben de luchtvaartmaatschappijen er dus alle belang bij dat de uitwijzing zo snel mogelijk wordt uitgevoerd.

Daardoor gaan ook de luchtvaartmaatschappijen druk uitoefenen op de opgesloten vreemdeling aan de grens. Deze situatie leidt tot rolverwarring: het beleid inzake verwijdering moet een publieke opdracht blijven en rekening houdend met het feit dat het eerbiedigen van fundamentele rechten op

³¹ Art. 3 van het K.B. van 2 augustus 2002

³² Artikel 74/4 van de wet van 15 december 1980.

het spel staat, zou de uitvoering ervan in geen geval mogen toevertrouwd worden aan "privé" actoren.

Het ter ziele gegane Sabena had een protocolakkoord afgesloten met de minister van Binnenlandse Zaken op 24 mei 2000. Deze overeenkomst voorzag in de organisatie van uitwijzingen met een escorte door het veiligheidspersoneel van Sabena. Enkel in geval van bijzondere moeilijkheden kon de luchtvaartmaatschappij op de (toenmalige) rijkswacht beroep doen. Dit protocolakkoord machtigde eveneens de maatschappij contact te hebben in de centra met personen die werden uitgewezen om hen "voor te bereiden op het vertrek". SN Brussels Airlines heeft deze overeenkomst overgenomen: vertegenwoordigers van de maatschappij begeven zich aldus regelmatig in de centra om personen te overtuigen via hun lijnvluchten weer te vertrekken. Soms met lokmiddelen, zoals biljetten voor binnenlandse vluchten in het herkomstland. Maar soms ook door dezelfde soort druk te gebruiken dat het personeel in de centra uitoefent, namelijk herinneren aan het risico om op een meer brutale wijze te worden uitgewezen met politie-escorte of via speciaal daartoe gecharterde vliegtuigen.

Augustus 2004. Agenten van SN Brussels Airlines bieden biljetten op binnenlandse lijnen in Congo aan om de gevangenen te overtuigen kalm met hen te vertrekken.

Maart 2005. Mevrouw C en haar twee kinderen. Zij is in Zaventem aangekomen en heeft vervolgens asiel aangevraagd. Het kleinste kind van 7 jaar lijdt aan aangeboren glaucoom van het linkeroog. Mevrouw C vertelt dat leden van de maatschappij SN Brussel Airlines gekomen zijn om haar te overtuigen een uitwijzing te aanvaarden, om aldus haar kinderen (en vooral de jongste, reeds diep fysiek en psychologisch getekend) niet te confronteren met het zicht van hun gehandboeide mama, vastgebonden voor inscheping.

4.2.4 De plaatsing in de transitzone

Het gebeurt dat vreemdelingen "aan de grens" in de transitzone van de nationale luchthaven van Brussel orden geplaatst. Het betreft twee soorten personen:

1. vreemdelingen die zich aan de grens met een paspoort en een visum aanbieden maar wie de toegang tot het gebied om de een of andere reden wordt geweigerd (ontoereikende bestaansmiddelen voor levensonderhoud, twijfel over de werkelijke reden van verblijf, enz.) en
2. vreemdelingen die aan de grens asiel hebben aangevraagd, die uitgeprocedeerd zijn en die, "juridisch geacht", nooit toegang tot het grondgebied hebben gehad.

In deze twee gevallen worden deze personen in een centrum opgesloten in afwachting van hun uitwijzing. Sommigen verkrijgen echter een beschikking tot invrijheidsstelling van de Raadkamer, dewelke als taak heeft de wettelijkheid van detentie te controleren. De Belgische Staat moet deze beslissing tot vrijlating uitvoeren. Maar de Dienst Vreemdelingenzaken geeft een zeer bijzondere interpretatie aan deze verplichting: hij plaatst de personen van wie de Raadkamer de vrijlating heeft bevolen in de transitzone van de luchthaven, waaruit zij natuurlijk niet kunnen weggaan. Zij verblijven er soms verschillende weken, en sommige verschillende maanden, onder erbarmelijke omstandigheden, zonder enige begeleiding.

De redenering van de Dienst Vreemdelingenzaken is gekend: deze personen worden niet meer "in gevangenschap gehouden" aangezien zij elk moment vrij zijn een vliegtuig te nemen, maar zij kunnen geen toegang tot het grondgebied hebben aangezien zij het voorwerp uitmaken van een geldige beslissing tot uitwijzing. De beslissing tot uitwijzing en de beslissing tot opsluiting vallen onder de bevoegdheid van twee rechtbanken: de Raad van State enerzijds en de Raadkamer

anderzijds. Het feit dat de Raadkamer de in vrijheidstelling van een persoon beveelt stelt de beslissing van weigering van toegang tot het grondgebied niet in vraag.

Deze praktijk werd reeds afdoend door Belgische ngo's, advocaten, de federale Ombudsman³³ en internationale mensenrechtenorganisaties³⁴ aan de kaak gesteld. In een beschikking van de Kortgedingrechter van Brussel dd. 14 februari 2003³⁵ werd deze praktijk streng veroordeeld. Wat onaanvaardbaar en in strijd met de Rechtstaat is, oordeelt de rechtbank, is het feit dat "de Belgische Staat [de vreemdeling] plaatst in een andere gesloten plaats (de transitzone) waar de levensomstandigheden onmenselijk en mensonwaardig zijn, hopen dat [deze persoon] dan zal besluiten om 'vrijwillig' het uitwijzingsbevel uit te voeren".

Behalve dat het hier gaat over een onmenselijke en mensonwaardige behandeling, en dat er sprake is van een onwettelijke vrijheidsberoving, wordt deze praktijk ook aangewend als "ontradend" signaal naar de vreemdelingen die naar België willen komen en als een onaanvaardbaar drukkingsmiddel op de gedetineerden. Men tracht immers de vreemdelingen aan de grens ervan te weerhouden om gebruik te maken van zijn recht om de wettelijkheid van de opsluiting te laten toetsen door de Raadkamer. Alles in acht genomen, zijn zij niet beter af in gesloten centrum dan verschillende weken zonder begeleiding in de transitzone rond te lopen? Dit is een overtreding van het recht op effectief beroep dat door artikel 13 van het Europees Verdrag ter bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden wordt gegarandeerd. In zijn laatste verslag over België, heeft het Europese Comité ter preventie van foltering nogmaals aanbevolen dat de Belgische overheid onmiddellijk de vereiste maatregelen zou nemen om definitief een einde te stellen aan deze praktijk³⁶.

Volgens de Dienst Vreemdelingenzaken (activiteitenverslag 2004), werden er in 2004 22 mensen in de transitzone "geplaatst". Dat jaar hadden de NGO'S sterk gemobiliseerd. Bepaalde personen verbleven verschillende maanden in de transitzone, onder beklagenswaardige omstandigheden³⁷ Wij weten dat deze praktijk in 2005 verder ging. Wij hebben natuurlijk geen kennis van alle gevallen. In september 2005 werden ons drie gevallen gemeld.

Januari 2004, Mevrouw A, Angolese. Aangekomen in Zaventem. De toegang tot het grondgebied wordt haar geweigerd en ze wordt opgesloten. Ondanks een bevel tot invrijheidstelling door de Raadkamer, werd zij in de transitzone van de luchthaven ondergebracht. Elke dag kwamen politieagenten haar opzoeken om haar te overtuigen naar Kinshasa terug te keren. Teruggebracht in het centrum, werd zij elke ochtend gewekt, bedreigd met een nakende uitwijzing.

³³ Advies van de federale Ombudsman van 14 september 2004 in antwoord op een bezwaar van de Ligue des droits de l'homme betreffende de situatie van vijf vreemdelingen in transitzone van de nationale luchthaven van Brussel.

³⁴ Opmerkingen van het Comité van de Mensenrechten van de Verenigde Naties van 30 juli 2004 dat in dit geval over "willekeurige vrijheidsberoving die kan leiden tot onmenselijke en mensonterende behandelingen" spreekt en die "de fundamentele rechten van vreemdelingen die ervan het slachtoffer zijn minachten".

³⁵ Civ. Brussel (ref.), 14 februari 2003, n° 2003/214/C, onuitgegeven.

³⁶ CPT, rapport aan de Belgische regering, CPT/inf (2006) 15.

³⁷ 23 maart 2004, "en transit...vers la liberté?", Association pour le droit des étrangers, Amnesty International, Barreau de Bruxelles, Centrum voor Gelijke kansen en voor racismebestrijding, CIRE, Jesuit Refugee Service; 6 mei 2004, "Zone de transit: bilan d'un gâchis", CIRE, MRAX, Ligue des droits de l'homme, Amnesty International

Juli 2005. Mevrouw M, Kameroenese. Na geweld te hebben ondergaan bij een poging tot uitwijzing, heeft het personeel van het centrum haar ervan weerhouden om een verzoek tot vrijlating in te dienen: aangezien zij geen toegang tot het grondgebied had, zou zij zich in geval van invrijheidsstelling door de Raadkamer opnieuw in de transitzone bevinden. De procedure voor de raadkamer werd door het personeel afgeraden terwijl het om een fundamenteel recht gaat. Als de beslissing een in vrijheidsstelling is, zal DVZ haar zeker in de transitzone plaatsen, onder de onzekere omstandigheden die men kent. De sociale assistent gelooft dat men één ding moet doen: Mevrouw M helpen een uitwijzing te aanvaarden.

4.3 Tijdens de uitzetting

Door onze aanwezigheid in de gesloten centra ontmoeten wij vaak gedetineerden die getuige/slachtoffer zijn geweest van geweld tijdens een uitwijzingspoging.

Door de publicatie van enkele van deze getuigenissen willen wij verduidelijking brengen. De getuigenissen werden rechtstreeks van de vreemdelingen bekomen en zijn dus niet verzameld via een derde. Het is een stem die niet vaak gehoord wordt. Soms bevestigen de doktersattesten en de lichamelijke letsels van de gedetineerden hun getuigenis. Ondanks deze “meer objectieve” elementen, stellen wij echter vast dat bij een klacht tegen gewelddadig gedrag het heel zeldzaam is dat er tuchtrechterlijke of gerechtelijke maatregelen worden genomen.

De lijst van de getuigenissen die wij publiceren is niet exhaustief. Gezien het grote aantal personen die getuigen over geweld, moeten wij ook denken aan diegenen die effectief gedwongen werden uitgewezen. Deze mensen hebben, in het geval dat er brutaal geweld zou gebruikt zijn, uiteraard geen enkel middel om een getuigenis af te leggen of om klacht in te dienen.

Het is geenszins onze bedoeling om hier alle politieagenten die instaan voor de uitwijzingen te viseren. We willen door het openbaar maken van deze getuigenissen enkel het democratisch debat rond uitwijzingen aanzwengelen. De gedwongen uitwijzing houdt in zich reeds een risico op geweld in. Jarenlang al vragen NGO's dat er meer externe controle op de uitwijzingen komt. Wij hopen dat dergelijk toezicht zal helpen de straffeloosheid tegen te gaan als het gebruik van geweld kan aangetoond worden.

Mei 2005, Meneer K. Poging tot gedwongen uitwijzing. Hij beweert veel slagen te hebben gekregen. In het vliegtuig gebracht, zaten politieagenten rondom hem. Hij sprak met een stewardess die zei dat zij niets voor hem kon doen. De commandant luisterde niet naar hem. Toen het vliegtuig in beweging kwam heeft hij geroepen, zegt hij. Om hem te doen zwijgen heeft hij een slag op zijn lip gekregen. Hij bloedde en een stewardess zei dat hij verzorging nodig had. Hij werd ontscheept en naar een zaal overgebracht waar veel politieagenten langskomen en waar hij slaag kreeg. Op een bepaald moment heeft men zijn bagage aan zijn nek gehangen. Hij moest ze zo dragen. Een doktersattest van AZG heeft zijn getuigenis over ondergaan geweld bevestigd.

Hij werd later vrijgelaten en mocht zich in België vestigen aangezien zijn ouders de Belgische nationaliteit verkregen hadden.

4.3.1 Internationale kritiek en behoefte aan transparantie

In 2001 bevestigde het CPT, naar aanleiding van hun derde bezoek aan België, dat “de gedwongen uitwijzingen van vreemdelingen een reëel risico inhouden op onmenselijke en vernederende behandeling”.

Of het nu gaat om een repatriëring of een terugleiding, het gedwongen vertrek onder escorte, die het gebruik van dwangmiddelen veronderstelt- elke uitwijzing houdt een risico tot ontsporing in: er is

geen externe controle tijdens de operatie, er zijn slechts sporadisch interne controles, er zijn geen video-opnames. De afwezigheid van externe controlemiddelen laat niet toe om de exacte waarheid over de feiten te achterhalen en laat evenmin toe na te gaan of de tegen de vreemdeling gebruikte middelen “redelijk en proportioneel”³⁸ zijn geweest zoals de reglementering voorschrijft.

Op het moment van de uitwijzing, komen vaak bij de vreemdeling alle frustraties van de voorbije opsluitingsperiode naar boven. Na een verblijf in een gesloten centrum is het moment waarop de uitwijzing nakende is vaak een moment waarop heel veel angst (terugkeer, mislukking) naar boven komt en iemand kan “ontploffen”. Daarenboven accentueert de “repressieve” context (handboeien, aanwezigheid van politiediensten) alleen maar de gespannen sfeer die rond de uitwijzingen hangt.

Februari 2005. Meneer B. klaagt over de gewelddadige behandeling die hij ondergaan heeft tijdens de poging tot gedwongen uitwijzing: zijn handen werden met handboeien op zijn rug gebonden, zijn benen en voeten werden niet mobiel gemaakt. Hij zou slagen gekregen hebben van meerdere mensen die hij niet kon zien aangezien hij plat op de grond werd geduwd. Hij zou eveneens gekneveld zijn geweest om hem het schreeuwen te beletten. Tijdens de volgende bezoeken was hij getraumatiseerd door deze ervaring, hij werd dagelijks door de arts opgevolgd.

Wanneer er in de pers gewag wordt gemaakt van gewelddadig gedrag van politieagenten tijdens uitwijzingen, heeft de overheid het meestal over het agressieve gedrag van de gedetineerde dat moest worden onderdrukt. Zonder verslag of externe getuigenis kan men dit moeilijk bewijzen of ontkrachten. Dit gebrek aan transparantie verhindert het vertrouwen dat men in de overheid, belast met de uitwijzing, kan hebben. De organisatie van frequent uitgevoerde en onafhankelijke controles zou voordelig zijn voor iedereen: deze controles zouden de waarheid aan het licht brengen en straf-feloosheid tegengaan, terwijl ze de politieagenten zouden beschermen tegen valse aantijgingen.

Er bestaan wel tal van officiële maatregelen om de controle op de uitwijzingen te verbeteren³⁹ maar zij worden nooit toegepast of slechts sporadisch gebruikt:

*In 2001 heeft België het CPT garanties gegeven over het gebruik van geweld tijdens uitwijzingen. Toch verklaarde het VN-comité voor de mensenrechten in 2004: “Het comité is bezorgd over feit dat men het overdreven gebruik van geweld tijdens de uitwijzing van vreemdelingen opnieuw signaleert ondanks het in werking treden van nieuw geformuleerde richtlijnen. De overheid zou elk excessief gebruik van geweld tijdens de uitzetting van vreemdelingen moeten tegengaan. Een vorming en een verder doorgevoerde controle op de agenten belast met de verwijdering zou moeten worden verzekerd”.*⁴⁰

³⁸ Art. 37 van de wet van 5 augustus 1992

³⁹ Als voorbeeld: de aanbeveling 1547 van de parlementaire vergadering van de Raad van Europa, de 20 richtlijnen over de gedwongen terugkeer van de Raad van Europa of nog "de normen van CPT".

⁴⁰ Comité van de mensenrechten van de Verenigde Naties, 81ste zitting, 21 en 24 juli 2004

4.3.2 De verschillende stappen van de uitwijzing

De uitwijzingen behoren tot de bevoegdheid van het Veiligheidsdetachement van de Federale Politie op de Nationale Luchthaven (VDNL). In geval van terugleiding is het het veiligheidspersoneel van de luchtvaartmaatschappij die bevoegd is. Men kan zich afvragen of het wel opportuun is om de verantwoordelijkheid voor zo'n delicate opdracht over te dragen aan privé actoren zoals de luchtvaartmaatschappijen.

Het gebeurt dat de luchtvaartmaatschappij aan de federale politie (VDNL) vraagt om de uitwijzing zelf te organiseren als blijkt dat dit voor de luchtvaartmaatschappij te moeilijk is.

Behalve voor de "onmiddellijk" uitwijzingen, bvb. vanuit een politiecommissariaat, kent de uitwijzingsprocedure drie stappen: overbrenging van het gesloten centrum naar de luchthaven, opsluiting in de lokalen van de federale politie in Zaventem, en de inscheping.

a) De overbrenging van het gesloten centrum naar de luchthaven

Na een nacht in isolatie doorgebracht te hebben in het gesloten centrum, wordt de vreemdeling naar de luchthaven van Zaventem overgebracht. Het gebeurt dat de uitwijzing vanuit een ander land van de E.U. wordt georganiseerd. Dit is bijvoorbeeld het geval voor uitwijzingen onder escorte voor Algerijnen. Zij vertrekken vanuit Frankrijk. Het VDNL organiseert de overdracht naar het buurland. Er werden ons twee gevallen van gebruik van geweld tijdens deze overbrengingen gemeld in 2005. In één geval werd de geweldpleging bevestigd door een medisch attest.

Januari 2005, Meneer T. Het verhaal van meneer T., dat door medische attesten wordt bevestigd, is uitzonderlijk gewelddadig. Er werd hierover een klacht ingediend bij het comité P. Mijnheer T., die de Algerijnse nationaliteit heeft, diende een poging tot uitwijzing te ondergaan vanuit Rijsel. Het is in de auto die hem naar Rijsel bracht dat de hier aangehaalde feiten zich hebben voorgedaan. Hij heeft ons verteld dat alvorens uit het gesloten centrum te vertrekken, hij rustig gevraagd had om met de verantwoordelijke van de vier agenten te spreken en zijn situatie toe te lichten en uit te leggen waarom hij zou weigeren in het vliegtuig te stappen. De verantwoordelijke voor de escorte had elk gesprek met hem geweigerd. Zijn handen werden met handboeien op zijn rug vastgebonden. Zijn voeten en benen werden met plastic touw afgebonden en hij diende op zijn buik in de auto (type lichte vrachtauto) neer te liggen. Vanaf het gesloten centrum tot in Rijsel heeft een lid van de escorteploeg zijn voet op het hoofd van Mijnheer T. geplaatst om hem op de grond te houden. Als hij zei dat hij moeilijkheden had om te ademen, dat hij zich misselijk voelde en dat hij dorst had, zei de agent: "Als je overgeeft, dan ga je dat terug opeten".

Het gebeurt dat de vreemdelingen – tijdens de overbrenging van het gesloten centrum naar de luchthaven – niet altijd op de hoogte worden gebracht van wat hen overkomt en van wat er gaat gebeuren. Dit gebrek aan correcte informatie kan een bijkomende stressfactor betekenen. De algemene inspectie van de federale en de lokale politie heeft zelf aangegeven dat "de informatie gegeven aan de vreemdeling over de reden van zijn vervoer niet altijd goed gebeurt"⁴¹.

⁴¹ Middagen van het Centrum voor gelijke kansen, ontmoeting met de algemene Inspectie van de politiediensten. 16 februari 2005.

December 2005. H. en haar 10-jarige zoon A., vijf jaar woonachtig in België. Na een eerste mislukte poging tot uitwijzing werden zij overgebracht naar een ander gesloten centrum. De detentie van deze familie kreeg veel mediabelangstelling door een ondersteuningscomité uit de regio waar zij woonden, maar ook omwille van de grote veiligheidsrisico's in het land van herkomst bij uitwijzing van H. Ongetwijfeld om verdere mediatisering en mobilisatie te vermijden, werd beslist de repatriëring uit te voeren vanuit de luchthaven van Schiphol in Nederland. Volgens andere gedetineerden werd H. op de dag van haar uitwijzing, en dus zonder nog de mogelijkheid te hebben haar advocaat te verwittigen, uitgenodigd op de sociale dienst van het centrum. Zij dacht dat het om een administratieve kwestie ging. Eens zij geïsoleerd werd van de rest van de groep, is men haar zoon gaan halen en zijn ze samen, begeleid door een politie-escorte, via de autosnelweg naar de luchthaven van Amsterdam gebracht.

Over het algemeen worden de vreemdelingen lang vóór het vertrek van het vliegtuig naar de luchthaven gebracht waar ze dan lang moeten wachten in de cellen van de federale politie.

b) Het wachten in de cellen van Zaventem

De cellen van de luchthaven werden ons omschreven als kleine ruimtes, van waaruit het contact met de buitenwereld (ook met advocaat) bijna onmogelijk is. De NGO's hebben er geen toegangsrecht.

De vreemdelingen melden ons vaak dat hier geweld plaatsvindt. In een geïsoleerde plaats, onttrokken aan de blikken van derden, is de druk op personen het hoogst, en dit kan tot buitensporigheden leiden. Volgens de getuigenissen die wij hebben gehoord, zouden er vernederingen, beledigingen en lichamelijk geweld gebruikt worden.

De context is deze van een nabije uitwijzing. Er kan dus een soort van "machtsstrijd" ontstaan tussen de agenten belast met de uitwijzing en de vreemdeling. Voor diegene die vroeger reeds een uitwijzing geweigerd heeft wordt zou- volgens de getuigenissen van de vreemdelingen de druk opgevoerd worden waarbij soms de grenzen van het aanvaardbare, zouden overschreden worden.

Vijf Congolese vrouwen, zomer 2004 Asielzoekers aan de grens, hun asielaanvraag werd geweigerd. Zij hadden allen gedurende vele maanden in een gesloten centrum gezeten, één van hen verbleef er elf maanden. Allen hadden zij reeds verschillende pogingen tot repatriëring ondergaan, waarvan één 13 pogingen.

De volgende feiten zouden zich, in afwachting van hun uitwijzing, in de cellen van Zaventem hebben voorgedaan. In grote lijnen hebben de vijf vrouwen hetzelfde parcours gevolgd: overbrenging naar een cel in de luchthaven. Het gaat over een ruimte zonder vensters, waarin enkel een betonnen bank staat, zonder matras en enkel bedekt met een dun laken, alsook een vreselijk stinkend toilet. Meerdere politieagenten (mannen en vrouwen) zouden hen verplicht hebben om zich volledig uit te kleden en vernederende woorden tegen hen gezegd hebben. Zij moesten verschillende uren wachten zonder eten en drinken voordat men later aan hen kwam vragen of zij hun uitwijzing aanvaardden. Zij hebben geweigerd en werden teruggebracht naar het gesloten centrum. Daar hebben wij hun verhaal gehoord. Hun gevoel van vernedering was heel diep. Een collectieve klacht werd aan comité P. voorgelegd. De onderzoekers zijn hun werk begonnen en hebben aan DVZ gevraagd om de uitwijzing uit te stellen tot het einde van het onderzoek. Enkele dagen later werden deze vrouwen allemaal effectief uitgewezen. (zie onderaan, 4.3.2.3: het verhaal dat zij gedaan hebben van hun uitwijzing). Tot nu toe is er geen gevolg gegeven aan de klacht ingediend bij het comité P.

Tijdens de missie van een NGO in Congo, heeft men vier van deze vrouwen kunnen opsporen en hebben zij opnieuw hun versie van de feiten bevestigd.

De getuigenissen melden bedreigingen, psychologische druk, en geen enkele mogelijkheid om iets te eten of te drinken. De verhalen over lichamelijk geweld zijn zeldzamer maar hardnekkiger. De

gedetineerden (zowel mannen als vrouwen) zouden soms verplicht worden om zich te ontkleden, en buiten het zicht van derden brutaal worden behandeld.

Juli 2005 Meneer F. Irakees. Asielzoeker. Opgesloten in afwachting van zijn overbrenging naar het Verenigd Koninkrijk, dat verantwoordelijk is voor het onderzoek van zijn asielaanvraag. De overbrenging is onder dwang gebeurd: naar een cel gebracht in Zaventem, werd hij zeer ruw behandeld, de tekenen zijn duidelijk zichtbaar op zijn lichaam. De arts heeft Meneer F. onderzocht en erkend dat hij brutaal werd aangepakt. Het comité P. werd op de hoogte gebracht. Tot nu toe is er geen gevolg.

December 2005. Familie J., 5 jaar woonachtig in België. De familie heeft drie kinderen waaronder twee die in België geboren zijn. Aangehouden eind augustus 2005. Het gezin heeft twee pogingen tot uitwijzing ondergaan. Na de tweede poging in november, vertelt de vrouw het volgende (de man was te zwak om te spreken): In Zaventem moesten zij in twee verschillende cellen blijven (zij met de kinderen en de man alleen). Op het moment van de inscheping werd eerst de man naar het vliegtuig gebracht, gehandboeid, de benen vastgebonden en gevolgd door de vier anderen. De echtgenote en de kinderen waren hiervan getuige, alsook van de zware slagen die A, eens in het vliegtuig, werden toegebracht door de mannen in burger die hem hadden gebracht. Zij hebben hem meerdere zware slagen toegediend. Alle vijf waren ze aan het schreeuwen, en de echtgenote en de kinderen weenden. De mannen in burger waren ook agressief in hun woordgebruik en beschuldigden de ouders ervan schuldig te zijn aan het feit dat ze zelf hun kinderen opdrongen te kijken naar dit vreselijk spektakel. De boordcommandant heeft hen laten uitstappen.

Na hun terugkeer in het gesloten centrum heeft de geneesheer een medisch attest opgesteld: "Nekpijn + suf ; Hematoom cervicaal rechts dorsaal ; Hematoom pre-auriculair links. Neurologisch onderzoek : normaal; oorzaak : slagen en verwondingen op de luchthaven toegebracht door begeleidende politie. Besluit: lichte contusio cerebri. Therapie werd gestart met opvolging." Een klacht werd via hun advocaat ingediend bij comité P. en het parket van Brussel.

c) De inscheping

De uitwijzingen gebeuren in meerdere stappen. Een gradatie is opgesteld in de gehanteerde dwang (vertrek zonder dwang, gedwongen vertrek zonder escorte en vervolgens vertrek onder dwang met escorte). Tijdens **de eerste poging tot uitwijzing** zal er geen lichamelijke dwang worden gebruikt indien de vreemdeling meldt dat hij niet wil vertrekken. In dit geval wordt hij naar een gesloten centrum gebracht. Over het algemeen krijgt de persoon een tweede kans tot vertrek zonder dwang.

Het personeel bevoegd voor de uitwijzing bestaat uit vrijwillige politieagenten die een aangepaste vorming hebben gevolgd.

Maart 2004, familie H., twee kinderen van 16 en 17. Poging tot uitwijzing, zonder lichamelijke dwang maar wel met beledigingen in het bijzijn van de kinderen.

In het geval van weigering proberen de politiediensten een **gedwongen vertrek zonder escorte** uit te voeren. In dit stadium zijn sommige vormen van dwang, die aanleiding kunnen geven tot geweld reeds toegelaten⁴². Aangezien er geen concrete cijfers over uitwijzingen met geweld voorhanden zijn, zou men makkelijk de conclusie kunnen trekken dat enkel de uitwijzingen onder

⁴² De wettelijke technieken, in dit stadium, zijn: blokkeren van de schouder, blokkeren van de arm op de rug, blokkeren van beide voeten, blokkeren van de benen, de knie in de nek, toegepast bij vastbinden op de grond en het vervoer aan boord van het vliegtuig. Natuurlijk moeten deze maatregelen gebruikt worden op geproportioneerde wijze. Richtlijnen betreffende de uitwijzing of de repatriëring van vreemdelingen, Minister van Binnenlandse Zaken L. Van Den Bossche van 2 juli 1999. Geciteerd in het Verslag van CPT van 2002 (CPT/inf (2002) 25).

escorte“riskant” zijn (In 2004, op 11.047 uitwijzingen en terugleidingen waren er 717 gedwongen vertrekken met escorte)⁴³, terwijl er ook dwangmiddelen gebruikt kunnen worden wanneer er geen politie-escorte voorzien is. In die zin is het interessant op te merken dat enkel systematisch proces verbaal wordt opgemaakt in geval van uitwijzingen met escorte. Als er klacht ingediend wordt in geval van uitwijzing zonder escorte⁴⁴, maakt de afwezigheid van proces-verbaal een nauwe analyse van de uitwijzing zeer moeilijk.

Als deze gedwongen poging mislukt, volgt de uitwijzing onder escorte. Een escorte betekent dat verschillende politieagenten de vreemdeling begeleiden op de vlucht zelf. De handen van de vreemdeling worden vastgebonden met handboeien en, naargelang de geboden weerstand, kunnen ook zijn polsen en enkels gebonden worden met een sterke plakband (velcro). De gebruikte dwangmiddelen houden het risico in tot overdreven vormen van geweld.

Ten slotte, als de vreemdeling meermaals geweigerd heeft, is het niet onmogelijk dat hij, van op de militaire luchthaven van Melsbroek, op **een beveiligde vlucht** vertrekt. Het gaat over een vlucht die speciaal georganiseerd wordt voor de uitwijzing van personen afkomstig uit hetzelfde land of uit verschillende landen binnen een bepaalde regio van de wereld. Deze vluchten worden georganiseerd als DVZ over een groot aantal gedetineerden beschikt die naar hetzelfde land of regio moeten uitgewezen worden. In dat geval zijn de “begeleiders” (voornamelijk politieagenten, maar ook een arts en een psycholoog) talrijker dan de te verwijderen personen. Volgens het activiteitenverslag 2004 van DVZ zijn er dat jaar vierentwintig beveiligde vluchten georganiseerd waaronder zestien door België alleen en acht samen met andere Europese landen (Nederland, Frankrijk, Duitsland). Tweehonderd zesentwintig mensen werden via beveiligde vluchten uitgewezen, ongeveer tien mensen per vlucht.

Mbt deze beveiligde vluchten die vanuit Melsbroek vertrekken, is het voor ons moeilijk om getuigenissen te krijgen aangezien die altijd succesvol aflopen. De afwezigheid van transparantie in de organisatie van deze vluchten is totaal, want van een onrechtstreekse controle van passagiers en het vliegtuigpersoneel die op de gewone lijnvluchten bestaat, is er hier geen sprake. Bij het doornemen van het rapport van CPT kan je vaststellen dat “specifieke dwangmiddelen kunnen gebruikt worden”⁴⁵. Volgens het comité P. zelf werden tijdens deze speciale vluchten “de begeleiders soms geconfronteerd met sterke weerstand van de gedetineerden, maar heeft dit nooit het vertrek zelf verhinderd”⁴⁶.

⁴³ Jaarverslag 2004 van het Comité P

⁴⁴ Lunchmeeting, 16 februari 2005 met de Algemene Inspectie van de diensten van de federale politie

⁴⁵ Helm in soepel schuim, van het soort karaté full contact, om schokken aan het hoofd te vermijden, een leren riem met twee metalen ringen waaraan leren armbanden op de polsgewrichten kunnen vastgemaakt worden, een velcro-band om de betrokken persoon op zijn zetel vast te binden.

⁴⁶ Jaarverslag 2004 van het Comité P

Beveiligde vlucht. November 2005. Als tot een collectieve vlucht wordt beslist, wordt – naargelang hun nationaliteit – een groep mensen de doelgroep van DVZ. In het geval van een collectieve vlucht primeert de efficiëntie op het onderzoek van de individuele dossiers. Volgens DVZ werd in november 2005 een groot aantal Roemenen uitgewezen via beveiligde vluchten. Zij waren allemaal Roma, een kwetsbare minderheidsgroep in hun land. Allen hebben zij onder dwang een document ondertekend waarin ze afstand deden van hun asielprocedure, zonder gedetailleerde uitleg te krijgen over de gevolgen. Het gaat over een document van vier regels in twee talen (Nederlands en Frans), onder de vorm van een standaard formulier. In de groep zat ook een niet-begeleide minderjarige. Het meisje van zeventien jaar was al moeder en had een partner. Wettelijk gezien met de voogd van de niet-begeleide minderjarige naar een duurzame oplossing zoeken voor de minderjarige en is er overleg nodig tussen voogd en DVZ. Hier is dit niet gebeurd. Onder druk werden het meisje, haar vriendin en haar baby uitgewezen met een “beveiligde vlucht” zonder voorafgaand de voogd op de hoogte te stellen.

In de hele uitwijzingsprocedure, houdt men geen rekening met de angst en het persoonlijk traject van de betrokkene. Een uitwijzing wordt uiteraard altijd als een mislukking beschouwd door wie ze moet ondergaan. Een Europees parlamentslid, verantwoordelijk voor het rapport over "de uitwijzingsprocedures overeenkomstig de mensenrechten" herinnerde eraan dat “de weigering om in te schepen eerder de uitdrukking van paniek en wanhoop is dan van agressiviteit”⁴⁷. In verband hiermee, stelt de Europese aanbeveling 1547 (2002) dat “*tout étranger menacé d’une expulsion doit bénéficier, sous l’égide d’un référént, d’une prise en charge individualisée portant sur sa situation administrative, juridique mais aussi sur son appréhension de l’expulsion et son état de santé*”

Bij het vertrek uit de cellen van Zaventem moet men een onderscheid maken tussen de overdracht naar het vliegtuig en het instappen zelf. Tijdens het instappen komt de persoon in contact met de buitenwereld.

Op weg tussen de cellen van Zaventem en het vliegtuig is het risico op geweldmisbruik groter omdat er geen externe controle bestaat. De weerstand – als die er al is – bereikt in deze fase van uitwijzing zijn hoogtepunt.

Oktober 2004, Meneer B. Meneer B heeft meerdere keren pogingen tot gedwongen uitwijzing ondergaan. Hij verbleef dertien maanden in detentie (in gesloten centrum) Hij verhaalt ons dat hij tijdens de laatste pogingen tot uitwijzing werd geslagen, vooral bij de allerlaatste. Hij zegt dat hij stampen kreeg op zijn borst en bovenaan zijn rug, één keer daarvan zat hij op de knieën. Telkens vroeg hij aan de politieagent wat hij verkeerd gedaan had. Eén van hen vertelde hem dat hij niet zijn broer was en ging door met hem te slaan.

Aan boord van de lijnvlucht kan de gezagvoerder de uitwijzing weigeren als hij vindt dat de veiligheid en de rust van de passagiers tijdens de reis op het spel staan.⁴⁸ Bij deze uitwijzingen hebben de gezagvoerder, het personeel en de passagiers impliciet de rol van getuigen. In die zin kunnen wij zeggen dat er tijdens deze fase van uitwijzing, in tegenstelling tot de andere fases, getuigen aanwezig zijn.

Soms rapporteert de media over misbruiken. Dit was het geval in september 2005 toen een politieagent van de federale politie ervan beschuldigd werd de gezagvoerder van een Congolese luchtvaartmaatschappij te hebben geslagen. Deze laatste protesteerde tegen het gedrag van de politieagent ten aanzien van een Congolese vrouw. Honderdvijftig passagiers van de lijnvlucht waarmee de Congolese vrouw werd uitgewezen ondertekenden een petitie tegen de manier waarop

⁴⁷ Mevrouw Ruth-Gaby Vermot-Mangold, Zwitserland, socialistische Groep. Verslag van de Raad van Europa "Uitwijzingsprocedures overeenkomstig de mensenrechten en uitgevoerd met inachtneming van de veiligheid en de waardigheid", 10 september 2001

⁴⁸ Artikel 6 van het internationale Verdrag van Tokio. 1963

“ een persoon zonder verweer”⁴⁹ werd behandeld. Geconfronteerd met deze beschuldigingen dreigde de politievakbond opnieuw een staking te organiseren ⁵⁰.

In maart 2006 werden 3 passagiers op een vlucht met bestemming Kameroen en Congo uit het vliegtuig gezet toen zij protesteerden tegen het geweld waarmee een uit te wijzen Congolees werd geconfronteerd: “Terwijl ik rustig praatte met één van hen (een politieagent), zag ik twee passagiers die met geweld werden buiten gezet, waarna de politieagent dreigend op mij sprong, me bij mijn nek greep en, met de hulp van zijn collega’s, als een zak maniok naar de uitgang van het vliegtuig bracht” vertelt één van die passagiers aan een journalist die verder schrijft dat deze vervolgens op de grond werd gegooid en geslagen werd alvorens geboeid en vastgebonden naar het commissariaat op de luchthaven te worden gebracht en na grondige beledigingen vrijgelaten te worden.⁵¹

Zoals het CPT stelt zou het goed zijn- om de transparantie te bevorderen- dat externe controles zouden worden uitgevoerd door een onafhankelijke commissie. Deze controles zouden incognito dienen worden uitgevoerd. Vandaag de dag worden de controles voornamelijk intern gevoerd door de generale inspectie van de politiediensten (AIG). Volgens de dienst zelf, werden (incognito of niet) 20 controles bij inscheping uitgevoerd op 11.000 uitwijzingen via lijnvluchtelingen in 2004 en 20 controles op 23 beveiligde vluchten.

Juli 2005. Mijnheer N. *Poging tot uitwijzing met geweld. Er werd een klacht ingediend bij het comité P. Hij probeerde aan de politieagenten uit te leggen dat hij in zijn land met moord bedreigd werd. Hij weigerde op zijn rug geboeid te worden “omdat ik geen crimineel ben”. De officier leek te aavaarden om hem vooraan de handboeien om te doen, vervolgens hebben de politieagenten hem toch langs achter geboeid; bij zijn verzet waren er plots veel politieagenten. Ze hebben hem op een matras gegooid en geboeid. Aan boord bond men eveneens zijn benen vast en hebben de passagiers geprotesteerd waarop de gezagvoerder weigerde hem mee te nemen op de vlucht. Zijn benen werden losgemaakt en hij werd op een brutale manier in hun politievoertuig geworpen. In de cel werd hij door 8 politieagenten geslagen. Een arts kwam hem onderzoeken en eiste dat hij naar het hospitaal zou worden gebracht om een radiografie van zijn arm te laten nemen. De politie deed hem opnieuw de boeien aan en voerde hem naar een ziekenhuis dichtbij de luchthaven, ze hebben verteld dat hij was gevallen en pijn had aan de arm. Men deed een radiografie en zijn arm werd in het gips geplaatst. In de bestelwagen werd hij beledigd door de politieagenten: “Jullie Afrikanen , we moeten jullie hier niet, negers bezorgen ons alleen maar problemen”. Ondanks zijn vraag kreeg hij geen toelating om te plassen toen hij in de cel in de luchthaven zat. Maar eens in de bestelwagen mocht hij in een fles plassen. Hij kwam bewusteloos terug aan in het gesloten centrum.*

Deel van het verslag van de ontmoeting in Kinshasa met 4 Congolese vrouwen, uitgewezen in de zomer van 2004 (cf. supra 4.3.2.2.):

N. zegt dat zij vastgebonden werd met de handen op de rug en van een arts in de luchthaven een spuit met een slaapmiddel heeft gekregen. Zij sliep gedurende een goed deel van de reis.

D. werd om 6 uur naar de luchthaven gebracht en in een cel gehouden tot 9 uur. Daar werd zij aan handen en voeten vastgebonden en naar het vliegtuig gebracht. Men zou haar gezegd hebben: “Alles wat je gezegd hebt, zal tot niets dienen: de recreatie is nu voorbij, je gaat terug”. Men heeft haar oorringen in de luchthaven afgepakt en ze werden haar nooit terug bezorgd. Toen de passagiers het vliegtuig binnen kwamen heeft ze geschreeuwd, waarop de politie de passagiers vertelden dat zij een drugsdealer was.

⁴⁹ Le Soir, 5 september 2005

⁵⁰ "Arrêt des expulsions", La Dernière Heure, 8 september 2005

⁵¹ La Libre Belgique, 12 maart 2006, p.8.

T. werd naar de luchthaven gebracht. Zij werd uitgekleeft door vrouwelijke agenten maar in het bijzijn van mannen, en in een cel gegooid in afwachting van haar vertrek. Aangezien ze dit weigerde, werd ze vastgebonden aan handen en voeten en naar het vliegtuig gebracht. Haar hoofd werd gedurende een tijd met de haren naar achter getrokken. Op het moment dat de passagiers binnen kwamen, heeft men haar verschillende keren van achter een krant geslaan zodat de anderen niets konden zien omdat zij schreeuwde en huilde.

Zij bleven allemaal geboeid gedurende de ganse reis (losgemaakt op het moment van aankomst in Kinshasa).

Er wordt dus een aanzienlijke druk uitgeoefend opdat de uitwijzing zou “lukken”: een groot aantal pogingen tot uitwijzing en, in geval van weerstand, een nieuwe plaatsing in een gesloten centrum.

4.4 Na de uitwijzingspoging: de terugkeer naar het centrum

4.4.1 De doktersattesten

In geval van een mislukte poging tot uitwijzing wordt de vreemdeling teruggebracht naar een gesloten centrum. Terwijl een doktersattest automatisch en onmiddellijk bij een terugkeer van een "risicovolle" uitwijzingspoging zou moeten worden opgesteld, gebeurt dit soms slechts verschillende dagen na de terugkeer van de betrokkene naar het gesloten centrum.

Juli 2005. Mijnheer N heeft extreem geweld ondergaan. Het doktersattest kon slechts met drie dagen achterstand worden opgemaakt.

Nochtans is het CPT zeer duidelijk. Het is voor het CPT enorm belangrijk dat er een mogelijkheid bestaat voor de vreemdeling om voorafgaand aan de uitwijzingspoging een medisch onderzoek te kunnen laten uitvoeren. Het CPT stelt ook dat "iedere persoon die onderwerp is geweest van een mislukte uitwijzingspoging een geneeskundig onderzoek moet ondergaan, vanaf zijn terugkeer naar de plaats waar hij wordt vastgehouden"⁵². Deze vraag naar een medisch onderzoek werd hernomen door de Raad van Europa die de lidstaten aanbeveelt doktersattesten te laten uitvoeren voor en na de uitwijzing waar dwang werd gebruikt. Medische onderzoeken gebeuren vaak ten gevolge van een “risicovolle” uitwijzing. Maar als de politieke wil erin bestaat om een maximumtransparantie te garanderen, zou iedereen systematisch moeten onderworpen worden aan een geneeskundig onderzoek na een uitwijzingspoging. Zoals tevoren vermeld kan dit soort maatregel alle partijen ten goede komen. De Raad van Europa heeft dit onderstreept in zijn commentaar: "zo'n maatregel zou eveneens van dien aard kunnen zijn dat hij het personeel dat belast is met de escortes tegen ongegronde beweringen beschermt"⁵³.

In het vorige hoofdstuk hebben wij de problematiek m.b.t. de medische en psychologische bijstand binnen de gesloten centra behandeld (zie supra 3.1). In het geval van gedwongen verwijdering hebben bepaalde gedetineerden ons gemeld dat de medische dienst van het centrum zou geweigerd hebben een attest op te stellen.

Maart 2004. Mijnheer Z. Ten gevolge een gewelddadige poging tot uitwijzing, zou de arts van het centrum geweigerd hebben om een doktersattest op te maken.

De vraag van de doktersattesten dient natuurlijk te worden geïntegreerd in de algemene problematiek van de vereiste controles op het uitwijzingsproces en van de afwezigheid van "objectief" bewijs. Nochtans zou het debat – in geval bij geweld bij uitwijzingen – veel meer

⁵² "Normen van CPT". CPT/inf/E (2002) 1.

⁵³ 20 richtlijnen van de Raad van Europa over de gedwongen terugkeer. September 2005

moeten gevoerd worden vanuit de rechten van de betrokken vreemdeling, met name het recht om klacht neer te leggen. Men stelt vast dat na geweldfeiten zeer weinig klachten worden ingediend.

4.4.2 De klachten

In theorie bestaat voor een vreemdeling die slachtoffer is geworden van geweld bij een uitwijzingspoging de mogelijkheid om klacht neer te leggen tegen de ordediensten.

Het is van primordiaal belang dat er een effectieve mogelijkheid bestaat om klacht neer te leggen opdat "de onderzoeken snel zouden worden afgerond en de vonnissen niet symbolisch zouden blijven"⁵⁴ Als de agenten belast met de uitwijzing gemachtigd worden om gebruik te maken van geweld, moeten er eveneens reële mogelijkheden – en niet enkel theoretische – bestaan om klacht neer te leggen tegen een verkeerd en/of onevenredig gebruik van geweld. Aangepaste en proportionele, rechterlijke en/of tuchtrechterlijke sancties moeten eveneens als steun dienen om eventuele misbruiken te voorkomen. Zelfs al is dit een moeilijke opdracht, de doelstelling moet erin bestaan om een duidelijke kader te creëren waarin het gebruik van geweld begrensd is en elke afwijking ervan kan bestraft worden.

Het is dan ook nodig dat de gedetineerden nauwkeurig worden geïnformeerd over de mogelijkheden die er bestaan om klacht neer te leggen in geval van misbruik door de ordediensten. Daarenboven dienen zij geïnformeerd te worden over het feit dat het indienen van een klacht het uitwijzingsproces niet zal versnellen.

Mei 2005, Mijnheer M. De aangevoerde feiten zouden bij de 3de poging tot uitwijzing hebben plaatsgevonden. Hij vertelt dat hij door de politie werd mishandeld, van de trappen geduwd en gedurende verschillende dagen op de ziekenafdeling werd opgenomen. De medische dienst heeft een verslag opgemaakt, maar hij heeft het zelf niet in handen gekregen. Hij wil geen klacht neerleggen, hij wil enkel in vrijheid worden gesteld.

Maart 2004, Mijnheer S. 1ste poging tot uitwijzing zonder probleem. De 2de is gewelddadig: hij zou geslagen zijn terwijl hij was vastgemaakt. Teruggebracht naar het centrum heeft hij geen klacht ingediend. Na enkele dagen raadpleegt hij de arts van het centrum nav urinaire problemen. De arts zegt hem klacht neer te leggen. De 3de poging was minder gewelddadig maar hij heeft zich wel volledig moeten uitkleden - de vlucht werd geannuleerd.

Een gedetineerde die zich in een duidelijke kwetsbare positie bevindt, heeft de neiging om te geloven dat het indienen van een klacht automatisch in zijn nadeel zal spelen, ofwel op niets zal uitdraaien. Gezien zijn situatie, zal de betrokken persoon natuurlijk twijfels hebben over de onafhankelijkheid van de diegenen die het onderzoek moeten voeren voor feiten begaan door de politiediensten, en vaak geen klacht durven indienen uit angst voor de gevolgen en bij gebrek aan informatie.

Voor degenen die werden uitgewezen, benadrukte de Raad van Europa dat "klachten tegen de uitvoerder van de uitwijzing zeer zeldzaam zijn, bij gebrek aan middelen en ondersteuning na terugkeer in het herkomstland"⁵⁵.

⁵⁴ Verslag van het Comité van de mensenrechten van de Verenigde Naties, tevoren geciteerd

⁵⁵ Aanbeveling 1547 (2002) van de Raad van Europa, punt 5.

In de feiten stellen wij effectief vast dat de klachten die door de uitgewezen personen worden ingediend, niet altijd snel worden behandeld. Het onderzoek komt vaak op een zijspoor als de uitwijzing “gelukt” is. Sinds 2004 hebben wij verschillende klachten ingediend die sindsdien zonder gevolg zijn gebleven.

Er bestaan verschillende mogelijkheden om klacht in te dienen:

De Algemene Inspectie van de federale politie en van de lokale politie (AIG): het gaat om een interne inspectiedienst van de uitvoerende macht. Deze dienst valt onder het gezag van de Minister van Binnenlandse zaken en van Justitie. Deze dienst voert o.a. controles uit op de uitwijzingen. De controles zijn soms aangekondigd of niet. Zij vinden soms plaats op lijnvluchten en het meest op de beveiligde vluchten. Het is mogelijk om klacht neer te leggen bij AIG voor geweldfeiten. De klachten kunnen ook door verenigingen of organisaties ingediend worden.

Het Vast Comité van Toezicht op de politiediensten (Comité P). Het gaat om een orgaan dat van het Parlement afhangt. Alle leden binnen deze onderzoeksdienst dragen de titel van officier van gerechtelijke politie. Ondanks een onafhankelijke positie ten opzichte van de uitvoerende macht, geeft de samenstelling van het Comité P (het merendeel zijn leden van de federale politie die voor dit werk gedurende enkele jaren worden gedetacheerd) aanleiding tot twijfel over zijn onpartijdigheid. Het Comité voor de mensenrechten had dit onderstreept en de Belgische Staat aanbevolen om de samenstelling van het personeel van de onderzoeksdiensten te wijzigen teneinde zijn "reële onafhankelijkheid te garanderen"⁵⁶. Klachten kunnen bij het Comité P zowel door de slachtoffers van geweld zelf, als door externe getuigen en ngo's worden ingediend

Mits bijstand van een advocaat, kan het slachtoffer van politiegeweld een klacht indienen bij het Parket van de rechtbank van eerste aanleg. Iedere persoon kan eveneens strafrechtelijk strafbare feiten bij het Parket aangeven. Er dient op gewezen te worden dat per Koninklijk Besluit van 2 augustus 2002 een klachtencommissie in de gesloten centra werd ingesteld. Deze onafhankelijke commissie heeft geen bevoegdheden mbt uitwijzingen. Deze commissie kan enkel de klachten toetsen aan het KB op de gesloten centra. Wij denken dat het opportuun zou zijn om de bevoegdheden van deze commissie uit te breiden naar de uitwijzingen.

Het College van de federale ombudsmannen - een onafhankelijke instelling die rechtstreeks van het Parlement afhangt – kan klachten ontvangen over slecht bestuur maar is niet bevoegd voor geweldfeiten die zich zouden hebben voorgedaan tijdens een uitwijzing.

De Algemene Inspectie, het Comité P en het Parket werken soms samen aan dezelfde klacht. Hun diensten moeten derhalve gecoördineerd worden. In geval van gerechtelijke klachten, werkt het Comité P onder de bevoegdheid van het Parket. Op dezelfde manier, als het Comité P een klacht ontvangt waarvan men meent dat deze onder de bevoegdheid van het Parket valt, maakt het Comité P deze over aan het Parket. Het gerecht en het Comité P zijn dus nauw met elkaar verbonden in de behandeling van klachten.

Wanneer een klacht wordt ingediend en een onderzoek wordt ingesteld n.a.v. een uitwijzing met escorte, wordt het proces-verbaal van de escorte onderzocht. Vaak vermelden deze "de weerspanningheid" van de uitgewezen persoon. Voor de Algemene Inspectie is "het feit zelf om te weigeren naar het vliegtuig te lopen een daad van weerspanningheid, het is dus niet noodzakelijk dat

⁵⁶ Comité voor de Rechten van de Mens van de Verenigde Naties, Juli 2004, tevoren geciteerd.

er sprake is van geweld". Wanneer een politieagent wordt aangevallen zal hij eveneens een PV van weerspanning opstellen. Nochtans kan deze bron zeer ambigu zijn. De Algemene Inspectie verklaarde aldus "dat het kan gebeuren dat een politieagent die weet dat hij te ver is gegaan, zich indekt en in zijn PV aangeeft dat er verzet is geweest, het komt aan de onderzoeksdienst toe om uit te maken wat er van aan is." Zelfs wanneer het PV belangrijke feiten vermeld voor het goede verloop van het onderzoek, stelde het Comité P dat het "*zeldzaam is dat politieagenten elkaar aangeven, maar dat het gebeurt. Soms komt het PV vrij laat op het Parket aan, soms zelfs helemaal niet*"⁵⁷.

Er is in deze situatie een onevenwicht vast te stellen: enerzijds de klager die door de uitwijzing niet meer aanwezig is gedurende het verloop van het onderzoek, en anderzijds een door de Staat beëdigde agent die door zijn collega's kan worden ingedekt, en die vooral de weerstand van de vreemdeling zal in de verf zetten.

Juist het gebrek aan bewijs in deze zaken is een van de oorzaken dat er geen gevolg wordt gegeven aan de klachten. De afwezigheid van de vreemdeling maakt het niet mogelijk om de verschillende partijen bijeen te roepen en te confronteren. De noodzaak van een onafhankelijk orgaan in de behandeling van klachten, extern en onpartijdig, is dus onontbeerlijk. Bovendien is het nodig om optimale informatie aan te bieden aan de betrokken personen en om mogelijkheden te bedenken om klacht in te dienen vanuit het herkomstland.

Gelet op dit "onevenwicht" zou elk initiatief dat het mogelijk maakt om een betere controle uit te oefenen, zoals de invoering van een systeem van videobewaking op een aantal "sleutelplaatsen" tijdens de uitwijzing, zeer welkom zijn.

4.5 De afwezigheid van follow-up in het land van herkomst na de uitwijzing

Volgens het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens en de rechtspraak van het Europese Hof kan geen enkele vreemdeling teruggestuurd worden naar een land waarin hij zou kunnen blootgesteld worden aan foltering of aan een onmenselijke of vernederende behandeling of bestraffing. Het is dus fundamenteel dat een persoon waartegen een uitwijzingsbeslissing is genomen beroep kan aantekenen tegen deze beslissing.

Het enige rechtsmiddel hiertegen is een beroep tot schorsing in "uiterst dringende noodzakelijkheid" bij de Raad van State. In rechte is het instellen van dit beroep niet opschortend voor de uitwijzing. In verband met een collectieve uitwijzing in 1999 van Roma uit Slovakije (de zaak Conka), werd er een zaak aangehangen bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens tegen België. Een van de argumenten die in Straatsburg door de familie Conka werden aangebracht was juist het feit dat dit beroep in UDN bij de Raad van State geen effectief beroep was. Sinds het arrest dat België in deze zaak veroordeelt, is er enkel een "praktische" wijziging gekomen maar geenszins een "juridische". De Dienst Vreemdelingenzaken heeft een interne richtlijn die bepaalt dat de uitwijzing opgeschort moet worden als een beroep in UDN wordt ingediend bij de Raad van State. Deze richtlijn biedt echter onvoldoende rechtszekerheid en er dringt zich dan ook een wetwijziging op. Bovendien vereist dit beroep in hoogdringendheid niet enkel dat de advocaat zeer vlug op de hoogte wordt gebracht van de beslissing tot uitwijzing maar ook dat hij deze beroepsvorm goed kent en dat hij beschikbaar is. Voorwaarden die verre van altijd vervuld zijn.

⁵⁷ Al deze verklaringen zijn uittreksels uit het verslag van de lunchmeeting georganiseerd door het Observatorium van migraties van het CGKR met de algemene Inspectie van de federale politiediensten en de lokale politie (AIG) van 16 februari 2005

Na een uitwijzing, is het uiterst moeilijk om het contact te bewaren met de vreemdelingen en te weten te komen of zij in goede omstandigheden zijn aangekomen in het land van herkomst. Voor bepaalde landen bestaan er gegronde redenen om aan te nemen dat het niet zelden gebeurt dat asielzoekers die werden uitgewezen, worden aangehouden, ondervraagd, en zelfs gevangenen genomen. Bovendien vestigt een escorte bij uitwijzing natuurlijk de aandacht op de persoon bij zijn terugkeer. Gelet op de instabiliteit in bepaalde landen van oorsprong lijkt het ons aangewezen dat er een controleprocedure zou worden uitgewerkt voor de personen die uitgewezen werden. Monitoring in het herkomstland was echter ook één van de aanbevelingen die de Commissie Vermeersch II deed.

"U weet dat ik met escorte ben teruggekomen. Eens in de luchthaven, werd ik naar de gevangenis gebracht en sindsdien heb ik u niet kunnen bereiken. Het is 7 maanden later dat ik mijn vrijheid heb teruggekregen, maar in een beklagenswaardige toestand". Bericht ontvangen van een ex-gedetineerde in maart 2006.

Oktober 2005. Een Rwandese asielaanvraagster werd in de transitzone geplaatst. Na twee dagen werd zij tenslotte uitgewezen. Wij hebben de getuigenis ontvangen van een verwant die ons meldde dat zij vanaf haar aankomst op de luchthaven van Kigali in hechtenis zou geplaatst zijn.

December 2005. H en zijn zoon A worden naar hun herkomstland uitgewezen. Zij is journalist. Bij haar aankomst werd zij door de politie ondervraagd maar is ze kunnen ontsnappen. Zij hebben zich moeten verbergen om in clandestiniteit verder te leven.

In bepaalde landen vrezen wij dat de opsluiting van vroegere asielzoekers bij hun aankomst in de luchthaven een gangbare praktijk is. In december 2005, heeft een onderzoek van de BBC de situatie van uit Nederland uitgewezen Congolese asielzoekers, in de luchthaven van Kinshasa, onder de aandacht gebracht⁵⁸. In dit onderzoek getuigde een vertegenwoordiger van de Congolese geheime diensten anoniem vanuit zijn functie: "zoeken, ondervragen en, indien nodig, de vroegere asielzoekers aanhouden", "wij moeten ze aanhouden en hun aantonen dat wat zij hebben gedaan niet goed was".

Dit onderzoek stelt dat sinds enige jaren uitgewezen ex-asielzoekers uit Frankrijk, België en Groot-Brittannië opgesloten worden in Congolese gevangenissen en dit onmiddellijk na hun aankomst in Kinshasa. Daarenboven bleek dat de aankomst van deze ex-asielzoekers op de luchthaven voorafgaandelijk was doorgegeven aan de luchthavenautoriteiten door sommige Congolese diplomatieke vertegenwoordigers in Europa

Het is dan ook – gelet op dit BBC onderzoek en gelet op enkele getuigenissen die ons bereiken – meer dan ooit noodzakelijk dat er een monitoringsysteem zou worden uitgewerkt – vooral wanneer de uitwijzing onder escorte gebeurde – bij aankomst in het land van herkomst.

⁵⁸ <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/4483364.stm>

5. Conclusies

Het door de administratie aangewend vocabularium waarbij men eerder spreekt over "verwijdering" dan over "uitwijzing" neigt voorbij te gaan aan het fysieke en psychische geweld dat eigen is aan een uitwijzing.

Ondanks het feit dat het CPT in haar laatste verslag over België "de inspanningen" van de regering heeft onderstreept om de fouten van het verleden te ondervangen, ontvangen wij toch nog getuigenissen van gedetineerden die ons melden dat er nog geweld zou gebruikt worden. Bepaalde praktijken kunnen in geen enkel geval aanvaard worden en dienen te worden gewijzigd om meer garanties te geven aan de uitgewezen personen. Het moment van de gedwongen uitwijzing van een persoon bevindt zich een schemergebied, zonder externe controle. Het is een moment waarop alle opgestapelde spanningen duidelijk naar boven komen. In geval van misbruiken van de ordediensten, zijn de werkelijke mogelijkheden om klacht neer te leggen miniem. Als er al een klacht wordt neergelegd wordt er vaak weinig gevolg aan gegeven bij gebrek aan bewijs. Als echter het gebruik van dwang wettelijk wordt toegestaan moet dit voorwerp zijn van een uiterst strenge externe controle. Bepaalde ngo's, waaronder VWV/CIRE hebben voorgesteld dat het CGKR de rol van onafhankelijke waarnemer zou toebedeeld krijgen. Zij pleiten ook al lang voor het gebruik van video-opnames.

Bijlage bij het deel "Druk en geweld bij uitwijzingen"

Januari 2004

- Mevrouw A, Angolese. Ondanks een beschikking tot vrijlating van de Raadkamer, werd zij in de transitzone van de luchthaven geplaatst.
- Mevrouw C en haar zoon van 13 jaar. Weigering om met een advocaat contact op te nemen de dag voorafgaand aan een poging tot uitwijzing
- Mevrouw A, Angolese, mishandeld door de politie.

Februari 2004

- Mijnheer B klaagt zich over het racisme van zijn SA die hem onder druk zet om de uitwijzing te aanvaarden.

Maart 2004

- Familie H, 2 kinderen van 16 en 17 jaar. Poging tot uitwijzing, zonder lichamelijk geweld maar er werden beledigingen geuit in aanwezigheid van de kinderen.
- Mijnheer Z zou slachtoffer zijn geweest van geweld bij een poging tot uitwijzing na 4 maanden van opsluiting, "vrij gewelddadige" uitwijzing, beledigingen, slagen, "vuile neger"
- Mijnheer S: de 2de poging tot uitwijzing was gewelddadig: hij werd vastgebonden, hij heeft slagen ontvangen, teruggebracht naar het centrum heeft hij geen klacht ingediend.
- Mijnheer Z. Ten gevolge een poging tot gewelddadige uitwijzing, zou de arts van het centrum geweigerd hebben om een doktersattest op te stellen.

April 2004

- Mijnheer M. 6 personen hebben gepoogd hem te overtuigen om te vertrekken door te zeggen dat zij niet zouden aarzelen om geweld tegen hem te gebruiken.
- Mijnheer T. Uitgekleed in een cel, door 5 personen die hem vasthielden naar het vliegtuig gebracht

Juni 2004

- Mijnheer Z werd in een afzondering gezet voor een poging tot uitwijzing maar de sociaal assistent kwam hem melden dat er geen vlucht voor Kinshasa was.
- Mijnheer B klaagt zich over zijn sociaal assistent die hem heeft gezegd dat "het niet de moeite loonde zijn pro deo advocaat te contacteren omdat die niets voor hem kon doen".
- Mevrouw R. Bij de tweede poging tot uitwijzing, zegt zij vastgemaakt te zijn geweest, door 5 personen in het vliegtuig gebracht te zijn. Ze stelde dat de politieagenten zich onmiddellijk zeer agressief hebben opgesteld.

Juli 2004

- 5 Congolezen, sinds vele maanden in detentie hebben zeer ernstig politiegeweld aangevoerd (zie supra "het wachten in de cellen van Zaventem").
- Mevrouw N, de 10e poging tot uitwijzing: "de bewakers" hebben haar met geweld in de minibus gebracht door haar "de armen om te buigen achter de rug en haar borst op haar knieën samen te drukken, om de trap van het vliegtuig op te stappen, tot aan haar zetel in de cabine...".

- Mevrouw N. Poging van uitwijzing onder escorte van 2 politieagenten "zij weigert te vertrekken ondanks geweldpleging: een doktersattest zou door de arts van de luchthaven zijn opgemaakt"

Augustus 2004

- Agenten van SN Brussel airlines bieden biljetten aan op binnenlandse vluchten in Congo om de gedetineerden te overtuigen kalm met hen te vertrekken

September 2004

- Mijnheer D, poging tot uitwijzing met geweld naar Rusland
- Mijnheer G, 2de gewelddadige poging tot uitwijzing. Hij werd in elkaar geslagen en vervolgens in bedwang gehouden door 5 personen.

Oktober 2004

- De jonge C, niet-begeleide minderjarige. Leden van de Congolese vereniging "Carrefour Jeune Afrique" zouden contact hebben opgenomen met de ouders van C en C zou akkoord gegaan zijn om weer te vertrekken, wat de voogd betwijfelt, beslissing die zonder haar werd genomen.
- G, minderjarige maar erkend als meerderjarig, ondergaat regelmatig druk van SN Brussel Airlines en zijn sociaal assistent opdat hij de volgende vlucht zou aanvaarden.
- Mijnheer B. Hij heeft me uitgelegd dat hij, eens hij op de knieën zat, stampen heeft gekregen op de borst en bovenaan zijn rug. Hij heeft telkens aan de politieagent gevraagd wat hij had misdaan.
- Tussenkomen van de politie in het centrum teneinde de gedetineerden naar een "militaire" vlucht te leiden. Men zou hen de handboeien hebben aangedaan, achter de rug, hun pols en enkel omgebogen om hen aan elkaar vast te maken
- Mijnheer B, na geweld te hebben ondergaan bij een poging tot uitwijzing, met name aan de borst, heeft hij de arts niet durven verwittigen dat hij slagen had ontvangen.

December 2004

- Mijnheer D zegt onder druk een vraag tot vrijwillige terugkeer te hebben ondertekend: "ofwel teken je ofwel vertrek je onder escorte".
- Mijnheer B. Hij heeft klappen en stampen van een politieagent ontvangen en zich in de cel moeten uitkleden waar hij een korte tijd is gebleven.

Januari 2005

- Mijnheer A werd bij een poging tot uitwijzing mishandeld. Een doktersattest bevestigt.
- Mijnheer T. Het verhaal van Mijnheer T, door doktersattesten bevestigd, is bijzonder gewelddadig (supra "de overdracht naar het gesloten centrum van de luchthaven").

Februari 2005

- Mevrouw T en haar twee kinderen: "de moeder is vooral ontevreden over de druk die zij regelmatig ondergaat van bepaalde personeelsleden"
- Mijnheer B "Geboeid op de rug, de benen en de enkels belemmerd, zou hij slagen van verschillende personen ontvangen hebben die hij niet heeft gezien want men had hem op de grond gedrukt."

Maart 2005

- Mijnheer I, hij is zeer ongerust in het centrum, waar men hem zegt: "jij bent hier om naar Pakistan te worden teruggestuurd en voor niks anders"
- Mevrouw C en haar twee kinderen. Leden van de maatschappij SN Brussels Airlines zijn gekomen om de familie aan te sporen terug te keren.
- Mijnheer S: "hij beklagt zich over de dagelijkse druk die hij van vrouwelijke sociale personeelsleden ondergaat.,
- Mijnheer S. Nieuwe poging tot uitwijzing: 6 politieagenten, gewelddadig, hij zou stampen hebben gekregen. Teruggebracht naar het centrum werd een doktersattest opgesteld.

April 2005

- Mevrouw B, Ivoriaanse, 6.5 maanden zwanger. Zij zou op de grond zijn gevallen terwijl de bewakers haar hadden opgetild.

Mei 2005

- Mijnheer M. "hij werd afgeranseld door de politie, van de trappen geduwd en gedurende verschillende dagen op de ziekenafdeling verzorgd.
- Centrum 127 bis Mevrouw P, bejaarde invalide, die zich niet zonder loopbrug kan verplaatsen. Bij de 2de poging tot uitwijzing, met escorte, getuigt zij "als een pakket naar het vliegtuig te zijn gebracht".
- Mijnheer S. Bij zijn derde poging tot uitwijzing gehandboeid en benen vastgebonden.
- Mijnheer K. Poging tot uitwijzing: gewelddadig, vele slagen (supra "gedurende de uitwijzing").

Juni 2005

- Familie H en hun dochter van 7 jaar. Familie aan de luchthaven gescheiden en vervolgens afzonderlijk na verschillende vormen van druk uitgewezen.
- Familie C, 4 jaar en 8 maanden van wettelijk verblijf in België, 5 kinderen waarvan twee die in België geboren werden en ernstig gehandicapt zijn. De indruk van C is dat de personen die aan het vliegtuig stonden hem provoceeden opdat hij een "dommigheid" zou doen.

Juli 2005

- De jonge F, niet-begeleide minderjarige, ondergaat druk van de vereniging van mama's van Carrefour des Jeunes Africains.
- Mevrouw Ma, Kameroenese. Bedreigd tot plaatsing in de transitzone teneinde haar te ontmoedigen haar opsluiting aan te vechten voor de Raadkamer.
- Verschillende gevallen van Tsjetsjeense families in afwachting van hun Dublinovername door Polen. Deze zomer, Mijnheer K, gevangene in het centrum, terwijl zijn familie zich op het grondgebied bevindt, werd toch op een vlucht voor Polen geplaatst, alleen, onder dwang en dit in strijd met de eenheid van gezin.
- Mijnheer F, Irakees. De overdracht "Dublin" heeft onder dwang plaatsgevonden: "In het "cachot" van Zaventem geplaatst, werd hij erg ruw behandeld, de tekens zijn erg zichtbaar.
- Mijnheer N. Poging tot uitwijzing met geweld. De politieagenten hebben hem de benen losgeknoopt en hem bruto onderaan de doorgang en in hun voertuig geworpen. In de cel werd hij door 8 politieagenten geslagen. Deze hadden hem de arm gebroken. Hij is bewusteloos in het gesloten centrum teruggekomen.

- Geval van Mijnheer N (zie 3) die veel geweld heeft ondergaan. Het doktersattest kon slechts met drie dagen vertraging worden opgemaakt.

6. Aanbevelingen

Zonder ons hier uit te spreken over het principe van administratieve detentie van vreemdelingen en hun uitwijzing zelf, willen wij naar aanleiding van dit rapport volgende aanbevelingen doen :

6.1 Cijfers en Statistieken

- **Wij vragen de Dienst Vreemdelingenzaken dat - met het oog op transparantie – deze dienst jaarlijks een algemeen en uitvoerig rapport zou publiceren betreffende de gesloten centra en de uitwijzing van vreemdelingen. Dit rapport zou de cijfers en de statistieken moeten bevatten, zowel voor elk centrum afzonderlijk als voor het geheel van de gesloten centra in België, mbt de volgende punten :**
 - (1) Capaciteit van de gesloten centra
 - theoretische capaciteit
 - dagelijks gemiddelde van de gedetineerden
 - jaarlijks totaal van de gedetineerden met verdeling per geslacht
 - (2) Categorieën van gedetineerden:
 - asielzoekers :
 1. aan de grens
 2. aan Northgate
 3. in de gesloten centra
 4. dossiers « Dublin »
 5. nationaliteiten
 - personen in onregelmatig verblijf
 - + nationaliteiten
 - ex- gevangenen
 - + nationaliteiten
 - (3) Nationaliteiten van de personen die in gesloten centra zijn opgesloten
 - (4) Minderjarigen
 - Niet-begeleide minderjarigen
 1. aan de grens
 2. op het grondgebied
 - + nationaliteiten / verdeling per geslacht
 - (5) begeleide minderjarigen (families)
 - + belangrijkste nationaliteiten
 - (6) Verdeling per leeftijd
 - 18-20 jaar: met verdeling per geslacht + nationaliteiten
 - 20-25 jaar: met verdeling per geslacht + nationaliteiten
 - 25-35 jaar: met verdeling per geslacht + nationaliteiten
 - 35-50 jaar: met verdeling per geslacht + nationaliteiten
 - 50-65 jaar: met verdeling per geslacht + nationaliteiten
 - meer dan 65 jaar: met verdeling per geslacht + nationaliteiten
 - (7) De duur van de opsluiting

- gemiddelde duur: per centrum / per gedetineerde *
- maximale duur: per centrum / per gedetineerde *
- minimale duur
- (8) Gezondheid
 - Aantal raadplegingen (+ hoofdredenen + bijzondere gevallen: bvb. zwangerschap)
 - Aantal ziekenhuisopnames
 - Aantal pogingen tot zelfmoord
 - Aantal plaatsingen in medische afzondering
- (9) Disciplinaire Regeling
 - Aantal plaatsingen in isolatiecel + gemiddelde duur (en max. en min)
- (10) Aantal hongerstakingen
- (11) Aantal protestbewegingen
- (12) Aantal ontvluchtingen
- (13) Aantal overdrachten naar een ander gesloten centrum
- (14) Aantal overdrachten naar een penitentiaire instelling
- (15) Klachtencommissie: aantal klachten en resultaat
- (16) De verwijderingen
 - Aantal terugkeer OIM met nationaliteiten
 - Aantal repatriëringen met nationaliteiten
 - Aantal terugleidingen met nationaliteiten
 - Aantal grensleidingen met nationaliteiten
- (17) Invrijheidstelling
 - Aantal
 - Redenen
 - Nationaliteiten

6.2 Geneeskundige en psychologische aspecten van detentie

- Wij vragen de Dienst Vreemdelingenzaken dat bij elke beslissing tot detentie van een vreemdeling, niet enkel de administratieve situatie van de persoon in rekening wordt gebracht maar dat er eveneens geëvalueerd wordt of de opsluiting niet onverenigbaar is met de medische en/of psychologische geschiedenis van deze persoon. Hiertoe wordt het aanbevolen dat elke beslissing tot opsluiting voorzien is van een duidelijke motivatie mbt de afwezigheid van medische en/of psychologische bezwaren.
- **In het algemeen, bevelen wij de Belgische regering en haar administratie aan om bepaalde in het bijzonder "kwetsbare" personen nooit op te sluiten, met name:**
 - de minderjarigen en families met kinderen,
 - personen die aan ernstige ziektes of ernstige psychologische stoornissen lijden,
 - personen die slachtoffer geweest zijn van onmenselijke of mensenwaardige behandelingen of die tijdens hun vlucht trauma's opliepen.

* «per gedetineerde» wil zeggen : de totale detentieduur van de personen die tijdens de detentie werden overgebracht van het ene naar het andere gesloten centrum.

- zwangere vrouwen en vrouwen met zuigelingen

- **Wij vragen dat de artsen die werken in de centra niet langer contractueel verbonden zijn met de administratie die de bevoegdheid heeft te beslissen tot opsluiting of uitwijzing.** In geval van verschil tussen het advies mbt de wenselijkheid of niet van een uitwijzing of een verdere opsluiting dat door een eerste arts wordt gegeven (zie artikel 61 van K.B. van 02/08/2002) en een 2de gevraagd advies, moet het 3de advies eveneens gegeven worden door een onafhankelijke arts.
- **Wij vragen dat de gedetineerden duidelijk worden ingelicht over hun recht om hun medisch dossier te raadplegen**, en dat dit recht in alle gevallen wordt gerespecteerd; alsook dat de gedetineerden de arts van het centrum gemakkelijk kunnen machtigen om hun medisch dossier te communiceren aan hun advocaat.
- Wij bevelen aan dat er in de centra, naast het administratief personeel belast met het beheer van de dossiers (wat de hoofdtaak vormt van de huidige sociale diensten), **een sociale dienst bestaat die onafhankelijk is van DVZ en die zou afhangen van FOD Maatschappelijke Integratie**.
- **Wij vragen dat de bevoegdheden van de Raadkamer worden uitgebreid.** Deze rechtbank zou zich moeten kunnen uitspreken over de **opportunititeit** van een detentiemaatregel alsook over de wettigheid ervan. Dit beroep zou **automatisch** moeten zijn. Deze uitbreiding van bevoegdheid zou het aldus mogelijk maken om te controleren of de beslissing om een vreemdeling administratief vast te houden genomen werd in relatie tot verschillende criteria waaronder de geneeskundige en psychologische criteria. In tegengesteld geval zou de persoon in vrijheid moeten gesteld worden.

6.3 Druk en geweld rond de uitwijzingen

Voor de uitwijzing, bevelen wij aan:

- **Dat voorafgaand aan elke dwangmaatregel (waaronder de detentie), een voorstel tot vrijwillige terugkeer wordt gedaan.** De termijn om een vertrek te organiseren moet minimaal een maand bedragen. De informatie dient door een onafhankelijke sociale dienst gegeven te worden, om een reële keuzemogelijkheid open te laten. Deze begeleiding moet het mogelijk maken om de persoonlijke balans op te maken, om informatie te geven over de situatie in het herkomstland, om de mogelijkheid van steun tot reïntegratie na te gaan. De psycho-sociale begeleiding moet in het land van terugkeer voortgezet worden. Voor meer informatie, verwijzen wij het onderzoek van Cire-VWV over vrijwillige terugkeer.
- Dat wanneer de Raadkamer of de Kamer van inbeschuldigingstelling de vrijlating van een gedetineerde heeft bevolen, de Dienst Vreemdelingenzaken dit bevel volledig respecteert door de betrokken persoon op het grondgebied vrij te laten, zonder hem in de transitzone te plaatsen.

- Dat geneeskundige onderzoeken met aflevering van een doktersattest plaatsvinden voor elke uitwijzing.
- Dat aan elke gedetineerde bij het aankomen in het gesloten centrum uitvoerige informatie wordt gegeven over de mogelijkheden om klacht neer te leggen in geval van geweld bij uitwijzing.

Gedurende de uitwijzing, bevelen wij aan:

- Dat er regelmatig **interne en externe controles** worden verricht door een onafhankelijk orgaan (bijvoorbeeld het Centrum voor Gelijke Kansen en voor Racismebestrijding). Dit orgaan moet incognito controles kunnen uitoefenen in de afzonderingscellen van Zaventem, en tijdens de overdracht naar het vliegtuig.
- Dat de **videocontrole** van uitwijzingen wordt veralgemeend.
- Dat er **proces verbaal** wordt opgemaakt bij elke poging tot uitwijzing en niet enkel bij uitwijzingen met escorte, en dat de advocaten van de uitgewezen personen snel toegang tot deze p.v's kunnen hebben.

Na de uitwijzing, bevelen wij aan:

- Dat **het opstellen van doktersattesten na elke poging tot uitwijzing** wordt veralgemeend en dit binnen de 24 uur volgend op deze poging.
- Dat er een onafhankelijk orgaan voor de behandeling van klachten wordt opgericht. De personen die onderwerp zijn geweest van een poging tot uitwijzing moeten er gemakkelijk toegang tot hebben. Dit orgaan moet kunnen beslissen tot opschorting van uitwijzing.
- Dat een controlesysteem en monitoring wordt uitgevoerd bij aankomst in het herkomstland.

BIJLAGE 1

Alfabetische lijst van de organisaties die bezoeken afleggen aan de gesloten centra

Aide aux personnes déplacées, APD

Caritas International België

Coordination et Initiatives pour et avec les Réfugiés et Etrangers (CIRE)

Jesuit Refugee Service Belgium (JRS Belgium)

Ligue des Droits de l'homme asbl.

Mouvement contre le Racisme l'Antisémitisme et la Xénophobie (MRAX)

Point d'Appui

Protestants Sociaal Centrum (PSC)

Sociale Dienst Socialistische Solidariteit

Vluchtelingenwerk Vlaanderen

BIJLAGE 2

Lijst van de afkortingen

AIG : Algemene Inspectie van de Federale politie en van de Lokale politie.

A.Z.G. : Artsen Zonder Grenzen

CIB : Centrum voor Illegalen te Brugge

CIM : Centrum voor Illegalen te Merksplas

CGKR : Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding.

CGVS : Commissariaat- Generaal voor de Vluchtelingen en de Staatlozen.

Comité P : Vast Comité van Toezicht op de politiediensten

CPT : Comité ter Preventie van Foltering binnen de Raad van Europa

DVZ. : Dienst Vreemdelingenzaken

IOM : Internationale Organisatie voor Migratie

K.B. : Koninklijk Besluit

S.A. : Sociaal Assistent

VDNL: Veiligheidsdetachement Nationale Luchthaven

Redactiegroep

Nicole Mayer, MRAX

Pierre Arnaud Perrouy, Ligue des droits de l'homme

Christophe Renders, Jesuit Refugee Service Belgium

Cédric Vallet, CIRE

Liesbeth Van Hoorick, Vluchtelingenwerk Vlaanderen

Conny Vercaigne, Jesuit Refugee Service Belgium

Wij danken uitdrukkelijk alle NGO-bezoekers aan de gesloten centra.

Wij danken ook iedereen die op één of andere manier geholpen heeft bij de totstandkoming van dit rapport.

Verantwoordelijke uitgever : Pieter De Gryse

Vluchtelingenwerk Vlaanderen

Gaucheretstraat, 164

1030 Brussel

Websites van de organisaties die deelgenomen hebben aan de redactie :

www.vluchtelingenwerk.be

www.cire.be

www.mrax.be

www.liguedh.be

www.jrs.net